

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 3.

Lördagen den 17 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Henriksson denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Föredrogos för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1942/43, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 och, nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet, m. m.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Därvid anförde:

Herr **Vougt**: Herr talman! Under de senaste åren ha de allmänna remissdebatterna i långt mindre omfattning än tidigare ägnats åt statsverkspropositionen. Skälen härtill ha legat i öppen dag. Det har inte varit finansplaner i den gamla meningen, som riksdagen fått sig förelagda. Beredskapen har framkallat ett fortlöpande, oöverskådligt penningbehov. Vad förslaget beträffar ha anslagen betingats av den takt, i vilken nyanskaffningen och utbyggnandet kunnat ske; kostnaderna för själva den omedelbara beredskapen ha inte kunnat bedömas på förhand. På samma sätt ha ytterst osäkra grunder stått till buds för beräkningen av kostnaderna för folkförsörjningen och arbetsmarknaden.

Finansministern har nu presenterat en budget, som för övrigt är ett personligt jubileum för honom så till vida som det är den tionde i ordningen med hans signatur i det skede av vår politiska historia som tog sin början 1933, en budget, som på ett helt annat sätt än de närmast föregående ger fasta hållpunkter för bedömandet. Herr Wigforss är säkerligen inte den som är minst tillfreds över att detta har varit möjligt.

Den första förutsättningen för den uppdelning, som nu ägt rum, har givetvis varit att en bestämd ram kunnat uppgöras för de årskostnader, som försvaret skall draga under den femårsperiod försvarsministrernas beräkningar i första hand omfatta. Försvarsministern har alltså rätt att dela lagern med sin kollega inom finansdepartementet, och jag är övertygad om att riksdagen icke underskattar den väldiga arbetsprestation, som varit erforderlig för att på så kort tid och medan arbetet på försvarets successiva utökning samtidigt pågått forma ut en ny organisation med denna för våra förhållanden så gigantiska omfattning.

Om denna försvarsorganisation ha vi fått en föreställning genom det förslag som utredningsmännen just framlagt — en lunta på 750 sidor, av vilka var och en kostar ungefär en miljon kronor. Det finnes nu ingen egentlig anledning för mig att närmare gå in på detta organisationsförslag. Tydligen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kommer vårt militära försvar att efter detta förslag framträda i betydlig omfattning omstöpt, moderniserat och uppbyggt efter de erfarenheter som det moderna kriget givit.

Någon klagan över de dryga kostnaderna är enligt min mening i och för sig inte på sin plats. Om vi till detta pris kunna bevara vårt land fritt och hålla det utanför kriget är priset inte för högt. Det måste kunna sägas om den nya organisationen att den tager ut hela nationens försvarskraft till det yttersta, men naturligtvis på ett förnuftigt sätt. Endast om vi förmå göra en verklig kraftansträngning kunna vi påräkna respekt för de stolta försäkringarna om vår föresats att bjuda väpnat motstånd vid varje försök att kränka vår självständighet, och endast då kunna vi stå till svars inför framtiden.

Ett aktuellt fall måste samtidigt föranleda en skarp varning mot slapphet och vidlyftighet vid bruket av de anslagna medlen. Ingenting kan vara mera ägnat att skada försvaret än sådana bevis på bristande sparsamhet och ansvarskänsla som ombyggnaden av Patricia. Folk kan inte förstå att dispositioner vidtagas i ett skede av intensiv upprustning, dispositioner som avslöja ett fasthållande vid gamla rangskillnader som försvinna i krigets allvar och som alltmera bortarbetats i krigföringen i våra dagar. Det måste ha blivit en chock i många enkla hem, där man kämpar med krigstidens alla vedervärdigheter, då man fått kännedom om de många köken och lyxutrustningarna i övrigt på Patricia.

Riksdagen måste på nytt vädja till försvarsministern att uppbjuda hela sin aktningsvärda auktoritet och sin energi för att undvika upprepningar av en dylik händelse.

Om jag ytterligare skall säga något om försvaret, skulle det vara att man av den nya organisationen väntar sig sundare och bättre principer för besättandet av vissa befälsposter. Det är bra att den gamla landstormen försvinner med alla de naturliga förutsättningar för slentrian som den har inneburit. Man hoppas att genom denna reform befälsrekryteringen skall kunna lyftas upp på ett högre plan utefter hela linjen.

Om herr Wigforss — för att nu återgå till finansplanen — sålunda måste betrakta utformningen av försvarets kostnadsram som en ofrånkomlig betingelse för budgetens klyvning i en balanserad del och den egentliga beredskapsstaten, har det också varit ett par andra faktorer som blivit bestämmande. Den ena är att den industriella produktionen och sysselsättningen inom näringslivet stabiliserats, den andra att prisutvecklingen under 1941 likaså blivit mera stabil, åtminstone på viktiga punkter. Förklaringen till båda dessa företeelser är ju främst att krigsförhållandena och avspärningen varat så pass länge att tillståndet för vår del blivit så att säga normalt. I anslutning till denna punkt i redogörelsen för budgetarbetets allmänna förutsättningar yttrar finansministern att »i den fortgående avvägningen mellan skydd för penningvärdet och stöd åt produktionen, som karakteriserat den ekonomiska politiken under kriget, synes den förra linjen nu böra träda i förgrunden efter att från april 1940 ha i viss mån fått underordna sig intresset för stimulans åt varuförörjningen och sysselsättningen».

Detta konstaterande gör det möjligt för finansministern att betrakta framtiden med en viss optimism. Det tillåter honom också att sätta en fjäder i hatten. Under de senaste åren har ju herr Wigforss ofta utsatts för kritik, som gjort gällande att han inte tillräckligt beaktat riskerna för en inflation. Jag tror icke att det finnes något skäl att tro att han underskattat farorna. Men om jag nu förstår honom rätt har han alltså ansett att en viss risk måst tagas under den tid då näringslivets anpassning framträtt som den viktigaste uppgiften, en uppgift, som statsmakterna ha måst underlätta.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Om den beskrivning av läget som finansministern nu lämnat är riktig, vilket väl knappast kan bestridas, innebär detta också att han haft i huvudsak rätt i sitt ofta kritiserade grepp på problemet. De avvägningar det här varit fråga om kunna kanske bäst klargöras genom en erinran om den förra kris, som vår folkhushållning genomgick, krisen 1932—1934. Likheten består åtminstone i så måtto att våra exportmöjligheter då liksom nu kraftigt blivit beskurna. Då liksom nu tvingades vi att leva huvudsakligen på våra egna resurser. Om det rätta sättet att komma igenom krisen uppstod den gången en strid mellan olika ekonomiska doktriner, en strid som på det politiska planet löstes genom den socialdemokratiska valsegern hösten 1932 och den s. k. kohandeln på våren 1933. Därigenom bereddes utrymme för en ekonomisk grundsyn, vilken i motsättning till tidigare teorier gjorde till den ekonomiska politikens främsta mål att bibehålla produktion och sysselsättning. Mot parollen att vårt land skulle svälta sig igenom krisen ställdes en annan — att arbeta sig igenom. Trots alla svavelpredikningar, alla olycksprofetior här i kammaren och annorstädes visade sig denna kurs vara den rätta. Vårt land kom snabbare och mera helskinnat än något annat igenom denna kris, som på andra håll i Europa framkallade 1930-talets stora omvälvningar. Den svenska linjen blev också mönster för många andra stater.

Jämförelsepunkterna mellan nu och då äro inte flera än att man försiktigtvis får säga att det är i själva anslaget som likheten i vår politik bestått. Denna gång ha inte höjts så extrema krav som då på sparsamhet och åtstramning såsom enda lösen för statsmakterna, men man behövde inte vara alltför lyhörd för att höra ett eko av de gamla striderna också i de kommentarer, som mött finansministerns budget den senaste veckan.

Det är naturligt om bördorna kännas tunga och att de gigantiska siffrorna te sig skrämmande, men kvar står likväl det faktum att vårt land efter hela den långa avspärningen kan beräknas täcka den balanserade delen av budgeten till ett belopp av över 2 miljarder kronor med egentliga skatter och liknande löpande inkomster.

Denna hållfasthet hos det svenska folkhushållet är så glädjande att det inte finns någon anledning att låta pessimismen dominera våra kommentarer till den nya budgeten. Det fanns väl ingen av oss som för, låt mig säga, fem år sedan tänkte sig att vi skulle kunna finansiera en försvarsorganisation på 750 miljoner kronor, därtill utan att sänka den sociala standarden i annan mån än som detta mot vår vilja sker genom krisens egen inverkan.

Samtidigt som detta säges måste det naturligtvis med alla kraft framhållas att framtiden ter sig ytterligt brydsam och att den största kraftanspänningen troligen ligger framför oss. Finansministern för sin del uppställer som mål en balansering av budgeten i vidare bemärkelse enligt samma formulering, som han tidigare under krisåren använt, nämligen att de enskilda medborgarnas samlade utgifter måste minskas i samma mån som statens utgifter ökas. Ransoneringarna och knappheten på varor i övrigt hjälpa honom därvidlag ett gott stycke på väg. Hans uttalande om priskontrollen inom den fria sektorn är emellertid en utfästelse, som man har all anledning att ta fasta på. Sedan risken för en fortsatt prisstegring satts i förgrunden bland de risker statsmakterna ha att bekämpa måste detta arbete fullföljas med betydligt större kraft än hittills.

Att så blir fallet är naturligtvis ett av villkoren för fortsatt framgång i strävandena att begränsa jordbrukspriserna. En effektiv priskontroll är också det bästa sättet att bevara förtroendet för den ekonomiska politiken och öka förståelsen för den återgång till statskassan av köpkraft, som eftersträvas genom upplåningen. Skall det lyckas att åstadkomma en sparprestation med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

det belopp, som i dagarna nämnts som minimum, nämligen 150 miljoner kronor i månaden, är förtroendet en oundgänglig förutsättning.

Den överskådlighet som finansministern nu åstadkommit genom budgetens uppdelning är säkerligen också ägnad att klargöra vari svårigheterna bestå och att sporra till ökade ansträngningar. Det kan kanske sägas, att uppdelningen är ganska godtycklig. Allvarigare är dock att de utgifter, vilka be-tecknats som »normala» årskostnader, inte kunna täckas utan att man tar i an-språk inkomstkällor, vilka sades vara av tillfällig och krisbetonad karaktär, då de först anlätades. Dit kan man ju säga att värnskatten hör, likaså krigs-konjunkturskatten, som ju inte kan uttagas under de fem år försvarsorgani-sationen beräknas bestå, därest kriget dessförinnan skulle ta slut, samt i än-nu högre grad omsättningsskatten, om vilken det vid dess tillkomst hette, att den inte var avsedd att bli permanent. Jag är medveten om att denna in-vändning inte för närvarande är så synnerligen tungt vägande, men det kan vara av vikt att en erinran göres för framtida behov.

I fråga om de 130 miljoner kronor, med vilka utgifterna på den egentliga riksstaten beräknas överstiga inkomsterna, har finansministern för avsikt att åstadkomma täckning genom att ta ut 60 miljoner ur affärsverken, men han uttalar sig med en för honom ovanlig tveksamhet om de övriga 70 miljonerna. Han säger visserligen, att man härvidlag »närmast är hänvisad till beskatt-ningen av inkomst och förmögenhet» och yttrar längre ned, att det slutliga avgörandet och utformningen av skatteskalorna bör uppskjutas till längre fram. Jag hoppas, att det inte anses otillbörligt om jag undrar, ifall denna tveksamma formulering till äventyrs röjer någon oenighet inom regeringen i denna punkt.

I kommentarerna till den nya budgeten har framhållits, att riksdagen nu måste bli ytterligt restriktiv i fråga om alla tillägg och att riksdagens leda-möter överhuvudtaget böra hålla alla förslag tillbaka, åtminstone då de med-föra nya anslag. I det nuvarande pressande läget måste självfallet dylika hän-syn tagas. Inte minst på detta sätt måste riksdagen ge sitt moraliska stöd åt besparingsarbetet. Men det bör åtminstone sägas, att ett dylikt tillstånd inte är på något sätt idealiskt. Till skillnad från vad fallet är i vissa länder med ärevärdiga parlament — exempelvis England — hör initiativrätten inom riksdagen i vårt land till de äldsta demokratiska rättigheterna. Generellt sett kan det nog snarast sägas, att de flesta stora reformer i vårt land aktualise-rats av enskilda eller grupper inom folkrepresentationen. Om riksdagen sålunda skulle se sig tvungen att begränsa sina initiativ till sådana ting, som inte kosta någonting, omedelbart i varje fall, får detta betraktas som en av läget fram-pressad begränsning, vilken självfallet inte blir förpliktande för framtiden.

Jag yttrade nyss, att budgetens »egentliga» utgifter kunnat balanseras utan att den sociala standarden försämras annat än i den mån, detta framtvings av krisen och icke kan förhindras. Socialministern kan räkna med riksdagens stöd, då han upptagit anslag för förnyad kompensation åt folkpensionärer och andra, som åtnjuta statliga understöd, likaså då han föreslår en förbättring av mödra- och barnvården. Om vi icke för närvarande kunna förverkliga några nya sociala reformer av betydelse, kunna vi likväl göra vårt bästa för att den omvårdnad som redan nu finnes icke försämras. Ett anslag slutligen, som jag anser i högsta grad behjärtansvärt, är det, som socialministern upp-fört som bidrag till byggande av samlingslokaler på landsbygden. Detta är ett stöd åt folkrörelserna av stor betydelse inte minst i dessa tider, då de fria demokratiska rörelserna äro en ovärderlig tillgång för den svenska fronten.

Jag skall härefter, herr talman, inte längre uppehålla mig vid statsverks-propositionen, utan i stället ägna några få ord åt vårt utrikespolitiska läge. Det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

yttrades i trontalet, att ett gott förhållande till främmande makter kunnat vidmakthållas. Formuleringen var en nyans olika den gamla hävdvunna, och gav en antydning om, att det inte är utan möda som vårt lands fria ställning kunnat bevaras. Sverige tillhör det lilla fåtal stater, lätt räknade både i och utanför Europa, som nu änjuta både fred och frihet. Det finns kanske på sina håll den uppfattningen, att vårt land fått bevara sin oinskränkta självständighet uteslutande tack vare något Guds under. En dylik uppfattning vederlägges av de senaste årens historia, som tvärtom uppvisar episoder, då ett ööverlagt handlingssätt från vår sida ofelbart skulle ha kastat oss ut i stormaktskriget. För mindre än tre månader sedan hade riksdagen emellertid tillfälle att diskutera vår ställning utåt, och då sedan dess inga händelser inträffat, som varit ägnade att skärpa vårt förhållande till någon främmande makt, har jag knappast någon anledning att gå in på dessa problem.

Vårt läge bestämes alltjämt av de komplicerade förhållanden, som uppstodo, då, efter den tyska ockupationen av Norge och Danmark, Finland på nytt blev krigförande, nu på samma sida i stormaktskriget som den stat, vilken ockuperat Danmark och Norge. Om man nu skall göra en sammanfattning av reaktionen här i Sverige i detta sammanhang, uttryckes den bäst så, att den svenska opinionen åt båda hållen låtit sin inställning bestämmas av sin rättskänsla och sin känsla av samhörighet med de nordiska folken. Vi svenskar ha betraktat invasionerna i Danmark och Norge som orättmätiga ingrepp, till vilka dessa länder icke givit någon anledning genom den politik de fört. Vi följa med varm sympati och gillande dessa folks kamp för den andliga och materiella frihet, som det är deras rättighet som folk att bevara även sedan den militära ockupationen fullbordats. Vi anse det självklart att de skola återtaga sin fulla suveränitet, och vi måste dela det norska folkets känslor gentemot den riktning, som utan stöd i folkmeningen men med ockupationsmyndigheternas nåd sökt upphäva sig till herrar i landet, hittills utan att vinna någon annan framgång än den som själva makten kan skänka.

Våra känslor för Finland ha samma grundmotiv. Vi anse dess rätt till oinskränkt frihet nu och i framtiden självklar. I sin hållning till Finland har den svenska opinionen varit konsekvent, medan de stora makternas politik undergått alla de skiftningar, som markeras av den tysk-ryska paktens, Finlands ensamma kamp mot den ryska övermakten, de brittiska planerna att över Skandinavien undsätta Finland, samt det tyska kriget mot Sovjet och i sista hand den brittiska krigsförklaringen gentemot Finland. Under det senaste skedet av Finlands självständighetskamp är det väl bekant att man här i Sverige hyst farhågor för följderna av en krigföring med alltför långt framskjutna mål, men om viljan att ge Finlands folk all den hjälp vi förmå, därom vittnar folkrörelsen för omhändertagandet av barnen från Finland — och vittnar — det vill jag tro — lika starkt som vapenhjälpen och sympatierna vintern 1939—1940.

Sedan vi sist dryftade dessa frågor har kriget brett ut sig över alla världens hav. Huggen skiftas hårdare än någonsin. Det är också naturligt att propagandakriget tilltagit i häftighet. Att den sista formellt neutrala stormakten inträtt i den stora drabbningen har sannolikt också bidragit till att i detta propagandakrig omdömena om de neutrala bli allt beskare. Ty hur uppfattningarna om krigets syfte och om principerna för den kommande freden än gå isär. förefaller det som om samstämmighet ibland skulle råda emellan de krigförande i en punkt, nämligen i omdömena om de neutrala. Det hör till ordningen i alla krig att de som inte äro med i striden icke värderas särskilt högt. Inte desto mindre måste vi fortsätta att tjurigt och envist hålla på vår rättighet att stå utanför kriget. Det är klart att vår politik bestämes i främsta rummet av nationella motiv, men vi hävda samtidigt en uråldrig rätt, som icke

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kan eftersättas utan våda för de små folken, hurudan framtiden än må gestalta sig.

Ibland förebrår man oss att vi isolera oss för mycket. Denna beskyllning måste bero på en synvilla. Ty det är ju inte Sverige som isolerat sig utan de länder, som börjat krig. Det är de som först spärrat gränserna — fastän vi naturligtvis måst följa efter — det är de som avklippt våra förbindelser över haven. Därutöver hör det till saken att medan kriget pågår en neutral stat inte kan bryta isoleringens ring ensidigt utan att samtidigt taga ställning på ett sätt, som kan leda den in i kriget, även om den själv inte syftar därhän. Att Sverige inte är sinnat att medan kriget pågår inleda kontakter, som kunde göra vår ställning missförstådd, är alltför ofta omvittnat för att här behöva närmare motiveras.

Man har inte heller den minsta utsikt att imponera på oss genom allehanda förklenande omdömen, det må heta, att vi äro ett folk, som fått pension, att vi tagit semester eller att vi av ren bekvämlighet och vällevnad sjunkit ned i dådlöshet. Man skulle på de håll, där man sätter sådana betyg, misstaga sig mycket, om man kalkylerade sina handlingar gentemot Sverige efter en dylik uppfattning.

Även år 1942 med alla de risker det kan föra med sig möta vi, herr talman, med bevarad samling inom folket, ända nedifrån och upp till konungens rådsbord. Jag kan kanske rent av våga säga, att sammanhållningen nu är starkare än den någonsin varit. Det har gång efter annan visat sig, att både intressekonflikter och politiska meningsskiljaktigheter kunna övervinnas, då viljan är god. De krafter i landet, som spekulerat i splittring, ha sett sina förhoppningar gäckade. Jag vill sluta detta mitt inlägg med den försäkran att den grupp, jag representerar, vid den kommande riksdagen skall göra sin insats och arbeta för sina grundsatser med en ärlig föresats att tillsammans med andra riktningar finna de lösningar, som bäst kunna gagna vårt land.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Det är inte många veckor sedan riksdagen åtskildes efter ett långt arbetsår, och jag kan icke tänka mig, att något under den tiden inträffat, som mera avsevärt ändrat förhållandet mellan regeringen och folkrepresentationen.

Jag utgår alltså ifrån att vi alltjämt äro överens om de stora huvudlinjerna, när det gäller att bevara vårt lands självständighet och söka bemästra alla de svårigheter i försörjningshänseende som kriget medfört. Att det sedan, när det blir fråga om utformningen och tillämpningen av vissa samhällsåtgärder, kan uppstå rätt så allvarliga meningsbrytningar vore oriktigt att förneka och felaktigt att undertrycka. Statsministern har också — senast i en nyårsintervju i Socialdemokraten — medgivit, att olika uppfattningar gjort sig gällande inom samlingsregeringen. *Men vi böra klart och otvetydigt underrätta kritiska iakttagare* — de må befinna sig inom eller utom vårt lands gränser — *att spekulera de i avsevärda motsättningar inom det svenska folket, som i en farlig tid skulle göra svensk statsledning mindre handlingskraftig, så äro de ute i ogjort väder.*

Vi svenskar förnimma starkt hur utsatt och riskfyllt vårt läge är, inpressade som vi äro mellan stridande stormakter. Och så mycket ha vi lärt oss av vad som hänt runt om i världen, att vi veta, att i en vargatid som denna gäller det för en liten nation att obrottsligt hålla samman i livsviktiga frågor. Med detta uttalande tror jag mig ha tydligt angivit var den meningsriktning jag företräder är att finna.

Beträffande regeringens vilja att hålla god kontakt med riksdagen — något som ibland har varit föremål för diskussion — så förtjänar utrikesminis-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

terns strävanden under höstriksdagen att hålla riksdagen underkunnig om vad som händer ett öppet erkännande. Den nu samlade riksdagen har redan fått påtagligt bevis på utrikesministerns vilja att fortsätta på den inslagna vägen.

Ännu långt inne på det tredje krigsåret kan intet förutsägas om fredens återvändande till Europa. Kriget har i stället övergått till världskrig och blivit allt våldsammare. Påfrestningarna äro stora även för ett land, som icke är med i kriget. Vi måste gardera oss mot obehagliga överraskningar och utnyttja den tid, som skänkts oss, till att så långt som möjligt utbygga och förbättra våra försvarsanordningar. Ett viktigt led i denna strävan att förstärka våra försvarskrafter var det beslut till ny värnpliktslag, som riksdagen fattade, innan den åtskildes före jul. Ett ännu betydelsefullare ståndpunkttagande förestår vid denna riksdag. Försvarsministern har i ett tal skisserat huvudlinjerna för den proposition angående ny försvarsorganisation, som han inom allra närmaste tiden ämnar framlägga. Jag vill avstå från något omdöme, tills jag hunnit taga del av försvarsministerns proposition. Jag vill endast uttrycka min glädje över att den svenska försvarsfrågan, som till slut lyfts över partierna, vid denna riksdag därigenom sannolikt skall få en tillfredsställande lösning. Jag vill gärna tro att den grundsats, som nu kommit till heders, skall bli vägledande också i framtiden, nämligen att försvaret skall utformas utslutande med hänsyn till yttre realiteter. Den förhoppningen må också tillåtas mig att riksdagen skall kunna fatta sitt beslut i denna fråga så endräktigt som möjligt och därmed garantera största möjliga uppslutning kring riksförsvaret.

Med detta mitt uttalande om försvaret avser jag ingalunda att riksdagen skall ersätta sin prövning av den kungl. propositionen eller förbise de ekonomiska konsekvenserna, som bli mycket långtgående. Tvärtom är det min uppfattning att riksdagen bör begagna tillfället att granska de ekonomiska dispositionerna inom försvarsväsendet med all den grundlighet, som ärendenas vikt kräver. Vi bära ansvaret för medlens användning, och vi måste också med all aktning för de militära myndigheternas förmåga ingå på en grundlig saksprövning. Jag skulle för min del vilja ifrågasätta, huruvida icke försvarsministern bör kunna på lämpligt sätt delge riksdagen de erfarenheter, som krisrevisionen gjort under sitt arbete. De äro säkert av den art att de förtjäna den allra största uppmärksamhet och kunna ge en icke ringa ledning vid bedömandet av framför allt den ekonomiska militära organisationen. Att det förefunnits stora svagheter i den nuvarande organisationen torde vara bekräftat, och det gäller att så långt som möjligt avhjälpa dessa svagheter. Det vore av värde, om försvarsministern ville delge oss sin uppfattning om den saken.

Av trontalet framgick, att regeringen ämnar framlägga förslag till skärpt lagstiftning mot verksamhet, som är skadlig för rikets säkerhet. Jag vet icke om denna regeringens utfästelse möjligen får tolkas så, att regeringen nu är beredd till ett kraftigt ingripande, eventuellt beredd att sätta lagen om upplösning av samhällsfarliga partier i kraft, eller om detta uttalande endast avser att avisera de utlovade ändringarna i kap. 8 strafflagen. Skulle statsministern redan nu vilja avslöja vad som döljer sig bakom den förlåten, vore jag tacksam. Min uppfattning om regeringens förmåga att komma till ett resultat på detta område uttalade jag för icke så länge sedan här i kammaren. Det vore glädjande om jag skulle få anledning ändra denna min uppfattning. Inom högerpartiet hävda vi att i en tid som denna måste såväl enskilda personer som grupper, vilka äventyra rikets säkerhet, hållas under noggrann kontroll. Politiska partier av samma art böra icke tillåtas att fortsätta sin verksamhet.

Vårt lands försämrade situation kommer till klart uttryck i budgetens utseende. Herr Vougt var ju också inne på den saken. Statsutgifterna ha nu stigit till en höjd, som vi aldrig tidigare kunnat drömma om. Sveriges ekonomiska

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

liv, som hittills burit så mycket utan att nämnvärt förändra sin hållfasthet, hotas, om denna utveckling fortsätter, av faror, vilka det är vår skyldighet att söka avvärja. Det svenska folket kan offra välmågens tillfälliga resultat och kan villigt underordna sig ett krisläges krav på uppoffringar, men denna lojalitet får icke förväxlas med obegränsad kraft att bära vilka bördor som helst utan att allvarliga förändringar inträffa.

Årets jättelika budgetförslag har mottagits med blandade känslor; på de flesta håll har det nog framkallat allvarliga betänkligheter. Somliga se mera optimistiskt på läget. Till dem hör herr Vougt. Han begagnar också tillfället att sjunga den gamla välfärdspolitikens lov. Jag skall icke ta upp någon diskussion på den punkten med herr Vougt, men jag tror mig kunna försäkra, att ännu finns det olika meningar om, hur denna politik verkade. Nog äro vi alltför många som anse, att det var trots denna politik som vi kommo helskinna-de ur den krisen, och det är fullt bevisat, att ett grannland, som förde en politik motsatt den vi förde här i landet, fortare tillfrisknade än vi. Därmed är ju inte sagt, att icke vår linje var den humanare, när vi hade råd till det. Ser man på, hur tidningarna ha bedömt den framlagda budgeten, finner man att också en del av dem hälsat detta budgetförslag med tillfredsställelse, för att inte säga hänförelse. Jag skulle nästan vilja säga, att det förefaller som om vissa ledarskribenter varit i samma sinnesstämning som jag förmodar att en köpman är, när han konstaterar att omsättningen har gått avsevärt uppåt, fastän det onekligen är en viss skillnad när det gäller att bedöma siffrorna.

Starkast brusar jubelkören i en socialdemokratisk tidning i min egen landsända. Tidningen skriver: »Helhetsintrycket av årets statsverksproposition blir att herr Wigforss synnerligen väl förstått att bemästra svårigheterna. Med friskt gosselynne har han gått löst på uppgiften och löst den med något av den professionella trollkarlens elegans och bravur. — Säkerligen skall det svenska folket också denna gång med samma villighet betala herr Wigforss hans tionde.» Nu kommer ju till, att herr Wigforss inte längre är belåten med bara tiondet, utan tar både 30 och 40 procent i vissa fall.

Utän att på något sätt våga mig på ett omdöme om finansministerns stora förtjänster eller försöka framställa läget som ohållbart måste jag dock för min del hävda, att den ekonomiska situation vi kommit i efter två års enorma krisutgifter är minst sagt allvarlig och bör tvinga riksdagen till noggranna överväganden. En utveckling, under vilken statsutgifter på två år av 7.3 miljarder icke till mer än omkring 55 procent eller 4 miljarder täckts med verkliga inkomster, resten med lån och kassamedelsförbrukning, ger i sanning riksdagen något att tänka på. Och trots, som jag förmodar, regeringens ledamöters samfälliga försök att åstadkomma en bättre balans mellan inkomster och utgifter har budgeten för nästa år endast till 60 procent kunnat täckas med skatter och inkomster — och detta endast under förutsättning av en ytterligare ökad beskattning — under det att man måste beräkna att låna upp 40 procent. De utgifter vi gjort under krigsåren ha nog till övervägande del varit nödtvungna, och jag skall inte på något sätt försöka att vara efterklok. Men inför den budget vi nu skola behandla må det tillåtas mig några kommentarer.

Det som skiljer denna budget från de två föregående krisbudgeterna är att denna senare till viss del skall söka balanseras, d. v. s. att de utgifter, som finansministern betraktar såsom mera normala, skola täckas med skatter och andra löpande inkomster. De mera direkt krisbetonade utgifterna — och de äro stora — få fortfarande täckas genom upplåning. Om jag förstår finansministern rätt, är det meningen att i första hand regeringen och i andra hand även riksdagen skola tvingas att åtminstone beträffande dessa s. k. normala utgifter angiva av vilka skatter eller inkomster de böra täckas. Jag tror att detta är ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mycket lofvårt försök. Det är fara värt att riksdagen, om det nuvarande förfarings sättet fortgår i flera år, glömmer bort att fråga var pengarna skola tagas och överlåter den saken helt och hållet åt riksgälds förmäktige.

Trots att svenska folkets mindre goda sidor, jag menar deras laster, utnyttjas till det yttersta — både tobaks- och spritmonopolet kramas ytterligare och även andra inkomstkällor anlitas hårt — fattas ändock 70 miljoner kronor i denna s. k. balanserade budget. Beträffande dessa 70 miljoner talar finansministern om att man »närmast är hänvisad till beskattningen av inkomst och förmögenhet», och som en provisorisk bokföringsåtgärd placerar han denna summa på värnskatten, vilken han räknar upp ifrån 280 till 350 miljoner. Jag tror att det vore skäl för såväl finansministern som bevillningsutskottet att taga upp till omprövning, huruvida hela denna summa bör tagas ut på den direkta beskattningens väg.

Såsom herr Vougt i sitt anförande vidrörde, gör finansministern det uttalandet att »i avvägningen mellan skydd för penningvärdet och stöd åt produktionen, som karakteriserat den ekonomiska politiken i Sverige under kriget, synes den förra linjen nu böra träda i förgrunden». Detta uttalande får väl betraktas såsom en viss omsvängning från tidigare intagna ståndpunkter, och inte annat jag förstår måste det starka förtroendet till staten som låntagare, kanske också i någon mån främja pågående avtalsförhandlingar.

Det som kunde ge anledning till åtskilliga reflexioner är frågan om ytterligare höjda skatter eller ökad upplåning samt hur dessa olika utvägar inverka på prisbildningen och på näringslivets möjligheter i framtiden. Jag skall dock icke upptaga kammarens tid med detta nu; frågan återkommer säkerligen i ett annat sammanhang. Vi få önska framgång för det nya försvarslånet, och vi få lova oss att var och en i sin ort göra vad vi förmå för att resultatet skall bli så gott som möjligt. Tillåt mig dock att uttala mina mycket stora betänkligheter mot det avbrott i sparpropagandan, som riksgäldsfullmäktige, eller vem som i det fallet bestämde, gjorde under sommaren. Underligt vore, om icke det uppehåll i upplåningen, som då ägde rum, kommer att få följdverkningar, som kanske icke vore avsedda.

Hur vi lyckas att i framtiden reda upp vår statsskuld och i övrigt bära de ökade skattebördor, som äro ofrånkomliga, beror först och sist på utvecklingen av vår lands näringsliv. Hitintills har detta näringsliv i oanad grad förmått att åstadkomma en ständig välståndsökning. Framtiden torde nog ur flera synpunkter kunna betecknas såsom oviss. Säkrast är nog att vi först och sist göra oss förtrogna med den hårda verkligheten och erkänna, att kriget kommer att framtvunga en kraftig avvikning i den vackra kurvan uppåt. Och jag upprepar vad jag tidigare tillåtit mig framhålla, när vi i denna kammare diskuterat det finansiella läget: det är inte lätt i ett folkstyrt land att bjuda medborgarna försämrade förmåner och samtidigt utbedja sig deras förtroende. Är det någon, som skall mäka detta, är det enligt min uppfattning en samlingsregering av den nuvarande regeringens konstruktion och med den auktoritet som denna onekligen besitter ute bland folket. Den ekonomiska skolnings- och upplysningsverksamheten, som på senare tid vidgats väsentligt och som inte minst på ett mycket lofvårt sätt bedrivits av stora folkrörelser och fackorganisationer, gör det också möjligt för stora grupper att på ett helt annat sätt än tidigare själva bilda sig ett omdöme om läget och därmed i mindre grad riskera att falla offer för propagandistiska fraser. Med eller mot vår vilja, frivilligt eller genom tvång, måste vi avstå betydligt mera av våra inkomster till det allmänna. Det är nog tid på, att vi allvarligare än hittills — och allvarligare än som framskyntade i den föregående talarens anförande — överväga vilka utgifter som icke äro alldeles nödvärnna och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

besinna, att staten icke kan utvidga sin verksamhet hur långt som helst och framför allt icke låta det manna, som statsbidrag anses utgöra, falla lika över både rika och fattiga.

Det tredje krigsåret måste beträffande folkförsörjningen bjuda på betydligt större svårigheter än sina båda föregångare. Lagren äro minskade, och därtill kommer förra sommarens dåliga skörd. Vi få dock vara glada, att vi reda oss så bra som vi göra. Mjölmängden har nedgått avsevärt, men kanske dock icke så mycket som man i höstas befarade. Efter den vidtagna standardiseringen och sedan transportfrågorna lösts någorlunda tillfredsställande, så att även mer avlägsna orter kunnat ifrågakomma såsom mjölkleverantörer till de stora konsumtionscentra, har man kunnat förse dessa senare med i stort sett den mjölmängd de behöva, något som jag tror icke kan tillräckligt högt uppskattas med tanke på barn och åldringar. Jordbrukarna och deras organisationer, inte minst mejeriorganisationerna, ha dock — den saken är ju väl känd, men jag tror dock inte att det skadar att understryka det här i riksdagen — mycket stora svårigheter att kämpa med, jordbrukarna när det gäller att på den otillräckliga foderstat, som går att åstadkomma, föda sina kreatur och mejeriorganisationerna, när de exempelvis skola garantera Stockholm en mjölmängd på 400 å 500 tusen liter per dag, varav en tredjedel skall fraktas från Sydsverige.

Genom den uppgörelse, som skedde mellan regeringen och jordbruksorganisationerna, åstadkoms en, om än blygsam förbättring i mjölkpriset, och framför allt var det väl meningen att de av torra och missväxt hårdast drabbade områdena, vilka jag utan tvekan vågar påstå finnas i mellersta Sverige, skulle erhålla ett kraftigare tillägg. Det förefaller emellertid, allteftersom man kunnat börja bilda sig en uppfattning om vad den inom livsmedelskommissionen senare verkställda rätt invecklade utformningen av prisdifferentieringen innebär, som om dessa utsatta områden icke få det stöd, som man förmodade uppgörelsen innebar, och det torde därför böra undersökas, huruvida den fastställda fördelningsgrunden är skälig, eller om den icke bör ändras. Jag anbefaller detta i jordbruksministerns åtanke.

Vi vilja hoppas, att två dåliga skördeår icke skola följas av ett tredje, men vi ha ingen säkerhet därför. Det gäller då framför allt att under nästa växtperiod se till, att vi få fram största möjliga produktion. Varje användbar jordbit måste utnyttjas för ur folkförsörjningssynpunkt så värdefull gröda som möjligt. Jag hoppas att livsmedelskommissionens produktionsavdelning inte arbetar mindre intensivt än kommissionens andra avdelningar och i god tid säkerställer nödigt utsäde ävensom igångsätter en klok upplysnings- och propagandaverksamhet. Det är nog bra med propaganda för löv- och vasstäkt — särskilt om den kommer litet tidigare än i fjol — men det är ännu värdefullare att söka få fram produkter, som direkt kunna användas för folkförsörjningen, t. ex. att söka driva fram en ökad potatisodling. Tyvärr äro dock de mest värdefulla grödorna också de mest arbetskrävande, och arbetskraft är det ont om på landsbygden, något som för övrigt arbetsmarknadskommissionens ordförande nog torde ha observerat. Är det meningen att vi jordbrukare skola åstadkomma en topproduktion, måste också jordbruket erhålla arbetshjälp från andra yrkesgrupper, och det är icke det lättaste problemet att åstadkomma en sådan överflyttning. Jag hoppas, att arbetsmarknadskommissionens chef och chefen för livsmedelskommissionens produktionsavdelning i tid rådgöra och slå sina kloka huvuden ihop. De äro ju skåningar båda två, och skåningar bruka dock ha en viss förmåga att göra sig gällande.

Till de bekymmer, som vi ha för att kunna föda människorna, kommer även svårigheten att bereda dem drägliga bostäder. Socialministerns stora planer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förra året ha icke kunnat förverkligas, utan han har till stor del pengarna kvar oförbrukade. För en god familjebildning är det emellertid nödvändigt med bra bostäder till överkomligt pris. Så som utvecklingen nu tenderar, förefaller det att endast bli städer och kommuner, som med utnyttjande av skattebetalarnas medel kunna bygga. En sådan utveckling är minst sagt bekymmersam. För landsbygdens del hade man hoppats att få till stånd ett vettigare byggnadsarbetareavtal. Detta har icke lyckats. I likhet med andra måste jag beklaga socialministerns rätt uppseendeväckande passivitet på den punkten. Nog borde väl på denna långa tid något initiativ kunnat komma från regeringen, vittnande om att regeringen anser det önskvärt och nödvändigt att en uppgörelse kommer till stånd. Det har ju åtminstone tidigare varit socialministern angeläget att även landsbygdens folk skulle ha möjlighet att hålla sig med hyggliga bostäder liksom med bra hus i övrigt.

Säkerhets- och försörjningsspörsmål stå i en tid som denna i förgrunden, och de politiska arbetsformerna tilldraga sig endast andrahandsintresse. Vi kunna dock inte helt bortse från dem, och jag kan heller icke alldeles förbigå den förskjutning, som ägt rum i vårt politiska liv genom att socialdemokraterna i och med denna riksdag förfoga över majoriteten i riksdagens båda kamrar. Risk kan onekligen finnas, att ett parti med sådana maktmöjligheter vill fortsätta marschen fram till statsparti och glömmet den respekt för minoriteterna och deras rätt till kraftutveckling, som svensk självstyrelse med nödvändighet vilar på. Vi få önska, att de ledande och starka männen inom denna majoritet känna det ansvar och den besinning, som i detta fall äro nödvändiga, om icke stora värden skola spolieras.

Med vad jag här sagt, har jag velat understryka att det finns mycket allvarliga problem i inrikespolitiskt avseende, som vi ha att brottas med. Men de böra icke vara olösliga, om vi uppbjuda tillräcklig kraft och energi. Det är tyvärr många ute i världen, som ha det svårare än vi. Runt om därute kämpa i dag folken med frågor av ännu hårdare och livsavgörande karaktär. Här i Norden följa vi på nära håll våra grannfolks strid för värden, utan vilka nordiska människor svårigen kunna tänka sig leva. Prövningarna, som övergått oss, ha aldrig hittills låtit oss känna innebörden av deras kamp i hela dess vidd. Men de band av sammanlevnadens förståelse, som förena oss med dem, och våra egna aningar i vissa farliga situationer ha dock givit oss möjlighet att leva oss in i deras nöd. Den kanske bittraste prövningen för oss som folk har varit att våra händer, som vi ville sträcka mellan Nordens länder, delvis varit bundna av händelserna omkring oss.

Men det finns, såsom redan i dag erinrats om från denna plats, en hjälpsform när det gäller det kämpande Finland, som står oss öppen och ger oss möjlighet att upprätthålla kontakten med det finska folket. Det är den svenska aktionen för att ge Finlands barn en fristad. De barnen representera Finlands och därmed också en väsentlig del av Nordens framtid. Det är en nordisk nödvändighet likaväl som en bjudande mänsklig plikt att vår insats på denna väg fullföljes helhjärtat i den anda, vari den påbörjats.

Med sammanbiten tro på sina möjligheter att på skilda vägar försvara var sin del av Nordens livsrum avvakta Sveriges och Finlands folk den en gång kommande fredens möjligheter till samarbete och återuppbyggande.

Men även våra övriga brödrarfolk ha haft att möta ödets slag. I en enig uppslutning utan like kring sin konung har Danmarks folk vunnit en nationell resning och en inre styrka som utgör ett föredöme för andra nationer. Den norska kampen i sin brutala öppenhet har berört oss djupt. Vår innerliga önskan är att Norges folk i frihet och i hägnet av en återupprättad rättsordning snarast skall få återvända till arbetet på sin framtid. Aldrig har väl innebörden och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
värdet av begreppet rättsstat stått klarare för oss än mot bakgrunden av vad som nu utspelas alldeles inpå våra gränser.

Emellan våra av kriget härjade grannländer står Sverige orubbat kvar. Även vårt liv har dock tidvis blivit en rätt hård kamp, och det väntar oss nog tyvärr mycket mer än vi hittills känt av ekonomiska problem, försörjningssvårigheter och kanske sannolikt även politiska påfrestningar. Under den tid, som kommer, måste vi hålla i minnet våra särskilda förpliktelser och vår särregna ställning som förvaltare av ett nordiskt, ja, måhända mänskligt rätts- och kulturarv.

Under de gångna krigsåren har det startats många andliga kampanjer och sänts ut alltför många paroller. Jag skall, herr talman, inte släppa ut några nya nödmynt i denna inflation i fråga om beredskapsfraser. *Vad Sverige i dag kräver av oss, är enkelt och klart: redlig pliktuppfyllelse intill änden.* De flesta och tyngsta plikterna fullgöras utan stora åthävor av våra sjömän på krigshärjade farvatten, männen därute kring rikets gränser, hustrurna därhemma, som mångenstädes bära dubbel arbetsbörd, inte att förglömma. Vår plikt som folkrepresentanter ålägger oss att tolka många tysta krav och att noggrant pröva användningen av de förminskade resurserna. En hård tid bjuder oss sammanhållning men också en kritisk granskning av framlagda förslag. Den plikten skola vi inom den grupp, jag företräder, göra vårt bästa för att fylla under den nu begynta riksdagen.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Vad som hittills har yttrats här i remissdebatten har inte på det sättet berört regeringens allmänna politik, att ett uppträdande av statsministern nu skulle vara motiverat. Jag har heller inte känt något behov att med anledning av herr Skoglunds yttrande om den socialdemokratiska majoriteten axla partiordförändens kapp, detta så mycket mindre som den oro, herr Skoglund försökte få fram, föreföll vara mycket litet rotad i hans hjärta.

Det som föranledde mig att nu begära ordet var den direkta fråga, som ställdes till mig rörande viss lagstiftning. Jag tror att det kan vara till gagn för den kommande debatten, om klarhet på den punkten redan har givits. Frågan om åtgärder mot den samhällsskadliga verksamheten har som alla veta varit föremål för en mycket noggrann prövning inom regeringen. Därvid har också det s. k. partiförbudet och med detta sammanhängande spørsmål ingående diskuterats. Om lämpligheten och nödvändigheten av att tillgripa en sådan åtgärd ha olika meningar gjort sig gällande inom regeringen, liksom fallet varit här i riksdagen och i den offentliga debatten. Resultatet av övervägandena har blivit, att regeringen för närvarande icke kommer att förelägga riksdagen något förslag om tillämpning av 1940 års lag. De för regeringens ståndpunkt bestämmande synpunkterna ha sammanfattats i motiveringen till det i trontalet bebådade förslaget om skärpt lagstiftning mot verksamhet, som är skadlig för rikets säkerhet. Detta förslag är i andra delar ännu icke slutjusterat och har sålunda icke kunnat i sin helhet offentliggöras föredagens debatt. Något hinder för att redan nu meddela kammaren den nämnda sammanfattningen förefinnes emellertid inte. Den lyder:

»Den lagändring, som nu föreslås, innefattande i huvudsak skärpning av straffbestämmelserna mot förräderi och andra för rikets säkerhet menliga brott, ingår som ett led i statsmakternas kontinuerliga åtgärder till skydd för statens säkerhet. Det är ett sedan många år känt faktum, att inom vårt land finnas individer och sammanslutningar, vilkas verksamhet, särskilt i tider av oro, utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet. Genom sin bundenhet till främmande intressen samt sitt markerade ställningstagande för dessa kunna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ifrågavarande sammanslutningar genom sin verksamhet också vålla utrikespolitiska komplikationer. Det är en klar nödvändighet för statsmakterna att övervaka sådan verksamhet och förhindra att den blir till allvarlig skada för landet. Som en beredskap i sådant hänseende antog 1940 års riksdag en lag innefattande befogenhet att upplösa vissa sammanslutningar. Det har varit under övervägande att bringa denna lag i tillämpning. Även om den samhällsskadliga verksamheten därigenom skulle försvåras är det emellertid tydligt och ävenledes bestyrkt av erfarenheter från andra länder, att genom upplösningen i och för sig denna verksamhet icke skulle kunna förhindras. Det må t. ex. erinras om, att grundlagen icke medger riksdagsledamots utslutning ur riksdagen, därför att det parti denne tillhör blivit upplöst, och att icke heller ett upplöst partis tidningsorgan kunna indragas eller eljest förhindras utkomma enbart på grund av att partiet förklarats illegalt. För att ett ingripande enligt upplösningslagen helt skulle fylla sitt ändamål erfordras sålunda ytterligare åtgärder, vilka skulle innebära en sådan inskränkning i de av författningen garanterade allmänna fri- och rättigheterna, att den måste väcka betänksamhet. Även mycket långt gående åtgärder kunna emellertid bli nödvändiga, därest den samhällsskadliga verksamheten icke med andra medel kan stävjas. Det folkstyrda samhällets rätt att till det yttersta skydda sig mot upplösande krafter är lika oomtvistlig som statsmakternas skyldighet att övervaka och ingripa mot sådana krafter.

Även om någon överhängande fara för omstörtning av vårt statsskick icke kan anses vara för handen och sålunda ytterligt gående åtgärder för närvarande icke allmänt framstå såsom ovillkorligen nödvändiga, synes dock en utbyggnad av samhällsskyddet vara välbetänkt. Det har kunnat fastställas, att under de senaste åren brott riktade mot rikets säkerhet förekommit eller planlagts i en icke obetydlig omfattning, delvis under ledning av utländska agenter. Det är anledning att observera, att i dessa brottsliga förehavanden deltagit åtskilliga personer, som tillhört eller tillhört det kommunistiska partiet eller annat ytterlighetsparti. Det har också kunnat konstateras, att dessa partier genom sin verksamhet vållat svårigheter av utrikespolitisk art. Det har därför befunnits önskvärt att stärka effektiviteten av den kontroll och övervakning, som nu utövas. I sådant syfte har en förstärkning av polisen ägt rum och ytterligare sådan kan övervägas. Därjämte övervägas åtgärder för effektivare övervakning av vissa tidningar och för snabbare ingripande mot dessa i förekommande fall. Även den straffskärpning, varom förslag nu framlägges, utgör som nämnts ett led i åtgärderna mot samhällsskadlig verksamhet. Frågan om att tillgripa mera vittgående mått och steg lär bli beroende på huruvida de nu tillämpade åtgärderna visa sig tillfyllest.»

Herr talman, jag har för egen del ingenting att tillägga.

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Det är alldeles naturligt, att den ekonomiska ställning, som för rikets vidkommande redovisas i statsverkspropositionen, skall utlösa en stark känsla av betänksamhet hos oss litet var. Statens skuldsättning har nått upp till astronomiska tal, vilka helt enkelt på grund av sin oerhörda storleksordning icke längre göra det djupa intryck, som man kunde vänta på många — därför att ingen riktigt begriper, vad detta i verkligheten innebär. Och det man icke begriper, ägnar man givetvis ett ganska förstrött intresse. Skatterna och pålagorna äro mera gripbara för menige man än skuldsättningen kan bli. Medan statsskuldens miljarder sväva förbi såsom någonting töcknigt nebulosartat, tränga sig skatterna brutalt in på oss på ett helt annat och mera kännbart sätt. Härvidlag blir det tillfälle att återkomma, när finansministern vunnit klarhet om hur han vill

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skaffa de 70 miljoner kronor, som ännu fattas för att täcka de föreslagna utgifterna. Det tänkes nog en hel del tankar om finansministern i detta sammanhang: statsrådet Wigforss förkroppsligar ju i stora gruppers föreställning statens fiskaliska hårdhet och girighet. Jag kan också mycket väl föreställa mig att massor av människor inför det sista budskapet om nya skattehöjningar gjort ungefär samma reflexion, som en kvick dam gjorde när abbé Terray, generalkontrollören under Ludvig XV, en dag hade följt det nya herrmodet och visade sig med en praktfull muff: »Vad skall en sådan man med muff att göra — han har ju alltid händerna i våra fickor.» Och om den slagfärdiga Sophie Arnould hade känt herr Wigforss, skulle hon säkerligen ha tillagt, att han ju dessutom aldrig visat sig vara valhätt. Veterligen använder han heller icke muff, vilket rättvisligen bör erkännas.

Men om det också är sant, att man morrar och knotar i skattebetalarekönen, kan finansministern dock, såvitt jag läst rätt, vara ganska väl tillfreds med den förberedande remissdebatten kring hans budgetförslag. Visst ha åtskilliga frågetecken kunnat sättas här och var, och även sådana av stort principiellt intresse, men man konstaterar, att frågetecknen icke sällan blivit satta i samma stycken från alldeles olika utgångspunkter. Detta måste vara en betydande lättnad för den närmast ansvarige departementschefen, ty kritikerna bekämpa varandra och lätta på så vis herr Wigforss' egen försvarsuppgift. Detta bestyrker väl närmast antagandet, att budgetförslaget i hög grad är frukten av en kompromiss i den goda meningen, att hänsyn tagits till önskvärdheten att åstadkomma en sammanjämkning av olika synpunkter med var för sig stort berättigande, vilket dock i några detaljer — och tyvärr ganska viktiga detaljer — tvingat till gränsdragningar som icke kunnat bli linjalraka. Jag tror visst, att man på goda grunder kan diskutera åtskilligt i det föreliggande förslaget — och vill för ingen del förmena någon att så göra — men själv har jag nog den uppfattningen, att ett med hänsyn till de enorma vanskligheterna relativt gott resultat av regeringens, enkannerligen finansministerns, bemödanden föreligger.

De båda föregående talarna — jag utesluter därvidlag hans excellens statsministern, som ju icke tillhör debattalarna i egentlig mening — alltså socialdemokratiens förste talare och högerns talesman, representera ju ganska skilda tonarter, en ljusare och en mörkare, dur och moll. När jag utan större tvekan sluter mig till den mera allmänt optimistiskt inställda bedömaren i detta sammanhang, beror detta framförallt därpå, att jag i statsverkspropositionen läser en lång rad av tillgångar, vilka representera ofantliga aktiva värden men som äro förda så att säga utom linjen. De synas där ej, men de finnas ändå, både i form av fast och rörligt kapital. Det är kanske icke rätt att kalla dem dolda reserver, men de ha icke kunnat direkt redovisas i riksstaten, ty det är svårt att uttrycka dem i kronor och ören, fastän man genom att läsa rätt och grundligt nog skymtar dem mycket ofta bakom de andra siffrorna. Jag anser nämligen, att ännu så länge ha vi rätt att fästa det allra största avseende vid det förhållandet, att vi fortfarande *ha allting i behåll av det, som är vår folkekonomis grundval, dess bärande ryggrad och förblivande styrka.* Och vi äga — det är inte mindre viktigt — full och suverän dispositions- och beslutanderätt över dessa våra rikedomar. Ingenting är härjat och skövlut. Vårt näringsliv står på alla punkter väl rustat för sina viktigaste uppgifter. Vi ha förvisso många problem att brottas med i samband med kriget. Det är sant. Men vi ha icke den i kriget direkt indragna nationens problem. Vad detta betyder, behöver man icke utlägga närmare. Jorden ligger där den ligger, och visserligen ger den icke alla år lika mycket, men den är tålig och givmild, trots allt. I år ställa vi ett särskilt hopp till den.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Industrien i alla dess rika förgreningar har väl aldrig haft sådana resurser som nu. Varudistributionens sinnrika apparat är rikare nyanserad samt smidigare än någonsin. Att den tål vid kolossala påfrestningar har visats i samband med ransoneringssystemets effektivitet. Våra naturtillgångar exploateras och tagas i användning i folkhushållets tjänst. Vattenfallens utbyggnad, som varje gång blir föremål för riksdagens prövning, är ett av bevisen härpå. Allt detta är icke bara i *behåll*, det *växer* i fråga om utbyte, i fråga om konkurrenskraft, i fråga om insatsernas betydelse och slagkraft. Allt detta *är värt*, ingen annan än vi själva bestämma över dessa värden och deras användning. Ja, att vi så till vida icke äro absolut suveräna, att vi kunna göra oss absolut oberoende av *världshändelserna*, det är ju en annan sak, men det ändrar ingenting i bildens väsentliga drag. Vi ha ännu flera aktiva poster: vi ha *folkmaterielet bevarat*. Vad skulle det icke innebära av omätliga förluster i nuet och framtiden, om 100,000 svenska män i sin bästa ålder hade skördats på slagfälten och ytterligare många tiotusenden blivit för hela livet skadade? Den offergården måste dock storparten av världens nationer utgiva i den pågående tragiska storkampen. I vårt omedelbara grannskap bringar ett tappert folk dylika offer i en beundransvärd strid för sin existens och sin utveckling. Hur skulle det under sådana förhållanden vara möjligt att den på något håll i utlandet uttalade förmodan, att Sverige är likgiltigt för Finlands öde, vore riktigt?

Vi ha fått många hälsningar, som glatt oss, om Finlands nordiska samhörighet genom uttalanden av statsmakternas representanter, i tidningarna och på många andra sätt. Vi ha observerat dessa hälsningar — och vi besvara dem hjärtligen även i svenska riksdagen, där vi icke dölja, att vi innerligt hoppas att Finlands folk skall mäktat åt sig trygga en livsduglig, en fri och självständig tillvaro och utveckling i framtiden, som ger denna tappra och i den andliga och materiella kulturutvecklingen omistliga nations starka och goda egenskaper full rättvisa. Likgiltighet för Finlands öde är minst av allt vad som kännetecknar svensk inställning. De makter, vilka skulle vilja vägra Finland förutsättningarna till ett värdigt nationellt liv och beröva det möjligheterna till den utveckling, som varje ärekärt folk med skäl kan göra anspråk på, ha därmed tillfogat rätten och civilisationen en oförlätlig kränkning och skadegörelse. Att förena ett sådant syfte med kamp för världsdemokrati och frihet är en orimlighet. Finlands hela historia är det obestriddiga beviset för att detta folk har rätt att leva och rätt att gestalta sitt eget liv. Likgiltighet inför detta? *Nej*. Finlands folkrepresentation, som står såsom garant för att den politiska kursen, nuets svårigheter och förvirring till trots, är folkfrihetens och demokratiens kurs, kan vara förvissad därom, att vi här icke äro likgiltiga för att det fria och starka Finland blir bevarat. Sverige och dess folk har visat detta icke bara i ord. Gärna skulle vi vilja visa detta genom en ännu större hjälp till lättnad i försörjningssvårigheterna hos Finlands kvinnor och barn. Men den bittra sanningen är, att vi icke ha så stora resurser, som man kanske på sina håll föreställer sig att vi äga. Sverige är icke ett land, som flyter av mjölk och honung. Vi nödgas räkna med de faktiska förhållandena sådana dessa äro och tala sitt bestämda språk. Om mycket eller litet av materiell och humanitär hjälp ligger i den hand, vi räcka Finland, det beror på omständigheter, över vilka vi själva icke alltid råda, men vi räcka handen i alla fall av hela vårt hjärta, därom kan man vara förvissad på andra sidan Bottenhavet. Om detta är egoism, så är det i varje fall det slags egoism, som statsmakterna alltid ha ovillkorlig skyldighet att tillämpa för att kunna stå till svars med hänsyn till bevakningen av den egna nationens oeftergivliga livsintressen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det nordiska problemet, som sannerligen finns och kommer att finnas, har genom utvecklingen i Norge blivit i utomordentlig grad komplicerat. Söndertrasningen av den nordiska statskroppen är i dag så fullständig som den kan bliva. Liksom vi hoppas, att ett fritt Finland skall leva och utvecklas efter prövningar i nuet, gäller alldeles samma förhoppning om Norges öde och framtid liksom givetvis Danmarks. Man har klandrat att svensk opinion såsom skett med spänt intresse följt händelserna på andra sidan Kölen. Men det borde vara begripligt för en och var, att kampen om den norska folksjälens, såsom den nu föres med ständigt stegrad bitterhet, för oss är ett skakande drama, som griper oss ända in i hjärteroten. Den åskådningsundervisning, vi härigenom få, är i alla avseenden lärorik. Det som försiggår i Norge vittnar om huru oerhört stark en folksjäl i kamp är och huru svårt det är att med våld bryta nya vägar genom ett folk. Detta torde vara värt att lägga på minnet, icke endast av världens små utan även av de stora.

De stegrade svårigheterna för krigsmakten utlösa sig givetvis i ökad irritation mot de utanför kampen stående folken. Dessa äro numera så fåtaliga, att de på ett ytterst påfrestande sätt pressas in i strålkastarljuset från de världspolitiska högkvarteren. Man väger och analyserar varje vårt uttalande så skarpsinnigt, att ofta blir uttydningen fullständigt felaktig — för att icke säga barock. Detta är trist nog. Men värre är den hämningslösa användning, man gör i krigspropagandan av legitima svenska opinionsuttryck. När exempelvis en viss oro på sistone ådagalagts i svensk press för Finlands militära läge, återfinner man regelmässigt detta utbroderat och starkt färglagt i den utländska radiopropaganda, som syftar till att gräva ur och luckra upp hemmafrentens tillförsikt i Finland. Vi kunna ingenting göra åt detta, ty det gagnar icke att protestera. Men vi konstatera själva faktum, att propagandacentralerna systematiskt missbruka svensk opinion genom att förvanska den och förfalska den i enlighet med principen att ändamålet helgar medlen. Vi förstå, att krigets gråa, tunga vardag med dess enorma lidanden måste slita på nerverna där ute i krigsländerna. Vi förstå även, att det i stridens bittra allvar och hetta kan vara allt svårare att tillerkänna neutralitetsviljan fullt och helt berättigande. Men världen måste göra klart för sig, att vi alljämt kräva respekt för denna vår position, och att vi äro beslutna nu, såsom alltid hittills, att sätta alla våra maktresurser bakom detta vårt ord. När denna kammars högt aktade talman i svaret på trontalet betygade tacksamheten till Konungen för hans gärning att trygga freden åt riket, så steg han på ett värdigt sätt in i raden av svenska folkets talesmän genom tiderna, som inför Konungen och rikets herrar rättframt framburit borgares och bönders erfarenheter om krigets skövlung och olycka samt om fredens välsignelser. Allt vad vi nu bevittna ute i världen ger tyngd och innehåll åt dessa ord. Så känner hela vårt folk, och därför stå vi enigt samlade i allt väsentligt bakom statsmakternas politik. Vi *vilja* freden — men icke till varje pris — och därför kunde talmannen också inför tronen lova, att ingenting skulle från denna kammars sida brista i redobogenhet att bevilja för riksförsvaret erforderliga medel.

Det är tre siffror i riksstaten, som jag för min del anser vara symboliska för Sveriges läge och ansträngningar i dag. Andra skulle måhända vilja välja på annat vis i mängden av intressanta detaljer, men för mitt sätt att resonera äro dessa tre iögonenfallande. Den första är kostnaderna för den blivande militära femårsplanens verkställande. Tillsammans med beredskapsstatens summa blir det enorma belopp, som riksdagen nu anmodas anvisa — och säkerligen kommer att bevilja — för att så långt det står i vår förmåga trygga rikets livsintressen. Genom detta understryka statsmakterna så allvarligt och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bestämt som möjligt inåt och utåt med adress åt alla, hur fast den svenska viljan är att trygga rätten och livet. Det behöver icke sägas mera om detta. Jo, ett ord måste jag ytterligare säga kring detta ämne. Jag citerar då vad jag yttrade vid remissdebatten i fjol, att åter och återigen måste riksdagen tyvärr trycka på hur viktigt det är, att den militära medelsdispositionen blir så väl planerad som möjligt är. Pengarna skola dock betalas med svenskt arbete och offer av svenska medborgare, av vilka många tillhöra ekonomiskt sett ytterst hårt pressade folkgrupper. Detta faktum pålägger alla ett oerhört ansvar. Framför allt ha militärerna, som ha att disponera pengarna, detta ansvar. De stora summorna, de betydande beloppen, kunna sparas på de militära anslagen genom rationell och väl planerad användning, alltså utan eftersättande av försvarets effektivitet. Allt vad jag den gången sade har sin giltighet ännu i dag. Med anknytning till ett aktuellt fall måste jag konstatera, att de militära utgifterna nu nått en sådan storleksordning, att de verkligen betyda till den grad mycket för statens, hemens och folkets finanser, att medborgarna med all rätt bli ursinniga, ifall rena rama galenskapen tillåtes flörera beträffande slöseri med pengar och material. När den ordinarie årliga kostnaden för militärapparatus funktionerande uppgår till vad man nu kalkylerar med, då finns ingen möjlighet att se genom fingrarna med ansvarslösheten. Härom kan icke mer än en mening råda. Folkrepresentationen har dock skyldighet att härvidlag bevaka ett medborgarintresse, som måste tryggas så långt det är möjligt.

Den andra siffra, som jag tänker på, är så ofantligt liten och blygsam i jämförelse med vad försvaret kostar, att den knappast upptäckes bredvid militärjätten och när icke upp till fullt 200,000 kronor. Men symboliskt är den åtminstone i mitt tycke mycket intressant. Man återfinner den under socialhuvudetiteln såsom ett nytt eller höjt anslag till utbyggnad av mödra- och barnavården enligt önskemål, vilka i fjol fördes fram i riksdagen men då icke kunde bifallas. Herr Vougt riktade i sitt anförande uppmärksamheten på samma sak. Detta symboliska anslag visar, att vi icke ämna giva upp i ansträngningarna att värna den inre växtkraften på en av de viktigaste och primära punkterna. Livet går vidare trots allt. Det kommer mycken glädje ut ur detta anslag. det kan man vara lugn för. Nästa steg bör bli att åstadkomma resebidrag åt mödrarna och barnen till läkarekontrollen. Tusentals spädbarn dö årligen i vårt land i onödan. Det är en stor detalj i befolkningspolitiken att laga så, att vartenda ett av spädbarnen kommer under kontinuerlig läkarekontroll. Detta är ingen utopi. Det kostar heller icke så mycket pengar. De lysande resultat, som man nått i Danmark i denna verksamhet, tala ett klart och otvetydigt språk. Men, herr talman, bakom denna lilla siffra skymtar jag hela den utveckling på socialvårdens område, som pågår och är under förberedelse i vårt land, och som vittnar om — lättsinne, skola några säga, men jag säger, att den vittnar om en sund och riktig inställning och en berättigad optimism. Att främja äktenskapbildningen, att stödja hemmen, att trygga en godtagbar minimistandard åt mödrar och barn — det är en politik, som här sig och ger avkastning. Det är förevigat — och det med rätta — att när en gång en dam skröt med sina dyrbara smycken för en stolt romarinna och bad henne att i sin tur visa sina smycken och prydnader, svarade denna, såsom vi minnas, med att kalla in sina barn, och pekande på dem sade hon: Här ser ni mina smycken. Även för nationen är det en lycka att vara smyckad med barn, starka, sunda och livsdugliga barn.

Herr Skoglund i Doverstorp menade, att en av samlingsregeringens angelägnaste uppgifter blir att övertyga befolkningen om hur nödvändigt det är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att sänka vår levnadsstandard. Ja, ja! Själv skulle jag nog vilja rekommendera regeringen att allra först uppbjuda sina ansträngningar på att den sociala standarden *icke* skall behöva sänkas. Det är ofrånkomligt, att man på det sociala området i denna tid får inrikta krafterna på att försvara vad som under lyckligare förhållanden vunnits och att så långt möjligt hindra tillbakagång och rasering. Men åtskilligt kan åstadkommas av värde för relativt små belopp, och framför allt skall man ha sikt på framtiden och arbeta på att nu lägga grunden för vad som måste göras i det kommande. Vi ha en pampig och ståtlig motsvarighet till detta utbyggande arbete i den stora propositionen om ny rättegångsordning, vilken nu ligger på kammarens bord och innebär en märklig manifestation av det svenska lagsamhällets ofantliga styrka och förmåga till utveckling på historisk grund. I en tid, då rättssystemet brytes ned i väldig omfattning, bygger Sverige *på* och bygger *ut* sitt lagverk. Detta är också symboliskt.

Den tredje symboliska siffran är ett anslagskrav från, vill jag minnas, handelsdepartementet och gäller en byggnad för en institution för träforskning. Naturligtvis kan man även om detta exempel säga, att det blivit valt en smula på måfå. Jag kunde ha pekat på eklekasiastikministerns erkännansvärda resonemang kring samma sak. Men i alla fall äro dessa 600,000 kronor ganska vältalande såsom symbol för svenska tag i denna tid — tag, vilka syfta mot framtiden. Hundratals miljoner kronor användas världen över till forskning varje år, och de skarpaste hjärnor grubbla nätter och dagar genom ett långt liv på att lösa problem i tekniska högskolor, i jätteindustriens laboratorier, i tusentals små företags konstruktionslokaler, i vetenskapsmäns och ingenjörers laboratorier och på otaliga andra platser. En teknisk kapprustning pågår, vars resultat bestämmer folkens möjligheter att vara med i konkurrensen på världsmarknaden och deras levnadsstandard. Förmodligen kommer det tragiska storkriget att i åtminstone *ett* avseende giva enorma positiva resultat, så till vida nämligen, att tekniken lägger under sig nya väldiga områden. Så betalar kriget något av den rovdrift, det gör sig skyldigt till, betalar skulden genom nya tekniska framsteg. Vilka chanser har icke ett folk i fred att vara med i denna tävlan och lägga grund för framtiden! Utforskningen av träets hemligheter och ännu dolda rikedomar är också symbolisk för vårt läge, ty nog ha vi väl ändå under dessa sista år lärt oss vad skogen verkligen betydde av oskattbara möjligheter. På skogen är ju en väsentlig del av vår anpassning till kriget baserad och med lysande resultat — resultat vilka vi finna avspeglade icke minst i läget på arbetsmarknaden, där förhållandena utvecklats sig överraskande bra. De äro i sanning en symbolisk triangel, dessa tre siffror.

Vi hava allt i behåll. Till de aktiva tillgångarna räknar jag också den solidaritet med samhället och den ansvarskänsla, som kommit till uttryck bland annat dels i statsmakternas och jordbrukarnas uppgörelse om priserna, dels också i enigheten mellan arbetsmarknadens parter. Det är uppenbart, att i båda fallen — och icke minst beträffande jordbrukarna — kunde påfrestningen vara oerhörd stor, då en mager förlikning bjöds. Så mycket hedersammare är beslutet. I detta sammanhang finns all anledning att lovorda den i allmänhet goda hållning, som kännetecknar hela folket i dess inställning till krisåtgärderna. Undantagen bekräfta endast det allmänna intrycket, att man skött sig utmärkt. Missnöje förekommer, och missnöje torde i viss utsträckning vara berättigat, men det ligger vikt uppå att kanalisera det i riktiga fåror. Den omständigheten att vi ha val i år får icke fresta till spekulationer, som gå ut över den lojala samverkan mellan partierna, vilken här så ofta med all rätt blivit prisad. Här må vi alla vara på vår vakt, så att vi icke falla. Ty alltjämt är detta samarbete ett styrkebälte i svenskt samhällsliv. Absolut ingenting har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

inträffat, som kan föranleda mig att ändra på mitt oreserverade understrykande av samlingsregeringens omistlighet i detta läge, som jag gjorde för tre månader sedan från denna plats. Allt vad som då sades har giltighet i denna dag. Därom är också enigheten numera så gott som fullständig.

De aktiva tillgångarna representeras av ännu mycket mera. Krigsmentalitetens moraliska värdeförstöring börjar bli ett stort problem, och att faran uppmärksammas även hos oss ha vi många bevis för i den visserligen förvirrade, men dock av ärlig oro och ärligt sökande präglade debatten om ungdomens nöjes- och fritidsliv. Man bör i den diskussionen, vilken, såvitt jag förmodar, även kommer att få återklang i ett flitigt riksdagsmotionerande, komma ihåg tvenne saker: dels att hemmen äro den ena pelaren i en av sol och friska vindar genomströmmad ungdomens borg, dels att vårt land har otaliga ideella organisationer, vilka, bokstavligt talat, äro lika många levande lågor. Att stödja hemmen, att möjliggöra grundandet av verkliga hem samt att hjälpa de ideella organisatorerna på ett helt annat sätt än nu, det är en betydande del av statens insats mot förflackning och moralisk förgiftning. Här bör med fördel en samordning av socialdepartementets och ecklesiastikdepartementets krafter och resurser kunna åstadkommas, ty *hem* innefattar både *bostäder* och *kultur*, *ungdomsvård* och *ungdomsstimulation* innefatta såväl *samlingslokaler* som *bildningsanslag* och stöd åt de tappert kämpande ideella föreningarna, som ha större möjligheter än någon annan att nå fram till hundratusentals ungdomar i vårt land — dessa organisationer, som tala deras språk och därför kunna göra sig förstådda, om de bara ha vissa allmänna betingelser, vilka staten kan ställa till deras förfogande. Mycket göres, mera kan göras. Med stor oro konstaterar man svårigheterna för bostadsbyggandet, ty dessa svårigheter skapa ett socialt-kulturellt problem och en kris av farligt slag. Byggnadsproblemet, både det som herr Skoglund i Doverstorp talade om — alltså landsbygdens — och de expanderande industriernas speciella bostads- och hemproblem måste följas med den mest skärpta uppmärksamhet. Men även om mera kan och måste göras, hindrar icke detta, att man tacksamt noterar vad både social- och ecklesiastikdepartementen i åtskilliga punkter tagit upp. Rätt skall vara rätt.

Jag kan, herr talman, icke se annat än att ett gott försvarsarbete på alla samhällslivets områden kännetecknar statsverkspropositionen, och att den allmänna tendensen, sådan regeringen anger riktlinjerna, är framryckning, icke tillbakagång. Detta är anledningen till den relativa förtröstan, som jag hyser i den mån nuet och framtiden bero av våra egna strävanden och vår egen pliktuppfyllelse. Vad som utifrån — om det vill sig illa — kan skära våra linjer och rubba våra planer, det är en annan sak, varom tyvärr eller dess bättre — vilket man vill — inga kalkyler kunna upprättas vare sig i en statsverksproposition eller i en remissdebatt.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! I nuvarande oroliga världsläge äro försvaret och folkförsörjningen de ojämförligt viktigaste frågorna för vårt lands politik. Det är inte länge sedan förra årets riksmöte avslutades, och under den korta tid, som förflutit sedan dess, har ingen ändring såvitt man vet inträtt i vårt lands utrikespolitiska läge. Det har inte förbättrats, men vi hoppas, att det inte heller har försämrats. Alltjämt måste det med hänsyn till förhållandena ute i världen betraktas som allvarligt. Den svenska regeringen har ända sedan stormaktskrigets utbrott strävat efter att fullfölja en utrikespolitik, som åsyftat att bevara freden för vårt land med dess frihet obesuren. Folkets eniga uppslutning kring denna politik har gjort det möjligt för rege-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
ringen att fortgå på denna väg och vidmakthålla ett gott förhållande till främmande makter.

Neutraliteten uppskattas givetvis inte av någondera parten i världskriget. Båda sidor anse sig kämpa för livet, och då ligger det nära till hands att betrakta den, som inte är med, som om han vore emot. Vi ha från båda sidor fått uppbära klander för vår neutrala inställning, men detta ger oss icke anledning att frångå densamma. Snarare får man väl tyda detta dubbelsidiga klander som ett bevis på att den utrikespolitiska linje vi valt är den riktiga.

Den nu framlagda budgetens utseende präglas av de uppgifter, som föranledas av kriget och med detta sammanhängande förhållanden. Utgifterna för militära ändamål ha nått en mycket stor höjd, men de bördor, som därigenom läggas på oss, måste vi bära, om vi vilja göra allvar av talet om att med alla till buds stående medel bevara vårt lands fred och frihet. Från den riksdagsgrupps sida jag representerar finns ingen tvekan om att vi böra offra allt vi förmå för att bevara freden. Sveriges jordbrukare förstå, att allt vad de äga och hålla kärt skulle vara för dem värdelöst, ifall den olyckan skulle hända, att vårt land förlorade sin frihet.

Men ju större de offer bli, som vi måste göra för den militära beredskapen, desto strängare krav måste ställas på kontrollen över utgifterna för militära ändamål, så att de anslagna medlen verkligen komma att användas på det mest effektiva och ändamålsenliga sätt. Om jag i detta fall önskar, för att inte säga kräver, en ingående kontroll över de militära utgifterna, så gör jag detta ingalunda i avsikt att klandra de dispositioner, som gjorts, eller för att på något sätt lägga hinder i vägen för de militära myndigheternas arbete. Jag gör det därför, att ju bättre vi använda pengarna, ju större blir värdet och effektiviteten av de militära anstalterna.

Det organ, som har till uppgift att utöva kontroll över alla de utgifter, som föranledas av krisen och därmed även över utgifterna för militära ändamål — nämligen statens krisrevision — måste äga både vilja och förmåga till ingående granskning. Finnes anledning till erinringar böra dessa också göras, och det är även enligt min mening nödvändigt, att de komma till riksdagens kännedom. Jag ifrågasätter, huruvida det inte vore riktigt, att krisrevisionen i likhet med statsrevisorerna ålades att avge berättelse över sin verksamhet eller lämna rapporter till vederbörande riksdagsutskott. På så sätt skulle riksdagen erhålla kännedom om krisrevisionens arbete.

Här ha tidigare från denna plats gjorts vissa uttalanden om det ekonomiska läget. Herr Vougt tillät sig fälla det yttrandet, att han gratulerade, om jag nu fattade honom rätt, finansministern, som till och med borde kunna sätta en fjäder i hatten. Jag undrar, om man verkligen hjälper finansministern i dennes arbete genom att betrakta läget på detta optimistiska sätt. Om den nu framlagda budgeten har kunnat ordnas på detta för oss såvitt man kan förstå under nuvarande förhållanden tillfredsställande sätt, så är jag alldeles övertygad om att allra minst finansministern själv vill göra gällande, att detta är hans förtjänst, ty han har haft den otroliga förmånen att kunna bygga sina beräkningar på den elasticitet, som vårt svenska näringsliv har. Om man emellertid från riksdagens sida signalerar sådana toner, som herr Vougt gjorde, måste det bli svårare och svårare för dem, som äro inställda på att försöka begränsa statens utgifter. Om vi, som ha en annan uppfattning, vilja inpränta nödvändigheten av att spara, så komma vi att få till svar, att det är inte så farligt, ty det sades ju under remissdebatten från två olika håll, som representera stora för att inte säga avgörande grupper bland vårt folk, att man kunde se läget optimistiskt. Jag har ansett mig böra göra denna lilla reflexion i anledning av vad som har yttrats på den punkten.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Statens utgifter ha under de senaste åren svällt ut i oerhörd omfattning. Budgeten har fått enorma proportioner, och det har gått så långt, att utgifterna numera i förhållande till den samlade inkomsten i riket te sig skrämmande stora. Jag undrar, om det inte vore klokt att inför detta perspektiv stanna ett ögonblick och tänka efter hur långt vi kunna gå och hur långt våra resurser räcka. Det statsfinansiella läget är enligt min mening så ansträngt, att vi med allvar måste tänka på att söka göra besparingar på de olika anslagsposterna. I den besparingsberedning, som jag tillhör, ha vi efter bästa förmåga sökt granska de olika posterna, och från beredningens sida ha också åtskilliga uppslag till besparingar framförts. De ha emellertid i de allra flesta fall mötts med kritik, även från sådana pressorgan, som tidigare alltid ivrat för att besparingar skulle göras. Man talar gärna om vikten av att staten skall spara, men när det verkligen blir fråga om att göra detta, då spjärnar man emot. Jag kan inte hjälpa, att jag inte kan finna någon logik i detta. Jag förstår mycket väl, att besparingar kunna drabba enskilda rätt hårt, men läget är enligt min mening så allvarligt, att vi, antingen vi vilja det eller inte, måste se till att det blir allvar med talet om att spara. Staten kan inte bära hur höga utgifter som helst, utan det finns en gräns för vad våra ekonomiska resurser tillåta.

Jag kommer här in på en punkt, där det också förekommit variationer i de föregående talarnas yttranden. Herr Skoglund i Doverstorp sade något om att det borde ligga särskilt väl till för vår nuvarande samlingsregering att, om jag fattade honom rätt, genomföra den sänkta standard, som vore nödvungen i det läge, vari vi nu befinna oss. För min del skulle jag vilja säga, att även om vi inte vilja se allvaret i ögonen, så tvingas standarden ned med eller mot vår vilja. Jag tror icke, att standarden uppehålles därigenom, att man sticker huvudet i busken och icke vågar se allvaret i den nuvarande ekonomiska situationen. Snarare tror jag, att detta medför risken, att fallet blir större än vad det skulle behöva bli, om man på förhand försökte inrätta sig efter förhållandena och begränsa utgifterna i största möjliga omfattning.

Det finns ett annat frågetecken i årets statsverksproposition, som jag icke vill underlåta att i detta sammanhang peka på. Det gäller frågan huruvida finansministerns inkomstberäkningar för det kommande budgetåret komma att hålla. Jag skall inte närmare fördjupa mig i denna svårbedömda fråga, men jag kan inte låta bli att framhålla, att det finns skäl i att inte vara för optimistisk på denna punkt. Våra råvarulager krympa ihop, och kunna de inte i motsvarande grad förnyas eller ersättas med annat material, måste ju produktionen komma att sjunka, och med sjunkande produktion följa ju också sjunkande inkomster och minskat skatteunderlag. I sin översikt över budgetarbetets allmänna förutsättningar säger finansministern:

»Trots den dåliga skörden hösten 1940 kan man räkna med i stort sett oförändrade inkomster för jordbruket som helhet till följd av förbättrade priser och vissa subventioner. De ökade inkomsterna från skogen ha därför kommit som ett tillskott till jordbrukarnas inkomster, och detta gäller även intäkten av den övernormala nedslaktningen. Huru än jordbrukarna själva betrakta dessa sina inkomster — i väsentliga delar representera de tydligen endast en överföring i likvid form av visst kapital — betyda de ett tillskott till deras köpkraft i reda pengar; inströmningen av medel till sparbankerna under 1941 torde i viss utsträckning ha sin orsak i dessa ökade jordbruksinkomster, och i någon mån torde även sedelcirkulationens ökning bero på att betydande belopp på grund av vedavverkningar och nedslaktning utbetalats i små summor till företagare, spridda över hela landet, vilka varit benägna att hålla relativt större kontanta kassar.»

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Om man vill generalisera kan man visserligen få fram en sådan bild av penningöverflöd hos jordbrukarna, som den finansministern här tecknat, men då glömmer man att måla skuggorna och dagrarna så som de i verkligheten fördela sig. Vi få komma ihåg, att skördeutfallet under de båda senaste åren varit mycket ojämnt fördelat över landet, därför att vissa områden drabbats hårdare av torkan än andra. Om också vissa jordbrukare ha erhållit relativt goda inkomster, ha andra fått nöja sig med mycket små. Tusentals jordbrukare ha sannerligen inte fått någon del i det penningöverflöd finansministern antyder utan tvärtom fått sätta sig i skuld för att kunna hålla driften på sina gårdar i gång. Vi få inte heller glömma, att produktionskostnaderna ökat för alla jordbrukare, antingen de fått en någorlunda god skörd eller en dålig.

Den realisation av produktionskapital, som ägt rum genom den nödtvungna nedslaktningen, är också en mycket allvarlig sak, som för framtiden kommer att minska jordbrukets möjligheter att producera och skapa sig inkomster. Om en jordbrukare måst slakta en stor del av sin kreatursbesättning, så är det väl för övrigt enbart förnuftigt av honom att sätta in de pengar han får för djuren på bank. Skulle han nästa år kunna köpa nya djur för att ersätta de sålda, så är jag övertygad om att han kommer att finna, att pengarna inte räcka till. Lyckas han inte köpa nya djur, kan han inte få ut de inkomster av sin gård, som han annars skulle ha fått. Redan under 1940 minskades uppfödningen av ungdjur inom nötboskapsaveln med omkring 65,000 mot normalt, och under 1941 torde minskningen ha gått ännu längre. Här föreligger en allvarlig fara för framtiden för vår mjölkproduktion och i viss mån även för vår köttförsörjning.

Beträffande skogsbruket bestrider jag inte, att en ökning av inkomsterna ägt rum, men jag ifrågasätter, om de varit så lukrativa, som man tycks tro. Kostnaderna för att skaffa fram ved ha också ökats, och det är inte säkert, att jordbrukarna fått den största delen av de ökade inkomsterna. Det är inte så dåligt lönande att hugga ved heller. De som ha haft arbete med detta, borde kanske också ha kunnat sätta in en slant på banken. Insättningsöverskottet behöver alltså icke nödvändigtvis komma enbart från jordbrukarna.

Även på skogsbrukets område föreligger samma risk för förtäring av produktionskapital, som äger rum inom kreatursskötseln. Våra skogar ha hårt skattats genom den avverkningsplikt beträffande ved, som ålagts skogsägarna, och skall denna avverkning fortsätta i samma takt som hittills, torde helt visst överavverkning icke kunna undgås. I de ur transportsynpunkt bäst belägna skogarna har överavverkningen redan gjort sig märkbar, och för övrigt måste man ju tillgripa gagnvirkessortiment för vedavverkning. Det föreligger alltså stora faror för att skogsmarken skattas för hårt, så att våra möjligheter att driva ett uthålligt skogsbruk minskas.

Ett för jordbruket synnerligen betydelsefullt problem, som jag vid detta tillfälle inte kan underlåta att beröra, är frågan hur man skall kunna nedbringa kostnaderna för byggande och underhåll av driftsbyggnader för jordbruket. Denna fråga behandlades under förra årets riksdag i samband med handläggningen av den stora byggnadspropositionen. Socialministern uttalade i denna proposition, att då byggnadskostnaderna ansågos vara alltför höga, men då trots detta byggnadsarbetarna få nöja sig med relativt små inkomster, erfordrades det mycket god vilja å ömse sidor för att åstadkomma en tillfredsställande uppgörelse. Jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna kunna till byggnadsarbeten anlita bygdens folk syntes honom fullt legitimt. Liksom i fråga om övrig byggnadsverksamhet torde man, fortsatte statsrådet, beträffande löner och arbetsvillkor i första hand vara hänvisad till avtalsuppgörelse mellan parterna. Förutsättningen för att en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov skulle komma till stånd torde vara, att vederbörande parter kunde enas om att arbetet må utföras mot timlön. Detta torde icke utesluta, att överenskommelser om för sagda byggnadsarbeten lämpade ackordsprislistor träffas. Statsutskottet anslöt sig i det väsentliga till socialministerns yttrande och uttalade den meningen, att om avtalsuppgörelse icke kunde komma till stånd, förutsatte utskottet, att Kungl. Maj:t skulle för riksdagen framlägga de förslag, vartill förhållandena föranledde. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen.

Avtalsförhandlingar av äsyftad art kommo också till stånd i början av juni och fortsatte med ett flertal avbrott till den 15 augusti, då de förklarades avbrutna. Arbetsgivareparten företrädde vid dessa förhandlingar av Sveriges landsbygdsentreprenörers arbetsgivareförening R. L. F. och Svenska lantarbetsgivareföreningen. Vid förhandlingarna preciserade arbetsgivareparten sina önskemål beträffande ett avtals allmänna bestämmelser. Dessa voro, att arbetet skulle bedrivas på timpenning eller ackord efter arbetsgivarens bestämmande, alltså icke obligatoriskt på ackord. I samband härmed förklarade sig arbetsgivarna villiga att medverka till upprättandet av för landsbygden avpassade ackordsprislistor samt att i avvaktan på dessa listor allt arbete skulle gå på timpenning. Arbetsgivarna krävde vidare, att jordbrukaren själv eller hans folk skulle ha rätt att medverka i arbetet, detta beroende därpå, att i alla de separatavtal, som byggnadsarbetareförbunden hittills slutit med enskilda byggmästare på landsbygden, har organisationsklausul varit införd, d. v. s. arbetsgivarna ha endast haft rättighet att utföra arbetet med organiserat folk. I byggnadsarbetareförbundets tidigare avtal finns denna klausul icke införd. Arbetsgivareparten anslöt sig således i sina krav till de synpunkter, som framförts på frågan under dess riksdagsbehandling.

Från arbetaresidan förklarades, att de villkor, jag här relaterat, icke kunde godtagas, men man förklarade sig villig att med arbetsgivarna diskutera eventuella punkter, där ackordsprislistan kunde anses vara olämpligt avvägd för landsbygden.

Sedan förhandlingarna avbrutits, erbjödo byggnadsarbetareförbunden entreprenörsföreningens medlemmar en och en kollektivavtal, och när dessa stadgeenligt vägrade att underteckna dessa, blevo de blockerade.

I denna situation uppvaktade representanter för R. L. F. och Svenska lantarbetsgivareföreningen t. f. chefen för socialdepartementet, statsrådet Bergquist, och påpekade, att läget höll på att bli ohållbart, d. v. s. höll på att framtinga motåtgärder från arbetsgivareparten. Regeringen tillsatte då en förlikningskommission, som påbörjade sitt arbete den 10 november. Efter att ha förhandlat i två repriser avbröt kommissionen förhandlingarna den 4 december. Arbetsgivareparten hade då närmare preciserat sina önskemål om avtal och presterat en bevisning för hur de nuvarande ackordsprislistorna påverka arbetet på landsbygden. Arbetsgivareparten ansåg sig med detta ha fullt tillräckligt bevisat, att nuvarande mätningssystem måste betraktas som högeligen olämpligt för landsbygden.

Situationen för dagen i landsbygdens byggnadsfråga är den, att minst ett fyrtiotal landsbyggmästare äro blockerade av byggnadsarbetareförbunden, att byggmästarna i stor omfattning uppsagt avtalen samt att förhandlingarna inför kommissionen visat sig resultatlösa på grund av att byggnadsarbetareförbunden trots saklig bevisning vägrat ingå på verkliga förhandlingar angående byggnadsavtal. De ha därmed också enligt min mening satt sig över de direktiv för lösning av landsbygdens byggnadsfrågor, som förra årets riksdag fastställde.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det är kanske ofint av mig att i detta sammanhang göra några reflexioner med anknytning till den debatt vi hade här i kammaren i fjol våras i en fråga, som då tilldrog sig stor uppmärksamhet, nämligen frågan om antagande av en lag om tvångsodling av sockerbeter, men jag vågar försöket i alla fall. Hans excellens statsministern åberopade då samhällsnyttan som motiv för ingripandet mot sockerbetsodlarna och deklarerade dessutom kategoriskt, att det kommer att gå lika illa för varje annan grupp, vilken åsidosätter samhällsnyttan. Jag tillät mig då betvivla, att så verkligen skulle komma att ske, ifall en annan grupp, som stode närmare dem som ha majoritet här i riksdagen, skulle komma att stå i skottgluggen. Jag har svårt att komma ifrån det intrycket, att det sätt, på vilket landsbygdens byggnadsfrågor behandlats, ger stöd åt min misstanke den gången. Jag kan inte förstå, att regeringen i detta senare fall hållit så hårt på samhällsnyttan, som den gjorde då. Byggnadskostnaderna på landsbygden äro för höga i förhållande till jordbrukets inkomster, därom kan ingen tvekan råda. Det är ett samhällsintresse av första rang, att dessa kostnader bringas i nivå med jordbrukets ekonomiska förmåga att bära dem, och det är likaledes ett samhällsintresse, att sådana förutsättningar skapas, att byggnadsverksamheten på landsbygden fortast möjligt kommer i gång.

Tillåt mig att efter detta säga några ord om vår krisförvaltning. Jag tillät mig vid förra årets remissdebatt peka på de arvoden som utbetalas till vissa av kommissionernas ledamöter och framhöll, att dessa arvoden voro väl höga med hänsyn till att dessa ledamöter förut innehade rätt höga ämbeten och därför voro redan förut väl avlönade. Kostnaderna för hela kristidsorganisationen går nu på 16 miljoner kronor. Jag undrar, om det nu ändå icke är skäl för Kungl. Maj:t att i någon mån reflektera på och undersöka, huruvida man, när nu kommissionernas arbete blivit så långvarigt, inte kan minska på ersättningarna för de merkostnader som förorsakas vissa ledamöter genom deras vistelse i Stockholm. Jag har ansett mig böra i detta sammanhang ånyo peka på den saken.

Det svåra arbetet med ransonering och varuanskaffning som utföres av livsmedelskommissionen och dess underlydande organ uppskattas förvisso. I stort sett och när det gäller de allra flesta arbetsområden torde ett erkännande för gott arbete i en svår tid vara på sin plats. Jag kan dock efter denna allmänna deklaration inte underlåta att peka på vissa undantag, varest ett mindre gott handlag kommit till uttryck. Det är min bestämda förhoppning, att dessa undantag för framtiden skola utebli.

Främst gäller detta äggransoneringen — jag har tidigare från denna plats pekat på den saken — och den prissättning som där skett. Behandlingen av denna angelägenhet har inte bara skapat starkt ökade svårigheter för landsbygdens fattigaste befolkningsgrupper. De utfärdade bestämmelserna torde vidare i många avseenden ha saknat den anpassning till de faktiskt rådande förhållandena, som är en av de viktigaste förutsättningarna för varje ransoneringsåtgärds lyckliga genomförande.

Jordbrukarna i de av missväxt drabbade områdena i landet dragas med stora bekymmer över hur de skola erhålla de kvantiteter fodercellulosa, som utlovats dem som ersättning för deras bristande tillgångar av annat foder. De jordbrukare som planerat att inrikta sin produktion i förlitande på givna löften ha hittills endast erhållit otillräckliga kvantiteter cellulosa, och vad fortsättningen skall kunna ge är ännu synnerligen oklart. Ett bestämt och i praktiken hållbart klarläggande av de leveransmöjligheter, som jordbruket har att räkna med i fortsättningen, är mera önskvärt än de alltför optimistiska uttalanden som hittills förekommit.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Under den sista tiden ha vidare på ett annat område skymtat planerade åtgärder, som måste väcka betänksamhet och oro inför framtiden. Sålunda har det meddelats, att ett stort antal åtal skola anställas för överträdande av prisbestämmelserna. Jag vill i detta sammanhang inom parentes särskilt betona, att jag inte har någon som helst medömkan med dessa, jag skulle vilja kalla dem asociala individer, som ockrat på nöden för att möjligen kunna tjäna pengar. På dem skall lagen tillämpas i hela sin stränghet. Men det är på andra områden jag skulle vilje ge en liten erinran och uttala en önskan om att man behandlade folk under olika förhållanden med något olika hårda händer. Till dem som skola pröva dessa ärenden vill jag framföra det önskemålet, att alla problem måtte bedömas praktiskt, och att varje åtgärd, som sätter bokstavs-tolkning av i hast tillkomna kristidsförordningar före sunt och klokt handlande, undviks till fromma för respekten för lagen.

Detta önskemål är så mycket mera befogat, som kungörandet av kristidsförordningar icke sker på ett tillfredsställande sätt. Meddelanden om desamma lämnas i radio, ofta vid en så sen tidpunkt som efter kvällsnyheterna klockan 22, och genom cirkulär till kristidsnämnderna. De som beröras av förordningarna få icke alltid kännedom om dem, eller också få de alltför sent reda på vad saken gäller. Det finns därför mycket starka skäl för att gå varsamt fram mot lojalt folk vid beivrandet av överträdelser av kristidsförordningarna.

Försvar och folkförsörjning har varit huvudtemat för mitt anförande här. Jag vill sluta med att säga, att lika viktigt som det är, att vi äga goda försvarsvapen och välövade män att sköta dessa, lika viktigt är det också, att vi äga livsmedel i tillräcklig omfattning. En god livsmedelsförsörjning är den nödvändiga förutsättningen för upprätthållande av en god militär försvarsberedskap. Fördelningen av livsmedlen är visserligen en viktig sak, men än viktigare är, att produktionen hålles uppe i den utsträckning vi förmå göra det. I en värld av krig och handelsspärrar äro vi hänvisade till oss själva, och därför måste vi göra allt vad vi kunna för att öka livsmedelsproduktionen. Att stimulera denna är en av våra allra viktigaste samhällsuppgifter just nu.

Jordbrukarna känna sitt ansvar inför den uppgift de i detta fall fått sig förelagd, och det råder ingen tvekan om att de skola göra allt vad på dem ankommer för att söka säkerställa landets livsmedelsförsörjning. Men, som jag tillät mig framhålla i denna kammare under förra höstriksdagens remissdebatt, om jordbrukaren skall gå till detta arbete, icke med missnöje i sinnet utan med glädje och tacksamhet för att han får fylla en viktig funktion i samhällets tjänst, måste han också veta, att han får en skälig lön för sin möda. Jag tror, att även konsumenterna fullt förstå en sådan synpunkt, ty de inse helt visst, att det är bättre, att det finns livsmedel att få, även om de skulle bli något dyrare, än att det genom bristande stimulans åt produktionen skulle förorsakas brist på livsmedel.

Alla samhällsklasser ha sina bördor att bära, men om vi sätta det som för- enar oss före det som skiljer oss, hyser jag gott hopp om att vi skola övervinna de svårigheter som hoga sig i vår väg.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Om det skulle tillåtas mig att trave- stera ett yttrande av den gamle riksdagsmannen herr Johansson i Björn- lunda, skulle jag säga, att detta var ju en jäkligt konstig remissdebatt, ty här ha tre talesmän för de samregerande partierna haft ordet utan att säga så mycket som flaska om kommunisterna. Fruktar man inte, att det kommer att betraktas som ett etiketsbrott i vårt land, att man på detta sätt plötsligt får tunghäfta, när det gäller ett sådant centralt problem? Herr Skoglund har visser-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
ligen uppehållit de gamla ärelösa traditionerna, men högern har ju ett huvud för sig.

Herr statsministern har också sagt några ord i frågan, men jag konstaterar, att han inte refererade sig själv utan att han läste upp produkten av en — får jag använda uttrycket — kohandel inom regeringen, när han sade några mindre älskvärda ord om det kommunistiska partiet. Jag tyckte faktiskt, att det verkade, som om man skulle ha blivit smekt av en stor beskedlig katt. Kattorna kunna ju ibland lämna vissa rispor, när de smekas, men det var väl avsett att tjäna som någon slags krigsmålning för att upprätthålla den skräck för det kommunistiska partiet, som man här och var i källborgerliga kretsar lyckats odla. När jag hörde, att resultatet av allt det oväsen som varit denna höst har blivit, att man förstärker polisen och att man skall förbättra kontrollen på tidningarna, då tänkte jag för mig själv, att gud vet, om det endast är arbetarna som bli bekymrade häröver, och om inte också innehavarna av nykterhetskaféer och våra källarmästare bli en aning bekymrade för dessa meddelanden om att man skall öka polisernas antal ännu mer. Vad frågan om kontrollen av tidningarna beträffar kan man knappast göra den effektivare än vad man redan har gjort den mot den kommunistiska pressen. Men det är kanske en varning till en del andra partiers tidningar att vara litet varsamma.

Det är så, att om man en gång trampat i klaveret, så blir det ofta lika mycket och kanske ännu mer oväsen, när man drar foten ur klaveret, än när man sätter den i detsamma. Så ungefär tolkar jag egentligen den deklaration som statsministern avgivit.

Det är många viktiga frågor som stå på dagordningen. De ha berörts av de föregående talarna. Jag vågar icke närmare följa herr Vougt på hans upptäcktsfärd i den ekonomiska labyrint, som föreligger här i form av statsverkspropositionen. Man måste ju nästan vara astronom för att känna den söta smaken av de väldiga tal som här finnas. Jag skall inte heller gå in på försvarsfrågan denna gång, ehuru det för all del inte är omotiverat, att i remissdebatten tages upp, vad som härvidlag nu föreslås. Inför den skoglundska belåtenheten, särskilt när han framhöll den finska socialpolitiken som ett föredöme för Sverige, tänkte jag för mig själv, att högern har kvar sin gamla benägenhet att sila mygg och svälja kameler. När det gäller de sociala anslagen, då gnäller man för 10 miljoner eller vad dessa dyrtidstillägg åt pensionärer kan kosta. Men när det gäller de militära anslagen, då ges det ingen gräns. Jag skulle önska att herr Skoglund vid det val som förestår i höst går ut till det svenska folket och framställer den finska politiken som en lämplig riktpunkt för svensk politik. Jag kunde icke rekommendera honom ett effektivare medel, sådana som stämningarna i dag äro i vårt land, att effektivt utplåna högerns inflytande här i Sverige.

Jag har en gång tidigare till den ärade andre vice talmannen sagt, att han har en förfärlig lätthet att finna vackra ord för triviala ting. Jag vill icke göra honom eller någon annan av våra lagstiftare ledsen, men jag kan icke underlåta att säga, att om den processlagstiftning som nu ligger på riksdagens bord skall tjäna som en symbol för årets riksdag, kan man väl inte låta bli att påminna sig, att beslutet om denna symbol fattades år 1810 av de revolutionsmakare som störtade den gustavianska dynastien och befryndade oss med något av revolutionens Frankrike, och det är verkligen en del år som gått sedan 1810, när utredningen sattes i gång, och till 1942, när den presenteras i form av ett förslag på riksdagens bord.

Efter dessa bemärkningar vill jag säga, att vi för vår del betrakta utrikespolitiken, frågan om demokratiens återupprättande och folkförsörjningsfrågorna såsom de viktigaste vid årets riksdag. Jag vill — även om icke alla

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tycka om det — först uttala min tillfredsställelse med den politiska förskjutning, som ägt rum sedan remissdebatten den 23 oktober i fjol. Om jag skulle uttrycka den i få ord, skulle jag säga, att den inneburit en politisk aktivisering ute hos folket och att den bland annat bidragit till en uppstramning av de demokratiska krafterna såväl i regeringen som i riksdagen.

Sveriges arbetare ha tidigare inte bara tolererat den s. k. samlingsregeringen utan även fogat sig i att åtskilliga åtgärder vidtagits, som kringsskurit arbetarklassens positioner. Man kunde exempelvis genomföra både transportförbudet och den s. k. partiförbudslagen, för att nu inte tala om andra fullmaktslagar, utan att detta utlöste någon motrörelse bland arbetarna. Men när överenskommelsen av den 22 oktober blev bekant, vilken riktade sig mot det kommunistiska partiet, utlöste detta en enligt våra hittillsvarande erfarenheter mycket stark proteströrelse bland de svenska arbetarna och även inom den borgerliga vänstern. Jag konstaterar alltså i dag, att de demokratiska elementen togo hänsyn till denna opinionsyttring, och att det antidemokratiska beslutet om partiförbud inte bara bordlades utan att det antagligen även skrinlades. Jag utgår ifrån att denna tendensförändring i politiken inte bara skall bestå utan vidareutvecklas. Från dessa utgångspunkter vill jag betrakta regeringen, dess förslag och de huvudfrågor som stå på dagordningen.

Den nuvarande samlingsregeringen är naturligtvis en onormal företeelse. Som motivering för densamma har man anfört vårt nuvarande mycket komplicerade utrikespolitiska läge, och just detta läge och nödvändigheten för vårt land att utåt uppvisa en enig och fast hållning har gjort, att det svenska folket, trots de motsättningar som blottats rörande både inrikes och utrikes frågor, icke heller nu uttryckt ett allmännare missnöje med den heterogena krisprodukt som samlingsregeringen dock är.

Vi önska icke heller för vårt land, att denna s. k. samlingsregering omedelbart skall avvecklas, därest det består en faktisk enighet om programmet att bevara freden med bibehållen frihet för vårt land. Men detta är absolut förutsättningen. Företräder däremot en del av regeringen den uppfattningen, att vårt land skall anpassa sig till den nazistiska »nyordningen», och fortsätter den att inom landet avveckla demokratin och tillgodose överklassens egoistiska intressen på folkflertalets bekostnad, då blir samlingsregeringen bara en trojansk trähäst, som för in ofrihetens krafter i det svenska styrelseskicket.

Det finns symtom som tyda på, att det är lättare i dag än tidigare — det har redan förut sagts i denna debatt — att upprätthålla en bred samling kring politiken att bevara freden med bibehållen frihet. Den svenska överklassen har tydligen tagit djupt intryck av det sätt, varpå vårt norska broderfolk behandlas. Den har funnit, huru i de ockuperade länderna, inte minst i vårt danska broderland, hela befolkningen, alltså även de besuttna, blir föremål för en systematisk utplundring. Inte minst har den genom de tyska arméernas nederlag på östfronten och genom Amerikas inträde i demokratiens krigsfront bibringats den övertygelsen, att den nazistiska nyordningen är dömd och inte är en lämplig politik vare sig för vårt land eller för den själv.

Det är riktigt uppfriskande att läsa, hur Svenska Dagbladet på ett mycket manhaftigare sätt än exempelvis Social-Demokraten tar i mot de brutala undertryckningsåtgärderna i Norge. Och Nya Dagligt Allehandas attacker mot den nazistiska Dagsposten och dess anförvanter för deras känslighet inför »sunnanvindarna» och tidningens nya intresse för England låter en förstå, att man i högerkretsar *omvärderat* vissa vitala frågor. Om den svenska högern nu börjar inse, att Sveriges intressen inte äro betjänta av att den nazistiska nyordningens krafter hemföra segern och om den både i utrikes- och inrikespolitiken drager konsekvenserna därav, så är detta enbart glädjande. Vill denna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

höger i anda och sanning medverka till att bevara freden med bibehållen frihet, då måste samlingsregeringen kunna utåt ingiva intrycket av ett enigt och beslutsamt Sverige.

Men jag understryker, att denna samling bara kan betraktas som en *tillfällig* företeelse, att de samhälleliga motsättningarna mellan klasserna bestå och inte få döljas eller fjättras av en koalition mellan representanter för de fattigaste och de rikaste i samhället.

Ännu vid den senaste socialdemokratiska partikongressen sökte statsministern bibringa sitt parti den meningen, att samregerandet med överklassen borde bli en *permanent* institution. Det är därför så mycket intressantare och bättre, att han i Social-Demokraten på själva nyårsafton bringar i erinran, att klasskampen är en realitet, som man inte kommer ifrån. Om det är samregerandets många bittra erfarenheter eller något annat, som föranlett hans uttalande därstädes, att — jag citerar — »måhända äro vi icke mogna för ett mera bestående samregerande av den omfattning som det nuvarande», lämnar jag därhän. Högern mår säkert bra av påminnelsen — kanske det är en påminnelse att inte spänna bågen för hårt? — och det socialdemokratiska partiet, som nu har majoriteten i riksdagens båda kamrar, må inte glömma bort, att detta medför särskilda förpliktelser inför väljarflertalet. Det är säkert, att Sveriges arbetare inom en ganska nära framtid presentera sina räkningar till inlösen.

Om vi alltså, herr talman, inte anse, att ögonblicket är lämpligt för regeringsskifte inför de närmaste allvarliga månaderna, så godkänna vi därför inte, att regeringskoalitionen till högerns ära prisger några sådana politiska och sociala positioner, som arbetarklassen behövt decennier för att tillkämpa sig. I det fallet har man redan varit *för tillmötesgående* gentemot de reaktionära anspråken. Arbetarklassen har på två krigsår pressats tillbaka till den ekonomiska position, som uppnåddes så tidigt som år 1925. Klyftan mellan rika och fattiga har blivit både djupare och bredare. De demokratiska människorättigheterna ha utsatts för en ännu våldsammare depreciering än den svenska kronan. Det måste bli slut på alla dessa öppna och maskerade attacker mot den medborgarrätt, som Sveriges arbetare fingo kämpa för i trenne decennier, innan de fingo den erkänd.

Vad bondeförbundet beträffar, har det ju inte undgått någon omdömesgill människa i vårt land, att nazistiska tonfall anslagits från vissa av dess talesmän och tidningar. Om det finns bondeförbundare, som svärma för den nazistiska jordbrukspolitik, så måste detta främst bero på dålig information. Det svenska bondeförbundet, som med rätta klagar över flykten från landsbygden, har sannerligen inte någonting att hämta av det nazistiska arvegårds-systemet, som bara genom införandet av något liknande livegenskap kan förhindra ett ännu snabbare avfolkande av landsbygden.

En del bondeförbundare sökte i sin kampanj för högre jordbrukspriser göra jämförelser mellan arbetarna och jordbrukarna. Jag tror, att det nu är mera befogat än det var i valrörelsen 1936 att rikta stöten mot storfinansen och där anställa jämförelserna.

Bondeförbundets press och även dess riksdagsmän hade mycket lätt att »nyordna» sig till högerns och nazisternas krav om ett kommunistförbud. När Sveriges riksdag för 53 år sedan behandlade regeringsförslaget om en undantagslagstiftning mot den dåtida socialdemokratien, förklarade en av de främsta bondeledarna i riksdagen: »Skräm inte oss med arbetarna, ty vi veta, att de äro kött och blod av Sveriges bönder.»

Bland Sveriges arbetare finns det säkerligen i dag ett par hundratusen, som sympatisera med den kommunistiska rörelsen. Det är dåraktigt, om Sveriges

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bönder inbilla sig, att dessa äro deras fiender. Det består i verkligheten de starkaste band mellan Sveriges bönder och arbetare, och endast okunnighet eller illvilja kan på allvar försöka slita dessa.

Under detta krig har folkpartiet visat åtskilligt, som tyder på, att känslan för demokratien och friheten är rotad inom vissa delar av detsamma. Det har dock inte kämpat enhetligt på frihetens front — det är tillräckligt att erinra om den stora folkpartitidning, som i en karakteristik av en folkpartiledares trohet gentemot demokratien till och med ansåg en manet vara en mera klippfast företeelse än denne. Men en rad folkpartitidningar och enskilda folkpartiledare ha dock tämligen konsekvent vänt sig mot den så kallade antikominternpolitiken, och detta må räknas dem till godo. Den känsla för friheten, som präglat vissa folkpartiuttalanden under denna tid, exempelvis av statsråden Bergquist och Andersson, vittnar om, att det dock inom folkpartiet finns en viss förståelse för vad kampen i verkligheten gäller.

Vi vilja som sagt under denna tid en *nationell samling* för att utåt markera den svenska beslutsamheten att skuldra vid skuldra värna Sveriges fred och frihet. Men vi vilja också en uppstramning av den inre fronten. Vi vilja åtgärder mot vår femte kolonn, även om den skulle bestå av bara kommerseråd, generaler, styckjunkare och Asienforskare. I land efter land ha dock dessas ideologiska trosfränder banat vägen för den nazistiska nyordningen. Så var det i Spanien, i Norge, i Frankrike, i Tjeckoslovakien, i Jugoslavien, i Bulgarien. De äro och förbli antikominternpolitikens tjänare.

Alla veta nu vad antikominternpolitiken i verkligheten är och vart den syftar. Kampen mot den svenska kommunismen har förts i antikominternpaktens tecken, den har varit uttrycket för en faktisk frändskap med antikominternstaterna. Denna kamp har syftat till att ideologiskt ansluta vårt land till antikominternpaktens.

Denna antikominternpakt, vars nyligen inträffade femårsdag celebrerats med Finlands och Danmarks medlemskap och Japans inträde i världskriget, har nu avslöjat hela vidden av de konsekvenser, som den för med sig. Det är obestridligt, att antikominternpaktens är avslöjad som en imperialistisk krigsallians, att den överallt varit det imperialistiska krigets Johannes Döpare, att dess mål är inte bara krig utan också utplånande av all självständighet för folken. Antikommunismens fana är i verkligheten världsreaktionens fana. I antikominterns tecken överfölls Abessinien och Spanien, Kina och Sovjetunionen. I samma tecken för man i dag kampen mot England, mot Förenta Staterna, mot Holland m. fl. stater, liksom mot Churchill och Roosevelt. I propagandan smälter man samman kristendom, kommunism, judendom och plutokrati till en enda enhet. Det är väl tämligen säkert, att den »nyordning» — jag menar därmed inte en nazistisk nyordning — varom dagens inlägg vittna, kan uppfattas så, att man kommit till klarhet om, att ett svenskt kommunistförbud skulle överallt i världen uppfattas som en ideologisk anslutning till antikominternpaktens.

Socialdemokraterna ha inte velat vidgå, att den antikommunistiska politiken är befryndad med antikominternpolitiken och i verkligheten blir ett stöd för världsreaktionen. Men fakta visa dock i varje land, att framsteg för antikommunismen är nederlag för demokratien, och att följaktligen stödet åt de antikommunistiska krafterna skadat demokratiens sak och skadar socialdemokratien i samma grad som det skadar kommunismen.

Det är bara ett självbedrägeri av de socialdemokrater, som inbilla sig själva och andra, att det i dagens aktuella frågor skulle bestå sådana infressemot-sättningar mellan de olika riktningarna inom arbetarrörelsen, att detta skulle motivera en kamp på liv och död med antidemokratiska medel och i förbund

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

med de reaktionära krafterna. Det bör inte bestå några motsättningar inom arbetarrörelsen i fråga om huvuduppgifterna: att trygga freden och friheten.

Därjämte bör det vara på tiden att lära av vad som hänt. I land efter land har nämligen splittringen inom arbetarrörelsen i fråga om den principiella vakthållningen kring de demokratiska friheterna banat vägen för fascismen. Splittring av demokratiens krafter — det är antikominterns och antikommunismens viktigaste taktiska strävan.

Vi kräva av regering och riksdag, att de demokratiska friheterna återupprättas. Jag bara tar ett enda exempel för att illustrera hur långt utför på godtycklighetens och den odemokratiska maktfullkomlighetens väg vi ha hamnat: transportförbudet mot den kommunistiska pressen. Det är ingen tvekan om, att man på detta område liksom på andra berövat hundratusentals kommunistiskt tänkande medborgare i detta land den politiska medborgarrätten och ställt dem utanför lagen. Den grundlag, som tryggar varje medborgares rätt att i tryckta skrifter giva uttryck för sin uppfattning om hur landet bör styras och att utan några i förväg av den offentliga makten lagda hinder få framlägga dessa skrifter inför allmänheten, har man genom transportförbudet gjort till en parodi. De transportförbudna tidningarna nå de facto inte allmänheten på annan ort än där de tryckas, annat än under vissa särskilda betingelser. Ingen förnekar heller, att transportförbudets syfte är att förhindra, att den kommunistiska pressen fritt skall kunna spridas bland allmänheten.

Som ett litet exempel på dess verkningar kan jag nämna, att jag själv såsom politisk redaktör för den transportförbudna Norrskensflamman — vilken tidning inom parentes sagt drabbades av statsmakternas hämnd såsom påbröd till det nazistattentat, som förstörde dess maskiner och övriga egendom och dödade en del av dess personal — icke kan erhålla den tidning jag redigerar, när jag befinner mig i Stockholm under riksdagen. En framställning till justitieministern om undantag har inte ens besvarats.

Detta transportförbud verkar som en *omsättningsskatt på åsikter*. Norrskensflamman har exempelvis under de nära två år den varit transportförbjuden fått betala nära 50,000 kronor eller 400 procent mer i fraktavgifter än om den som socialdemokratiska, nazistiska eller andra tidningar fått transporteras genom postverket. Trots att tidningen inte drabbats av ett enda beslag eller åtal sedan transportförbudet trädde i kraft vidhålls detsamma. Man måste verkligen fråga sig, om transportförbudet mot den kommunistiska pressen utnyttjas som politiskt växelmynt för att köpa högerns lojalitet.

Jag vet visserligen, att representanter för den kolorerade veckopressen funnit de kommunistiska tidningarna sårande för deras anständighet. Men en politisk anständighetskänsla, som finner transporter av tyska trupper och krigsmaterial på våra järnvägar vara i sin ordning men inte tål, att hundratusentals fattiga svenska arbetares tidningar få befraktas på samma järnvägar, den är redan karakteriserad. Det är på tiden, att detta transportförbud, som numera bara framstår som ett politiskt repressaliemedel mot kommunisterna, bringas ur världen.

Ingen tror, att Sveriges arbetare kunna bibringas den övertygelsen, att demokratien kan försvaras med antidemokratiska undantagsåtgärder. Ingen kan heller bestrida, att transportförbudet är antidemokratiskt, liksom den svenska opinionen är ganska enig om att det kränker grundlagens anda.

Vi begära följaktligen, att den politiska medborgarrätten återställs för de hundratusenden svenskar, som slutit upp bakom kommunistiska partiet.

För 40 år sedan, i samband med den politiska storstrejken 1902, stod Hjalmar Branting i denna talarstol och begärde något liknande för *hela* den svenska

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arbetarklassen. Med all rätt underströk han arbetarnas »vilja att bli upptagna som medborgare i detta fosterland, som de känna med sig att de också höra till och som nyss lagt på dem hårda och tunga krav, vilka de inte skola svika, när nödens stund måhända kommer». »De vilja», sade han vidare, »ha medborgarrätt i detta land, som de anse tillhöra dem lika väl som varje annan.»

16 år senare tillerkändes Sveriges arbetare denna medborgarrätt. 24 år där- efter måste man återigen kräva densamma för den svenska arbetarrörelsens vänster.

Liksom man för 40 år sedan helst bedömde socialdemokratien efter dess be- lackares men inte efter dess företrädares utsagor låter man i dag alla van- föreställningar och alla kommunismens fienders förfälskade framställningar bestämma sin uppfattning om kommunismen. Transportförbudets tillskyndare anklaga oss exempelvis för en antinationell inställning, och försvarsministern har nyligen i en replik till mig talat om kommunisternas villkorliga försvars- vänlighet. Detta tal kan med större rätt adresseras till åtskilliga av våra be- lackare. Vi ha exempelvis förklarat, att vi anse den nationella friheten vara ett så stort historiskt framsteg, att den måste försvaras av arbetarklassen. Därav följer, att vi förklarat oss beredda att försvara även det borgerliga Sverige. Jag är alldeles övertygad om att många högröstade patrioter på högerkanten icke skulle försvara ett socialistiskt Sverige. Jag tror, att om Sveriges arbetare toge den hela makten och genomförde en socialistisk samhälls- ordning, dessa villkorliga försvarsvänner skulle, såsom skett i en rad länder, kämpa mot sitt land och kanske till och med försöka värva främmande arméer mot detsamma.

Försvarsministern finner i sitt eget partis historia exempel som visa, att arbetarklassen ibland måste ställa villkor. Hjalmar Branting dömdes som bekant år 1905 för sin kamp mot planerna på ett svenskt krig mot Norge. När han i sitt förstamajtal förklarade, att ett sådant krig — jag citerar — »skulle upphäva alla vanliga regler, lösa alla vanliga förpliktelser» och att kungen måhända riskerade en kula för en sådan krigsförklaring, eller när partikongressen — jag citerar igen — »förklarade sig med alla till buds stå- ende medel komma att bekämpa en av storsvenska eller dynastiska intressen förestavad lösning på våldsam väg av de unionella tvistefrågorna», så illustrer- rar detta, hur arbetarklassen ibland kan tvingas taga ställning mot ett krig. Branting och den svenska arbetarrörelsen voro icke onationella därför att de ansågo, att de härskande kunde proklamera ett orättfärdigt krig, som arbetar- klassen måste bekämpa.

Jag har anfört detta exempel därför att förföljelserna mot oss hänföra sig till de meningsskiljaktigheter, som uppstodo i samband med vinterkriget. Re- geringen menar, att det stöd åt Finland den gav såsom »icke krigförande» var en nödvändig politik. Vi äro glada över att regeringen denna gång valt en försiktigare politik. Vi fruktade under vinterkriget, att regeringens politik kunde draga oss in i storkriget, och krävde därför en strikt neutralitet. När regeringen denna gång tog ställning, såg den tydligen denna fara så som vi gjorde det redan under vinterkriget.

Vi anse, herr talman, att vinterkriget icke längre får lägga hinder i vägen för en saklig bedömning av svensk inrikespolitik. Vi begära alltså, att de repressalier, som vidtogos mot vår press på grund av våra taktiska menings- skiljaktigheter rörande utrikespolitiken eller rörande Finlandspolitiken, nu bringas ur världen, och vi anse, att regeringen bör pröva detta förslag icke minst utifrån den synpunkten, att några större meningsskiljaktigheter rörande utrikespolitiken knappast finnas mellan oss och regeringen i dag.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag har redan tidigare i riksdagen berört vår ställning till ett par sabotage- och spionageprocesser i vårt land. Jag behöver icke repetera detta. Statsministern har så lång erfarenhet av arbetarrörelsen, att han icke kan undgå att se de drag av provokation, som satt sin prägel på dessa beklagliga historier. Kommunistiska partiet kan inte göras ansvarigt för dessa lika litet som de borgerliga partierna kunna göras ansvariga för de medlemmar, som dömts för landsskadlig verksamhet, eller socialdemokratien kan göras ansvarig för alla de fackliga och kommunala storförskingrare, som avslöjats och visa sig vara socialdemokrater. Det är följaktligen fullständigt orimligt att, såsom statsministern, framställa aktörerna i dessa processer som inspirerade av kommunistiska partiet.

Ni kunna naturligtvis döma kommunistiska partiet men bara på politisk grundval, precis som nazismen anklagat och dömt kommunisterna där den haft makt därtill. Huvudinnehållet i dessa anklagelser måste vara, att partiet kämpat för socialismen, att det bekämpat nazismen och dess krigspolitik. Men det vore ju en skandal, om den svenska demokratien på sådana grunder skulle kriminalisera den kommunistiska rörelsen.

Låt mig säga några ord om det för dagen viktigaste: vår utrikespolitik! Bakgrunden till remissdebatten och trontalet är den kamp på liv och död, som i dag rasar för och mot den nazistiska nyordningen. Den gäller för och mot nazistiskt världsherravälde, för och mot en »nyordning», som berövat elva europeiska länder, däribland två nordiska, den nationella oavhängigheten och gjort ytterligare ett halv dussin länder till vasaller, en »nyordning», som också strävar att slå under sig vårt land.

Vårt folk och särskilt dess arbetarklass har intagit en deciderat fientlig hållning gentemot dessa nyordningssträvanden. Arbetarklassen vet nämligen, att nazismens framgångar vunnits där arbetarklassen berövats allt vad den tillkämpat sig, att nazismen utrotar den nationella friheten och all annan verklig frihet, varje folkligt inflytande, och att den icke är något annat än ett systematiserat slaveri.

Låt oss inte blunda för det faktum, att den ena sidan i detta krig tydligen inte eftersträvar ett framtida rättsligt reglerat samarbete mellan självständiga folk, utan att syftet bland annat är de fria ländernas utplånande som fria länder! Låt oss inte heller glömma, vad arbetsgivareföreningens tidskrift *Industria* liksom utrikesrådet Hägglöf påpekat: att Sveriges anpassning till denna nyordning innebure nedskrotning av dess industriella apparat och degraderingen av vårt land till en kolonial leverantör av råvaror och jordbruksprodukter samt till avsättningsmarknad för herrefolkets industriprodukter!

Å andra sidan i denna tvekamp kämpa demokratiens krafter. Det bör dock inför Sveriges riksdag sägas ut, att vi med tillfredsställelse hälsa den s. k. atlantdeklarationen av Churchill och Roosevelt, där som ett krigsmål uppställdes återupprättandet av fria och självständiga nationer. Särskilt tror jag, att det i vårt land, där pressen systematiskt undertryckt den sovjetryska regeringsmaktens deklaration den 6 november och där en stark press systematiskt odlat misstron till Sovjetunionen, kan vara lämpligt, icke minst med tanke på den betydelsefulla position, som Sovjetunionen erhåller när den besegrat de tyska arméerna — en sak som knappast kommer att kräva någon längre tid — att bringa i erinran detta viktiga dokument. Stalin säger om Sovjetunionens krigsmål: »Vi ha icke och kunna icke ha sådana krigsmål som att erövra främmande territorium och underkuya främmande folk, vare sig det gäller folk på Europas eller Asiens territorier, däribland även Iran. Vår första uppgift består i att befria våra områden och våra folk från det tyska fascistiska oket. Vi ha icke och kunna ej ha sådana krigsmål som att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

påtvinga de slaviska och de övriga undertryckta folken i Europa, som vänta på hjälp från oss, vår vilja och vår regim. Vårt mål består i att hjälpa dessa folk i deras befrielsekamp mot Hitler-tyranniet för att sedan låta dem i full frihet inrätta sig på sitt område efter egen önskan.»

Dessa grundsatser från regeringen i det land, som nu för ett befrielsekrig för sig självt och för de ockuperade folken, hälsas säkert med tillfredsställelse av Sveriges regering och av vårt folk. Det är tillräckligt för att visa, att även vi ha intresse av att demokratiens front segrar och att den fascistiska nyordningens front lider ett förkrossande nederlag. Ty i verkligheten klämtar klockan även för oss. Det vore dumt att förneka, att även vårt lands framtid avgöres vid de väldiga fronterna i öster.

I en polemik mot mig för några veckor sedan förklarade försvarsministern, att svensk politik inte får fixeras efter sympatierna i världskriget utan måste bestämmas av Sveriges intressen. Hur riktig denna invändning än är, går den på sidan om det väsentliga. Om Sveriges intressen äro befryndade med den ena sidan, så måste den svenska politiken allra minst syfta till att inte hjälpa den sida, vars seger bleve Sveriges undergång.

Sveriges läge är i dag sådant, att det är hänvisat till att ettdera hjälpa den nazistiska nyordningens sida eller att inte hjälpa någon alls. Det sistnämnda, en korrekt neutralitet, motsvarar i dag Sveriges intressen och det svenska folkets önskemål. På grund av vårt geografiska och strategiska läge betyder i verkligheten en korrekt neutralitet, att vi göra det som för oss är möjligt för att stärka demokratiens och frihetens stridsfront.

En politik i trontalets mening, som åsyftar att bevara freden med landets frihet obeskuren, får icke bli en hjälp för nazismen och dess allierade. Sverige måste i sin finlandspolitik taga hänsyn till det faktum, att en seger för Finland måste bli på demokratiens bekostnad och förlänga det förnedrande tillståndet för våra norska och danska broderländer, samtidigt som det måste medföra ödesdigra konsekvenser för vårt land. En av dessa konsekvenser har redan Sven Hedin talat om, när han förklarat, att Finland skall ha alla finskspråkiga områden — alltså även en stor del av Norrbotten.

Jag säger inte detta för att varna mot hjälpen åt de finska barnen. Den är behjärtad. Jag skulle bara vilja understryka, att den får icke bli en politisk aktion och får icke utnyttjas för att föra vårt land in i de farliga skär, som vi voro inne i för två år sedan. Jag tror icke heller, att en sådan fara föreligger.

Emellertid bollar man i svensk press gärna med feta ord och stora utfästelser gentemot Finland. Man har sagt, att ett finskt nederlag — vilket icke gärna kan undvikas — kan tvinga vårt land att intervensera. Särskilt ha dessa tankar spökat i vissa officerskretsar, och i tyska regeringskretsar, där man nu prutat ner sina anspråk till att vi åtminstone borde kunna be till Gud för Tysklands seger, har man förstått att skickligt utnyttja dylika oklara stämningar. Icke minst är det så, att kraftförhållandena nu äro annorlunda än på Karl XII:s och Peter den stores tid, vilket en del sabelskramlande slagskämpar tyckas ha förgätit. Det är också så, att vår hållning gentemot andra länder måste fixeras med ledning av dessa länders politik. Endast en verklig gemenskap i utrikespolitiken kan ge Sverige några särskilda förpliktelser gentemot Finland eller något annat nordiskt land.

Det framgår alldeles tydligt av uttalandena i den finska riksdagen, att det officiella Finland betraktar sina förpliktelser och sin samhörighet med Tyskland som det centrala i finländsk utrikespolitik, liksom det också fastslagits, att förbindelserna med Sverige äro en andrarangsfråga.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Låt oss hålla oss till detta! Låt oss öppet erkänna, att Finland kan segra blott om Tyskland segrar och att följaktligen Finlands seger måste betraktas som en katastrof för Norge och Danmark! Finlands seger blir under sådana förhållanden liktydig med demokratiens undergång. Glöm icke detta, damer och herrar demokrater!

Redan en gång tidigare har jag påtalat den legendbildning och mystik, med vilken man på sina håll söker förgylla de svensk-finska relationerna. När man i dessa dagar talar om en svensk-finsk ödesgemenskap, så ligger detta på principiellt samma plan som när man motiverade nordismen med att samma inlandsisar en gång i en grå forntid lägrat sig över den s. k. nordkalotten. Det handlar här, mina damer och herrar, varken om geografi eller religion. Ett geografiskt grannskap leder lika mycket till rivalitet som till vänskap. Sådana grannar som Tyskland och Frankrike ha sedan långliga tider som ödesgemenskap ständiga revanschstämmningar och blodiga krig med växlande lycka. Sverige fick ändå i 109 år finna sig i att Finland tillhörde ett annat land, och Sverige mådde i varje fall icke illa därav. Vi äro absolut icke mera släkt med finnarna än med åtskilliga andra folk. Alltså: Skola Sverige och Finland hålla samman, måste de verkligen föra en liknande politik. Någon annan grundval finnes icke och kan icke heller finnas.

Jag tror, att Sveriges regering i verkligheten delar denna uppfattning. Den är säkert icke glad — det hörde jag bland annat på herr Vougt i dag — över den mannerheimska dagorden om Fjärrkarelen, lika säkert som den är bekymrad över, att Finlands nuvarande ledning icke sökte sig ut ur kriget utan genom antikominternpakten band Finland ändå hårdare vid Tyskland.

Jag måste säga, att såvitt man kan döma vår regering på ett mera realistiskt, på ett mindre känslöbetonat sätt tagit ställning till den finska politiken i detta krig än under vinterkriget. Den tycks dela de farhågor som vi då gävo uttryck för, att vårt land kunde invecklas i storkriget genom att engagera sig för mycket i Finland. Vi notera denna större försiktighet med tillfredsställelse.

Ingen kan förrän den hemliga diplomatiens dokument någon gång i framtiden offentliggjorts fälla ett fullständigt objektivt domslut över den politik, som invecklat Finland i sådana fruktansvärda svårigheter. Jag tror dock, att det icke skadar att påminna om att icke bara vi med misstro betraktat den finska politiken. Den tidigare amerikanske ambassadören i Moskva Joseph Davis publicerar i en nyutkommen bok »Min mission i Moskva» ett brev, som han hösten 1937 avsånde till statssekreteraren i Förenta staternas utrikesdepartement. Han skriver i detta brev: »Det är mer än sannolikt, att Finland blir ett uppmarschområde för Tysklands överfall på Leningrad från norr.» Man måste i dag, alldeles oavsett vilken uppfattning man eljest har i Finlandsfrågan, erkänna, att mr Davis' misstankar hösten 1937 på ett ohyggligt sätt bekräftats.

Våra önskemål på utrikespolitikens område falla, kan jag säga, inom den av trontalet uppdragna ramen: att trygga freden med bibehållen frihet. Vi tro, att det för den närmaste framtiden vore lyckligt, om regeringen till allvarlig prövning upptog frågan om att göra oss kvitt de s. k. engångseftergifternas förhatliga börda. Vårt land har icke vunnit ära men mycken smälek genom dessa trupp- och krigsmaterieltransporter för främmande makt. Icke ens i Tyskland, där vi i någon tidning karakteriserats som »neutralitetens asgamar», tyckas eftergifterna ha givit vårt land någon good will.

Dessa eftergifter karakterisera knappast på ett lyckligt sätt utrikesministerns deklaration att låta den »nationella egoismen» bestämma vår utrikespolitik. I Norge väcka dessa transporter av naturliga skäl den starkaste ovilja mot vårt land, även om där finnes förståelse för våra särskilda svårigheter.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Och när freden kommer och Europas status skall fixeras, kunna dylika eftergifter icke ge vårt land den auktoritet, som kan kräva särskild hänsyn.

Även vår handelspolitik får icke inriktas så, att den kan tolkas som ett stöd för antikominternstaterna. Sverige är tyvärr hänvisat till att handla i huvudsak med axelmakterna och att taga hänsyn till deras metoder. Utan att kverulera kan man, i medvetandet om vilka betydelsefulla varor som vårt land dock levererar, uttala en förhoppning om att regeringen — varför icke följa Turkiets exempel därvidlag att begära exempelvis krigsmateriel i stället för skuldförbindelser? — eftersträvar ett sådant förhållande i varuutbytet, som tillgodoser de svenska intressena och icke med fog kan framställas som ett svenskt stöd med varor och krediter för antikominterns krig mot demokrati. Det är vår bestämda mening, att sådana strävanden att åstadkomma en korrekt neutralitetspolitik måste öka våra möjligheter att trygga freden och friheten.

Beträffande vår ekonomiska front skulle jag vilja formulera våra önskemål kort och gott så, att vi hoppas, att regeringen måtte i större utsträckning än som skett beakta nödvändigheten av att stödja produktionen av konsumtionsvaror — jag tänker härvid särskilt på behovet av bostäder. Detta bör ingå som ett led i regeringens valutapolitik. Jag säger detta i polemik emot finansministerns uppfattning, att produktionen av konsumtionsvaror i närvarande situation måste anses vara av underordnat intresse. Vidare måste åtgärder vidtagas för att förbättra läget för de sämst ställda i samhället. Därvid måste i högre grad än hittills skett skattepolitiken inriktas på beskattning av större inkomster och förmögenheter. Sådana inkomster, som uppkommit på grund av den rådande rustningskonjunkturen, borde betraktas som samhällets rättmätiga egendom.

Här kunde jag sätta punkt. Vi tro, att avgörandet i det nuvarande kriget i Europa är närmare förestående än vad man i allmänhet antager. Vi tro på seger för demokratiens och frihetens krafter. Vi hoppas på en varaktig fred, som skall tryggas genom det frivilliga samarbetet mellan fria folk. Vi tro på ett fritt Sverige, som frivilligt skall göra sin insats i det kommande mellanfolkliga samarbetet. Vilka konvulsioner, kriser och rubbningar som än komma att följa på detta krig, det vågar jag säga, och jag tror mig härvid tala på hela arbetarklassens vägnar. Vårt närmaste fredsmål är: fria demokratiska samhällsförhållanden, som trygga folkens rätt att själva forma sin framtid, frihet för alla folk, ett fritt samarbete på alla livets områden mellan fria folk och en fred, uppbyggd på dessa betingelser. Dessa frågor, där arbetarklassens intressen sammanfalla med medelklassens och böndernas, komma att ställas på dagordningen mycket förr än de flesta i denna kammare våga hoppas.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr von Seth: Herr talman! Herr Hagberg har som vanligt under allt för lång tid tagit talmannens tålmod och läktarnas tid i anspråk. Jag kan tyvärr icke underlåta att göra tvenne korta reflexioner med anledning av herr Hagbergs anförande. Herr Hagberg talade om de svåra förhållanden, under vilka arbetarklassen lever i Norge. Jag skulle vilja föreslå herr Hagberg att undersöka, huruvida icke de av Ryssland under det nuvarande världskriget underkuvade folken levat under en fruktansvärd terror. Herr Hagberg beklagade sig över att det transportförbud, som riksdagen beslutat beträffande herr Hagbergs kommunistiska tidning, kostat tidningen över 50,000 kronor. Jag är,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

herr talman, ganska säker på, att många med mig gjorde den stilla reflexionen: vem har betalat de pengarna?

Den deklaration, som hans excellens statsministern gjorde här för en stund sedan, motsågs med det allra största intresse i denna kammare, och den kommer givetvis även att ute i landet läsas och kommenteras med det allra största intresse. Vad åtminstone jag för min del saknade i denna deklaration, det var ett mera positivt ståndpunktstagande gentemot de landsförrådiska partierna. Jag måste, herr talman, gå tillbaka något i tiden. Jag skall dock icke gå längre tillbaka än till den remissdebatt, som ägde rum här i denna kammare vid höstsessionens början den 23 oktober förra året. Då betygade samtliga riksdagsgrupper, som voro representerade i samlingsregeringen, att man från regeringen väntade initiativ till åtgärder mot de samhällsupplösande krafterna. Den deklaration, som då avgavs av herr Vougt, bar visserligen prägel av: »härtill är jag nödd och tvungen», men denna deklaration avgavs dock. Sedan var det tyst på den fronten till den 10 december, den dag då justitieministern besvarade herrar Gezelius' och Hagbergs i Malmö interpellationer angående en lagstiftning om skärpta straff för sabotage och spioneriverksamhet. Under debatten konstaterade statsministern, att det fanns fullt tillräckliga bevis för att kommunisterna utövade en landsskadlig rörelse och för att kommunistpartiets medlemmar engagerats i sabotageverksamhet. Kommunisternas verksamhet måste betecknas som klart landsförrådisk. Strax därefter tog justitieministern, rättens högste vårdare i vårt land, till orda och konstaterade, att det mot kommunisterna framkomna bevismaterialet vore tillräckligt för en fällande dom över deras verksamhet. Efter stats- och justitieministrarnas hårda ord om den kommunistiska verksamheten kan man fråga sig, varför regeringen har förhållit sig passiv under så lång tid. Man kan också konstatera, att överheten endast har rasslat med svärdet, utan att visa, att den verkligen bär det för att hugga till då så är nödvändigt. Då 1942 års riksdag samlades, bebådades i trontalet en skärpt lagstiftning mot sådan verksamhet, som vore skadlig för rikets säkerhet, och hans excellens har ju nyss avgivit den deklaration, som jag för ett ögonblick sedan omnämnde. Det måste emellertid konstateras, att regeringens dröjsmål i denna för vårt land så viktiga sak framkallat undran hos stora grupper av vårt folk, och jag går så långt, herr talman, att jag säger, att det även har framkallat en känsla av att regeringen, när det gällt att taga itu med dessa spörsmål, icke visat den handlingskraft och den beslutsamhet, som man kunde ha väntat sig. Trots att det konstaterats, att landsförrådisk verksamhet bedrivits, har man under en lång tid låtit därvid bero. Beträffande innehålllet i statsministerns deklaration, så måste jag än en gång konstatera, att där saknas den handlingskraft, som många hade önskat, att regeringen skulle visat prov på, då det gällt att inskrida mot de landsförrådiska partierna. Beträffande högerns ställning ha vi vid föregående tillfällen klart och tydligt sagt ifrån vår mening. Högerns ledare i denna kammare, herr Skoglund, har såväl i dag som städse tidigare klart deklarerat vår inställning till nödvändigheten av att ej hutla med de statsfientliga partier, som bedriva landsförrådisk verksamhet i vårt land. Alla äro vi överens om kommunismens landsskadlighet, men vi äro icke överens om sättet för kommunismens bekämpande. Det är emellertid från mina utgångspunkter högst beklagligt, att majoriteten inom regeringen icke velat sätta i kraft den förbudslag, som riksdagen antog år 1940. Man har hänvisat till att vi leva i ett demokratiskt samhälle. En tälare i första kammaren betonade vid remissdebatten den 23 oktober i höstas, att demokratien icke skadas genom att man rensar bort vad som är statsfientligt. För egen del vill jag härtill foga, att det säkerligen är mycket farligt för vårt fria folkstyre att man allt för länge visat, vad jag icke tvekar att beteckna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

såsom undfallenhet och flathet mot sabotörer och landsförrädare. Handling är i dessa hårda och bistra tider i högsta grad av nöden, för att Sveriges folk verkligen skall känna, att regeringen både kan och vill värna om vårt lands inre frihet, och de åtgärder, som hans excellens statsministern nyss bebådadt, äro enligt min och mångas uppfattning icke tillräckliga.

En annan fråga, som regeringen icke heller velat taga itu med på allvar, är frågan om byggnadsförhållandena på landsbygden. Regeringen har gått allt för varligt fram, när det gällt att taga ståndpunkt till den byggnadskonflikt, som sedan en längre tid varit rådande. Då jag vet, att en följande talare kommer att närmare ingå på detta ämne, skall jag icke beröra frågans reella betydelse för jordbruket. Jag kan dock icke underlåta att påpeka, att saken även har en mycket allvarlig principiell sida. Jag upprepar, vad jag sade i remissdebatten den 23 oktober förra året, att när riksdagen hade att fatta beslut angående betavtalet för våra sockerbetsodlare, så betonades det med styrka av regeringens chef, att icke bara i tider som de närvarande utan alltid enskilda gruppers intressen måste vika för samhällets. Man måste göra den reflexionen, att ett ingripande från regeringens sida i denna byggnadskonflikt väntats av stora grupper inom vårt folk. Jag må uttala den förhoppningen, att denna byggnadskonflikt snarast löses, så att lantbrukarna åter kunna få börja att reparera sina bristfälliga byggnader. Jag vill alldeles särskilt betona önskvärheten av att denna konflikt löses, innan riksdagen på nytt, när våren kommer, nödgas taga ställning till frågan om ett nytt betavtal. Skulle byggnadsfrågan icke lösas, så är jag övertygad om att många i denna kammare, som förra året gävo sin röst för regeringens förslag i betavtalsfrågan, icke i år komma att följa regeringen i denna fråga.

Herr talman! Ett uttalande av herr Vougt stötte mig i alldeles särskilt hög grad. Efter att ha konstaterat, att det stora världskriget nu har pågått mer än två år, förklarade herr Vougt, att det mindre berott på en nådig försyn än på våra visa beslut och åtgärder, att vi lyckats hålla oss utanför kriget. Jag vet verkligen inte, om jag härvidlag skall taga herr Vougt på allvar. Herr talman! Jag kan icke underlåta att reagera och reagera skarpt emot detta herr Vougt yttrande. Det är ju förvisso så — det känna vi alla till — att vår beredskap vid världskrigets utbrott den 1 september 1939 icke var god. En nådig försyn har tillåtit oss att under mer än två års tid bota vad som brast. Hela folket har varit enigt om att bota bristerna, och den dag som i dag är må vi tacka en nådig försyn för att vi ha fått denna förberedelse tid, så att vi kunna motstå de påfrestningar, som förvisso stunda, kanske inom en mycket kort framtid.

Den tankegång, som herr Vougt gjort sig till tolk för, har tyvärr även framkommit på en del håll i svensk press. Man har därvid använt den argumentationsmetoden, att man i svenskhetens namn gått tillrätta med dem, som man förmenat bära skulden till den nuvarande tidens olyckor. Kritiken har i sin ensidighet varit synnerligen olämplig. Jag tänker härvidlag icke enbart på ytterlighetspartiernas press, som visserligen i och för sig gjort sig förtjänt av en kraftig avbasning. Jag tänker i stället mest på de utläggningar, som landshövding Arthur Engberg i sina s. k. kåserier i Veckojournalen låtit komma sig till last. Om deras syfte skall intet ont sägas. Kanske har syftet varit gott. Författaren av dessa artiklar synes göra anspråk på att äga en profetisk siareblick. Den storbröstade tonen i artiklarna har näppeligen funnit resonans hos den svenska allmänheten. Herr Engberg talar till det svenska folkets samvete, men det svenska folkets samvete är icke detsamma som herr Engbergs eget eventuellt sjuka samvete. Man måste på det skarpaste reagera mot, att en landshövding synes uppfatta som sin viktigaste uppgift att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

uppträda som kåsör i den svenska veckopressen. Landshövdingen gör ingen eller ringa nytta med sina skrivelser, men kanske har författarens ekonomiska förtjänst på dessa skrivelser varit så mycket större. För att icke bli missförstådd vill jag klart deklarerat, att varje medborgare givetvis har rätt att fritt yttra sig. Det är tacknämligt, att en landshövding får göra sin stämma hörd i pressen, men jag icke bara tror utan jag vet, att svenska folket reagerat emot, att det skett på detta sätt.

Det är förvisso, herr talman, allvarliga tider vi leva i. Om det väsentliga, vår frihet, vår fred och vår folkförsörjning ha de partier, som äro representerade i samlingsregeringen, förklarat sig beredda att gemensamt slå vakt. Vi äro alla beredda att hjälpa till att gemensamt bära de bördor, som lagts på vårt folks axlar. Vi ha den lyckan att ännu leva i en fri stat, så att vi kunna säga ut, vad vi tänka, om det i vårt demokratiska samhälle finnes något missförhållande, som behöver påpekas. Detta är en oerhört stor tillgång för vårt svenska folk. Må vi stödja vår regering i dess strävanden att bevara vår frihet, vår fred och vår sammanhållning.

Herr Andersson i Södergård: Herr förste vice talman, ärade kammarledamöter! Den alltjämt fortgående avfolkningen av landsbygden, som särskilt medfört en stark brist på kvinnlig arbetskraft, har ställt landsbygdens kvinnor inför ökade arbetsuppgifter, vilka synas komma att snart bli dem övermäktiga. Beredskapsinkallelserna av jordbrukets manliga arbetare, såväl jordbrukare som anställda, ha medfört en kraftig ökning av arbetsbördan för jordbrukets kvinnor och framför allt för husmödrarna. Detta är ett förhållande, som visserligen är allmänt känt, men som alltför litet uppmärksammas. Med ständigt växande styrka ha framförts krav på, att statsmakterna skyndsammast skola vidtaga åtgärder för att bringa den hjälp, som behöves och som är möjlig att åstadkomma. Sker icke detta, kommer antalet unga kvinnor, som vilja bli jordbrukarhustrur, att ytterligare nedgå. Kvinnornas flykt från jordbruket beror i mycket hög grad på de otillfredsställande arbetsförhållandena, vilka i sin tur i många fall bero på jordbrukarnas dåliga ekonomi. Att kvinnorna icke längre vilja arbeta i jordbruket beror icke på bristande arbetslust hos kvinnorna, utan fastmera på de ovissa framtidsutsikterna och på olikheten i rådande sociala förhållanden mellan å ena sidan landsbygden och å andra sidan städer och stadsliknande samhällen. Att i dessa tider förse en gård med moderna byggnader, vatten, avlopp, centralvärme samt arbetsbesparande maskiner och redskap, det kostar så mycket pengar, att en skuldsättning härför aldrig kan betalas med jordbrukets inkomster, så länge dessa inkomster stå i så dålig relation till det övriga folkets inkomster som nu är fallet. Här berörda förhållanden och deras återverkningar spela en stor roll i befolkningspolitiskt avseende. Landsbygdens kvinnor i allmänhet äro ännu inte så moderna, att de inte vilja föda barn. Men bli deras arbetsförhållanden allt sämre och sämre och arbetet för hemmets bestånd allt hopplösare, rycker den faran allt närmare. Då uppstår den verkliga krisen i befolkningsfrågan — ty ännu ha landsbygdens hem varit kraftkällan för vårt folks bestånd. Sinar den, slår vårt folks ödestimma.

Vid sjukdom eller barnsbörd är det ofta omöjligt att skaffa den kvinnliga hjälp, som behöves i hemmet. Det händer ofta att mannen vid sidan av sitt vanliga arbete också måste försöka att ersätta hustrun och utföra hennes arbete, laga mat, sköta barnen och även den sjuka hustrun. Att så är fallet kunna provinsialläkare, barnmorskor, distriktssköterskor och andra omvittna. Att något måste göras för att här bringa hjälp har länge varit uppenbart. I vissa kommuner ha därför anställts hemsystrar eller hemvårdarinnor, som stått till förfogande för tillfällig hjälp i hemmen vid sjukdom, barnsbörd

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

eller där husmodern är i stort behov av vila och rekreation. Är hemmet fattigt, lämnas denna hjälp kostnadsfritt. Vid barnsörd i hemmet eller där hemmet är fattigt eller där det finns många små barn hava dessa hem företräde till denna hjälp.

Denna verksamhet har emellertid inte kunnat få någon större omfattning, dels därför att många kommuner inte ansett sig kunna påtaga sig denna kostnad, ofta på grund av redan förut höga skatter, men även därför att det icke funnits utbildade unga kvinnor för denna verksamhet. De i landet befintliga skolorna, som utbilda hemsystrar, ha icke sådan utbildningskapacitet att en större efterfrågan kan tillgodoses. Deras utbildningsmöjligheter stanna vid cirka 80 hemsystrar per år. Några landsting ha i väntan på statens ingripande och hjälp ordnat med en mera provisorisk utbildning av hemvårdarinnor. I detta avseende har man troligen kommit längst i Jönköpings län, där en utbildning har ordnats så, att flickor med praktisk erfarenhet i husligt arbete och med den teoretiska kunskap, som inhämtas i en kurs i husmodersskola eller annan därmed jämställd skola, få en fyra månaders kurs vid sjukvårdsinrättning med B.B.-avdelning. Landstinget lämnar också bidrag till kommuner, som anställa hemsystrar eller hemvårdarinnor. På något liknande sätt måste man sörja för att tillgång kommer att finnas på tillräckligt många kvinnor, som vilja ägna sig åt denna verksamhet. Härför fordras säkerligen att staten, landsting och kommuner ekonomiskt samverka, om tillfredsställande resultat inom rimlig tid skall kunna ernås.

Även i andra avseenden behöves att rådande förhållanden uppmärksammas på ett helt annat sätt än hittills. Jag vet att 1941 års befolkningsutredning har tillsatt en särskild kvinnlig delegation, som skall utreda hithörande spörsmål. Jag har emellertid tagit upp denna fråga, emedan hjälpbehovet är så trängande, och vill med den motivering jag anført rikta en varm vädjan till delegationen i fråga att med all kraft påskynda utredningsarbetet och likaledes till regeringen att, så fort ske kan, denna fråga bringas till sin lösning, så att inte hopplöshet och misströstan om framtiden skola göra situationen ännu värre.

En med här berörda fråga sammanhängande är frågan om semester och vila för utarbetade husmödrar. Det är med stor tillfredsställelse jag erfarit, att fritidsutredningen snart har sitt förslag färdigt angående denna sak. Jag vill dock även härvidlag begagna tillfället att vädja till regeringen, och främst socialministern, att göra vad möjligt är för att denna fråga med det snaraste förelägges riksdagen, ty även här är hjälpbehovet stort och skyndsamt av nöden.

Herr Wiberg: Herr talman! Finansministerns försök denna gång att budgetmässigt återgå till gamla principer är utan tvivel lofvärt och har icke minst en värdefull psykologisk betydelse. En annan sak är emellertid att avgörandet, vilka utgifter som böra betecknas såsom normala, naturligtvis kan bli föremål för delade meningar, liksom också att inkomstberäkningarna i dessa vanskliga tider måste innebära ett stort osäkerhetsmoment.

Vad inkomsterna beträffar får man hoppas, att finansledningen icke kommer att leva sig in i den föreställningen, att inkomsterna böra betraktas såsom normala. Den enorma skattebördan som nu åvilar det svenska folket kan väl bäras under ett begränsat antal år, men det måste stå klart för envar att nuvarande skattenivå för den enskilde liksom för näringslivet och därmed för landet i sin helhet är en olycka. Redan nu hämma skatterna sparandet och därmed också ny företagsamhet, som i sin tur är en nödvändig förutsättning för en framtida tillfredsställande levnadsstandard för Sveriges folk.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Finansministern kommer fram till ett underskott i normalbudgeten på 130 miljoner kronor och anser det, såvitt man kan förstå, självfallet, att åtminstone huvudparten av detta belopp skall täckas genom höjningar dels av affärsverkens taxor och dels av såväl konsumtionsbeskattningen som av den direkta beskattningen. I och för sig kan detta ingalunda anses vara något självklart. Enbart det faktum, att beloppet framkommit sedan man på ett nödvändigtvis ganska godtyckligt sätt träffat sitt val mellan de många utgiftsposter — det är en hel serie sådana — vilka kunde komma i fråga att antingen balanseras eller föras utanför den ordinarie budgeten, är tillräckligt bevis härför.

Om man emellertid godtager föreslagna höjningar å 38, respektive 25 miljoner kronor, följer därav ingalunda, att återstoden oundgängligen skall täckas genom ökning av inkomst- och förmögenhetsskatten. Finansministern är uppenbarligen själv inne på denna tankegång, då han framhåller att avgörandet, hurvida beloppet bör uttagas genom höjning av inkomst- och förmögenhetsskatten eller till en del på annat sätt, bör uppskjutas till en senare tidpunkt. Närmast till hands borde givetvis vara att noga pröva, vilka besparingar på anslagsäskanden som borde kunna åstadkommas, något som nu är riksdagens sak. Därjämte bör man icke förbise möjligheten av vissa ytterligare skatteformer såsom, för att nämna några exempel, skatt å den s. k. kolorerade veckopressen, ökning av den statliga nöjesskatten samt särskild skatt att gäldas av den kategori personer, som icke fått vidkännas de uppoffringar, som till beredskap inkallade måst göra. Man bör ha rätt förvänta, att en ingående utredning av dessa viktiga spörsmål kommer till stånd, innan tillfälle i vår beredes riksdagen att taga slutlig ställning till frågan om statsutgifternas finansiering.

I finansministerns uttalanden i statsverkspropositionen intaga nu på samma sätt som tidigare de penningpolitiska spörsmålen en central plats. Att så är fallet är naturligtvis alldeles riktigt, ty mellan finanspolitiken och penningpolitiken består ett oupplösligt samband, och detta samband har i hög grad förstärkts i och med att statshushållningen, såsom skett nu under kriget, kommit att taga en allt större del av nationalinkomsten i anspråk. Härmed är naturligtvis icke sagt, att det icke kan råda ganska delade meningar om hur detta växelspel gestaltar sig och därmed också om de i varje situation lämpligaste åtgärderna.

Den som med någon uppmärksamhet läser den nu framlagda finansplanen kan knappast undgå att frapperas av den i viss mån nya inställning, som finansministern intar till de penningpolitiska frågorna. Det har inträffat något på detta område, som uppenbarligen framkallat nya eller ökade bekymmer hos finansministern. Han har fått en ny syn på penningpolitiken, och denna återspeglas i hans ställningstagande till våra stora produktionsproblem och till budgetbalanseringen. Jag tror att jag riktigt förstått finansministern, när jag ur hans tidigare uttalanden utläser den uppfattningen, att i den kamp mellan inflatoriska och deflatoriska krafter, som kriget utlöst här i landet, de senare, alltså depressionstendenserna, hittills synts honom farligast. När fjolårets riksdag samlades hyste man ju också både inom regeringen och på många håll inom näringslivet farhågor för att de gamla handelsförbindelsernas avbrytande skulle komma att leda till en svår arbetslöshetskris både inom exportindustrin och inom viktiga delar av hemmamarknadsindustrin.

Ett uttryck för dessa farhågor var t. ex. den tilläggsstat med mycket betydande byggnadsanslag av beredskapsnatur, som 1941 års riksdag antog för att möta arbetslösheten. I år finna vi däremot ett konstaterande av att sysselsättningsläget nästan genomgående gestaltat sig mycket gynnsammare än man förut haft anledning vänta, något som väl i sin tur får uppfattas som ett indirekt erkännande åt näringslivet. Det säges att under 1941 en stabilisering

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ägt rum av såväl den industriella produktionen som sysselsättningen inom industrien; i flertalet industrier var korttidsarbetet t. o. m. mindre omfattande under november 1941 än under samma månad 1940.

Om finansministern sålunda numera anlägger en mera optimistisk syn på produktionsläget och följaktligen mindre oroar sig för de depressiva tendenserna, så ha å andra sidan hans bekymmer betydligt ökats för det ohägn, som de stora köpkraftstillskotten — vare sig de härröra från statliga utbetalningar eller från frigjorda varulager eller annat — skapat. Det heter nu inte längre, att när vi väl ha gjort allt för att hålla produktionen i gång och trygga varuförsörjningen, så få vi acceptera den prisnivå som framgår härur, utan finansministern konstaterar i stället behovet av ett utvidgat utrymme för en restriktiv penningpolitik i syfte att främja en fortsatt prisstabilitet.

Jag tror för min del att man helt kan instämma med finansministern däri, att skärpta åtgärder i inflationsbekämpande syfte äro nödvändiga. Målet för penningpolitiken måste väl även för framtiden vara att hejda en inflatorisk utveckling av prisstegringen. Men den nu ifrågasatta skärpningen av de anti-inflatoriska medlen är nog nödvändig, inte bara därför att riskerna ökats, utan framför allt därför att de hittills vidtagna åtgärderna varit långt ifrån tillräckliga för att fylla sin uppgift. Framför allt har man underlåtit att sörja för en snabb uppsugning av köpkraftsoverskotten genom en rationell samordning av skattepolitiken och länepolitiken. Det riktiga skulle ha varit, att de frigjorda köpkraftstillskotten absorberats genom en påpasslig och lockande statlig upplåning, som till sitt stöd på tidigt stadium borde ha haft en utbyggd beskattning av inte minst umbärliga varor, varigenom allmänheten direkt skulle ha stimulerats att låna pengar till staten i stället för att lägga ner dem på överflödiga ting och nöjen.

Den penningpolitiska beredskapen har alltså varit ofullständig. I viss mån torde detta bero på att finansledningen har underskattat inflatoriska tendenser, som dolt sig under gestalten av oskyldiga företeelser. Jag skulle be att få belysa detta med några exempel.

Den förda penningpolitiken har utan vidare godtagit höjda importpriser och har icke betraktat dem som en inflationsfaktor. Detta är emellertid, såvitt jag förstår, en felsyn. Man har bortsett från två väsentliga moment, nämligen för det första att via importpriserna kunna inflatoriska tendenser, som verka utomlands, fortplanta sig till vårt eget land. För det andra bestämmas den utländske säljarens prissättning — särskilt i våra dagar, när all utrikeshandel är centralt dirigerad — av utlandets uppfattning om det möjliga prisläget i vårt land. Och därvid tar den utländske säljaren hänsyn inte bara till varubehovet som sådant utan även till penningtillgången. Ju större köpkraftstillskotten på den svenska marknaden äro, desto större möjligheter måste den utländske säljaren se att höja sina priser. Jag kommer alltså till den uppfattningen, att importvarupriserna icke enbart äro en *orsak* till prisstegringarna här i Sverige, utan att dessa priser också i viss utsträckning kommit att *bestämmas under direkt beaktande av den rikligare penningtillgången här hemma*.

Likaledes har man anledning överväga, om icke ökningen av riksbankens tillgodohavande i guld och valutor liksom subventionspolitiken innefattar inflatoriska moment, som i allmänhet lämnas obeaktade.

Ett annat, icke mindre framträdande drag i den ekonomiska politiken synes mig vara vad jag skulle vilja beteckna som *efterhandspolitiken*. Många av de åtgärder som vidtagits ha tillkommit för sent. Hade de i stället kommit tidigare, skulle de utgjort verk samma hjälpmedel åt de priskontrollerande och penningvårdande myndigheterna. För att endast antyda vad jag här tän-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ker på, kan jag nämna den långsamma utbyggnaden av de indirekta skatterna och förseningen i vidtagandet av åtskilliga ransoneringsåtgärder. På båda de antydda områdena torde alltså återstå stora luckor att fylla. I detta sammanhang ber jag få understryka att vi, trots att vi nu skriva 1942, icke ha tillgång till ens en proposition om krigskonjunkturskatt. Det enda man vet är, att en sådan lagstiftning kommer och att den skall verka retroaktivt fr. o. m. den 1 januari 1941.

Jag kommer alltså både med hänsyn till de ökade inflationsriskerna och på grund av nödvändigheten av att reparera tidigare begångna misstag till samma resultat som finansministern, nämligen till att en mera restriktiv penningpolitik i detta läge framstår såsom befogad. Men detta innebär självfallet icke accepterandet av hur radikala åtgärder som helst. Vi måste söka finna en gyllene medelväg mellan den ena ytterligheten, som innebär en total spärr för all vidare prisstegring, och den andra ytterligheten, som innebär att man låter inflationen fortskrida ohejdad. Denna väg är svår att finna och den är icke lätt beforen. Man riskerar hela tiden antingen att åtgärderna bli för svaga eller också att de skjuta över målet och åstadkomma svåra friktioner. Jag skulle för min del som riktmärke i detta hänseende närmast vilja sätta en tes, som jag funnit i ett nyligen utkommet arbete om kampen mot inflationen. Den tesen lyder: *kampen mot inflationen får icke gå så långt, att den kritiklöst undertrycker produktionsfrämjande prisstegringar*. Detta tror jag är utomordentligt viktigt, särskilt när det gäller att söka få fram ny produktion och stimulera till ett effektivare utnyttjande av våra naturtillgångar.

När man strävar efter att fånga in den fria köpkraften, bör man givetvis ha uppmärksamheten riktad inte bara på skatterna. Lika viktigt är, som jag redan antytt, att den statliga upplåningen och de möjligheter, som denna väg erbjuder för att draga in det stora penningöverskottet, tillbörligen uppmärksammas. Det är med tillfredsställelse man kan utläsa ur den nya finansplanen, att denna tanke är långt ifrån främmande för finansministern. Det är givetvis av största betydelse, säger han nämligen, att den fria köpkraften så vitt möjligt bindes in sparande och att för detta ändamål för en bredare allmänhet bekvämare och ständigt tillgängliga former för placering av sparmedel i kredit till staten utvecklas. Man får också hoppas, att finansledningen icke skall stanna vid denna tilltalande principdeklaration, utan att densamma skall bli tillämpad i den praktiska politiken.

I likhet med herr Skoglund i Doverstorp vågar jag också hoppas, att de misstag som begingos i fjol, när den verksamma och skickligt skötta propagandan upphörde, inte skola upprepas. Så länge teckningarna på försvarslånen pågingo och propagandan bedrevs, hade allmänheten en känsla av att det var otillbörligt att ge ut pengar på överflödiga varor. Det hade börjat gå upp för menige man, att varje icke strängt nödvändig utgift skulle vägas mot möjligheten av en teckning på försvarslånet. Upphörandet av sparsamhetspropagandan betydde, att dessa hämningar efter hand bortföll, och mot slutet av fjolåret fingo vi här i landet uppleva en hamstringspsykos och ett lätt-sinnigt slösande med pengar på nöjen och allsköns fåfänglighet, vartill man inte på länge sett maken.

En energisk och i bästa mening populär länepolitik är desto mera av behovet påkallad som samtidigt med att ransoneringsåtgärderna skärpts nya penninginkomster genom det nyss ingångna ramavtalet tillförts 700,000 arbetare och tjänstemän i vårt land. Jag har ingen som helst anledning att rikta kritik mot ramavtalet. Jag kan tvärtom till fullo ansluta mig till den tankegång, varåt herr Åkerberg i första kammaren tidigare i dag givit uttryck, nämligen att denna för arbetsmarknaden så betydelsefulla överenskommelse

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

utgör ett vittnesbörd om solidaritet och god samhällsanda hos arbetsmarknadens parter. Men det är samtidigt att hoppas, att denna solidaritet och samhällsanda också skall visa sig i en god anslutning till det nya folklånet, icke blott från företagarnas utan även från löntagarnas sida. Man skall emellertid ej glömma att det, förutom tidigare omnämnda för höga skatter, finns faktorer som sannerligen icke stimulera till vare sig sparande eller nyskapande, såsom till exempel åtgärder, som bibringa spararna den uppfattningen att räntorna ständigt skola hållas lägre än som betingas av det naturliga marknadsläget, vidare en ständigt stigande priskurva och slutligen och icke minst farhågor att finansministern umgås med planer på utdelningsbegränsning och kapitalkonfiskation.

Klart är att de stora finansiella problem, som i vårt land stå inför sin lösning, kräva en rationell samverkan mellan de penningvårdande myndigheterna och då närmast finansdepartementet, riksgäldskontoret och riksbanken, 1941 års riksdag uttalade sig som bekant också för en utredning angående lämplig organisk form härför. Man har även väntat på att Kungl. Maj:t skulle igångsätta denna utredning genom en kommitté, men man har alltjämt icke haft tillfälle se några resultat.

Det är viktigt, att de administrativa förutsättningarna för en koordination skapas. Först därefter torde man kunna räkna med att en samordning av de olika faktorerna i den ekonomiska politiken, som man hört så mycket talas om, men sett så föga spår av, också kan bli en verklighet. Om en ändring härutinnan kunde komma till stånd, och om man finge bevittna ett verkligt genomtänkt samspel mellan produktionspolitiken och penningpolitiken, då kanske det, herr talman, skulle visa sig möjligt lotsa vårt land genom dessa farliga tider utan att man behövde tillgripa en produktionsfientlig penning- och skattepolitik och utan att prisstegringen behövde urarta till en mer eller mindre ohämmad inflation.

Herr **Karlsson** i Granebo: Herr talman! Under den stora jordbrukskrisen i början på 1930-talet måste statsmakterna ingripa för att jordbruksnäringen skulle kunna upprätthållas här i landet trots den katastrofala prissänkning som skedde. Jordbruksregleringen, som under många år arbetade för att upprätthålla priserna på jordbrukets produkter, har i denna dag motsatt syfte. Jordbrukets priser äro genom den statliga politiken fastlåsta vid en nivå, som är avsevärt lägre än den, som skulle kunna erhållas vid en fri marknad.

Som alltid, när staten inträder reglerande på ett område av näringslivet, medför detta återverkningar även på andra områden, som tidigare varit fria. Denna utveckling har för vårt lands del påskyndats genom en fortskridande övergång till penninghushållning på landsbygden samt en alltmera skärpt konkurrens från industriernas och städernas arbetsställen om arbetskraften på landsbygden.

I nuvarande läge är det en avsevärd skillnad mellan städernas och landsbygdens levnadsstandard. Likaså torde lantarbetarnas löner, trots en framstegstakt under senare år, som varit snabbare än industriarbetarnas, fortfarande vara lägre än de, som gälla för städernas arbetare. När landsbygdens folk måste begagna sig av de tjänster, som erbjudas av arbetare med stadslöner, medför detta kostnader, som ej stå i rimlig proportion till deras egen inkomststandard.

Detta har nu visat sig särskilt framträdande, då samhällenas arbetarorganisationer inom byggnadsbranschen trängt allt längre ut på landsbygden och där börjat kräva tillämpning av de löneformer och lönetariffer,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som anpassats efter samhällsbebyggelsens förhållanden och samhällenas inkomstnivå.

Byggnadskostnaderna på landsbygden ha nu i genomsnitt stigit till sådan höjd, att kostnaderna för ett nyuppfört byggnadsbestånd allmänt överstiger fastigheternas taxeringsvärden. Under en fri prisbildning på jordbruksprodukter skulle jordbruket i nuvarande krisläge möjligen kunna förränta sådana byggnadsvärden. Men detta är omöjligt, då priserna på jordbruksprodukter äro reglerade vid en lägre nivå.

Med nuvarande försörjningsläge måste emellertid jordbruket producera så mycket som möjligt. För att kunna göra detta med en allt knappare tillgång på arbetskraft och för att arbetet skall kunna utföras i tillräcklig omfattning fordras det rationaliseringsarbeten icke minst på byggnadsbeståndet. För att kunna behålla arbetskraften kvar i jordbruket fordras det åter moderniseringar av arbetarbostäderna. Ett visst upprustningsarbete även av de vanliga manbyggnaderna är nödvändigt, om ej dessa skola förfalla.

Detta problem uppmärksammades av byggnadssakkunniga, vilka uttalade, att det syntes dem önskvärt, att arbetsmarknadens parter noga undersökte, huruvida icke speciella överenskommelser skulle kunna träffas för landsbygden, vilka toge sikte på att avlägsna de anledningar till missnöje, som åberopats som skäl för ändring av nuvarande system. De sakkunniga, bland vilka märktes L. O:s andre ordförande herr Gunnar Andersson, yttrade vidare, att, då olägenheterna av tillämpningen av för städerna utarbetade ackordsprislistor äro så stora, att de i det närmaste utgöra ett absolut hinder för byggnadsverksamhet på landsbygden, de sakkunniga ville rekommendera en provisorisk överenskommelse om tillämpning av timlön för byggnadsarbeten på landsbygden intill dess en mera definitiv överenskommelse kunde träffas.

I proposition nr 251 till föregående års riksdag uttalade statsrådet Möller bland annat, att jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna kunna till byggnadsarbeten anlita bygdens folk syntes vara fullt legitimt. Förutsättningen för att en ur alla parters synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov skulle komma till stånd torde vara, att vederbörande parter kunde enas om, att arbetet måtte kunna utföras mot tidlön. Detta torde icke utesluta, att överenskommelser om för sagda byggnadsarbeten lämpade ackordsprislistor träffades.

Till detta uttalande fogade statsutskottet, att, därest avtalsuppgörelse icke kunde komma till stånd, utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlade de förslag, vartill förhållandena måtte föranleda. I övrigt accepterade utskottet departementschefens uttalanden.

Förhandlingar ha sedan pågått utan att någon som helst överenskommelse kunnat träffas. Den 4 december 1941 förklarade slutligen en särskilt tillsatt förlikningskommission, att förhandlingarna måste anses strandade.

Arbetsgivarna krävde i huvudsaklig överensstämmelse med uttalandena i propositionen följande:

1) frihet att för byggnadsarbete anställa annan arbetskraft än organiserade byggnadsarbetare, sålunda närmast å gården anställda arbetare samt även annat bygdens folk,

2) frihet att bestämma, huruvida arbetet skulle bedrivas mot tidlön eller på ackord,

3) sänkning av ackordsprislistornas nivå.

Förlikningskommissionen antecknade helt kort, att arbetarna motsatt sig alla dessa krav och klart avvisat förslaget, att de i någon form skulle medgiva fakultativ tillämpning av ackordsprislistorna.

Följden är alltså, att inga som helst reglerade förhållanden för närvarande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

finnas angående villkoren för landsbygdens byggnadsarbete. Det råder verkliga bekymmer bland landsbygdens folk, då det är stort behov av att kunna sätta i gång med byggnadsarbetena igen till priser som kunna betecknas såsom rimliga.

Det föreligger ett utomordentligt stort behov av detta. Under åren 1935—37 voro de sammanlagda utgifterna för jordbrukets byggnadsarbeten icke mindre än 100 miljoner kronor. Med nuvarande priser torde detta vara att jämställa med 125—130 miljoner. Ett mycket stort antal brukningsdelar i vårt land understiga 5 har. Det finns få mycket stora gårdar, och icke mindre än 97.6 % av antalet brukningsdelar äro mindre än 50 har. För alla dessa ställa sig ofta byggnadskostnaderna oproportionerligt stora i förhållande till driftens resultat. Men det är på dessa som den överväldigande delen av våra jordbruksprodukter framställas. I den mån driften icke blir lönande, därför att byggnadskostnaderna på nybyggnader äro oskäligt stora, uppkommer allt mera anledning för brukarna att ägna sig åt annan drift eller också låta byggnadsbeståndet förfalla.

Jordbrukarna ha icke någon möjlighet att förstå rimligheten av det ackordslönesystem, som för närvarande tillämpas på landsbygden. De kunna ej begripa, varför de först skola betala en dagslön och därefter få räkning på ytterligare löner, vilkas storlek de sakna all möjlighet att på förhand kalkylera, då de icke kunna sätta sig in i beräkningsgrunderna. Icke ens de mindre byggmästare, som finnas på landsbygden, kunna reda ut detta, utan nödgas ofta förklara, att de icke kunna på förhand avgiva bindande anbud angående kostnaderna för ett bygge. Ackordsprislisornas utformning är därjämte uppenbart olämplig för landsbygdens förhållanden. Särskilt torde bestämmelserna om det för landsbygden dominerande träarbetet vara omöjliga att tillämpa i deras nuvarande utformning, men jag har fått den uppfattningen, att dessa ackordslistor för byggnadsträarbetarna äro något som man hittills ej fått diskutera lämpligheten av.

Förhållandena måste betecknas såsom fullkomligt oefterrättliga. De svenska jordbrukarna ha åtagit sig ett stort ansvar för landets försörjning. Vid tvister om ersättningen för levererade produkter har staten icke tvekat att ingripa, och ej heller har man dragit sig för att stifta lagar, som pålägga jordbrukarna produktionsplikt. Det måste förefalla dem egendomligt, att regeringen i dessa frågor, då det gällde att pålägga jordbrukarna en produktionsplikt till priser, som anslöto sig till den förda prispolitiken, kunde handla så snabbt, då regeringen, trots uttrycklig rekommendation från riksdagen, ännu efter åtta månader ej kunnat göra en insats till förmån för en lösning av landsbygdens byggnadsproblem.

Det är aldrig lyckligt, när man nödgas tillgripa tvångsätgärder. Dessa visa alltid en tendens att utvidgas över allt större områden. Men det är ännu olyckligare, när man tillämpar olika praxis i dessa hänseenden gentemot skilda samhällsgrupper.

För att undvika en tvångsreglering av dessa förhållanden, men å andra sidan åstadkomma en tillfredsställande lösning av de svårigheter, som måste lösas, är det ett oeftergivligt krav, att regeringen gör ett försök att lösa dessa frågor. Detta vore i full överensstämmelse med det bragelöfte, som statsministern avgav i debatten angående lagen om odlingsplikt för sockerbeter.

Innan vi få besked på denna fråga, vore det även av intresse att höra, vilka insatser socialministern gjort för att ernå en lösning av dessa frågor i överensstämmelse med sina egna uttalanden till statsrådsprotokollet och riksdagens med anledning därav fattade beslut.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr **Andersson** i Göteborg: Herr talman! Då jag begärt ordet i denna debatt beror det främst på att det jag här vill säga inte lika bra låter sig inpassa i annat sammanhang. I diskussionerna om ökat skydd för rikets säkerhet genom skärpt lagstiftning mot landsförrådiska handlingar eller partiförbud förekommer, att man från vissa håll alltför ensidigt betonar faran från kommunistiskt håll, medan det väl eljest borde stå klart för envar att faror av minst lika allvarligt slag lura från motsatt håll. Även i denna debatt tycks det mig, som om förekomsten av denna ensidighet kom till uttryck i ett anförande av herr von Seth. Även detta lockar mig att säga några ord.

Först dock ett par ord med anledning av herr Hagbergs i Luleå uppträdande här i kammaren i dag. När jag hörde hans skickligt framförda anförande, kom jag att tänka på vad en skolflicka yttrade. då hon lyssnat till en stadsfullmäktigedebatt i rikets andra stad, där vi också ha en Hagbergstyp. Hon utbrast, efter att ha hört ett av hans många anföranden: »Han talar väldigt bra, men Gud så'na åsikter!» Herr Hagberg satte likhetstecken mellan kommunister och arbetare. På denna förfalskning byggde han sedan upp sitt anförande och sina anklagelser. Det behöver väl icke här sägas, att herr Hagbergs i Luleå utgångspunkter äro alltigenom grundfalska.

Skulle man sätta tilltro till vad herr Hagberg i Luleå ånyo försäkrade om sitt partis omutliga lojalitet mot nationen och det demokratiska styrelseskicket, så vore ju hotet från det hållet ur världen. Vi skola dock akta oss för att gå i den fällan. Kommunisterna ha alltid visat sig ha ett rymligt samvete och en beundransvärd politisk anpassningsförmåga. När därtill partiets lysande egenskaper på detta område kompletteras med herr Hilding Hagbergs rent personliga, blir resultatet mer än imponerande. Jag har på känn, att herr Hagbergs egna meningsfränder — jag åsyftar de av dem, som tillhöra de inre kretsarna — rodna invärtes, när de ta del av hans utgjutelser. Det är ju inte så länge sedan som ett helt band av herr Hagbergs partikamrater, med dåvarande ordföranden i Västra Sveriges kommunistiska partidistrikt i spetsen, dömdes i ett spionerimål. Det var inte vilka partikamrater som helst, utan de mera ledande på platsen. Måne också de — om de nu i sin isolering få del av herr Hagbergs deklaration — sätta tilltro till den?

Om kommunisterna sålunda fortfarande måste betraktas som opålitliga och hållas under metodisk uppsikt, får man dock inte blunda för att de, genom ensidig medlemsrekrytering, inte ha samma möjlighet att skada staten och hota dess säkerhet som de personer, vilka lånat sig åt de hel- eller halv-nazistiska gruppernas verksamhet. De utgöra också ett hot mot riket, som inte får underskattas. Även på den kanten ha spioner och sabotörer uppdragats, och jag föreställer mig, att man har minst lika stor anledning att misstänka den nazistiska kanten för att bedriva en verksamhet, som icke kommer under myndigheternas eller offentlighetens kontroll, som man nu misstänker förekomsten av kommunistisk verksamhet av detta slag. Ute bland den svenska allmänheten råder en oro och ängslan för vad dessa personer i ledande ställning ha för sig, som är vida mer utbredd och starkare än den, som finnes beträffande den kommunistiska verksamheten. Och enligt min mening är denna oro också minst lika befogad. Vi få inte blunda för detta, även om sikten för tillfället är oklar, på grund av den metodiska propaganda som viss borgerlig press presterat — alltför ensidigt riktad mot den ena av dessa båda osvenska riktningar.

Mot de, som jag skulle vilja kalla dem, förebyggande åtgärder, som vidtagits för att komma tillrätta med detta hot, finns enligt min mening anledning till viss erinran. Jag har svårt att frigöra mig från det intrycket att våra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

myndigheter sett genom fingrarna med nazisternas förhåvanden, medan man med berömvärd energi hållit efter på den andra kanten. Den uppfattningen har efter hand bibringats allmänheten, att rättvisan är enögd i detta sammanhang. Missnöjet är också vitt utbrett. Ett fall, som i dagarna kommit att uppröra arbetarna vid landets största varv, kan anföras som exempel. Varvet i fråga hade uttagit arbetare för arbeten å marinens fartyg i Stockholm. Vid granskningen av den förteckning över dessa arbetare, som väl verkställdes på någon marin myndighets uppdrag, hade upptäckts att en organiserad kommunist fanns bland de anmälda. Följden blev att han genom verkstadsledningens försorg fick meddelande om att han slapp att resa till Stockholm. Ytterligare två arbetare, som icke tillhöra några ytterlighetsriktningar, blevo efter tio dagars anställning hemskickade.

Det som nu upprör arbetarna vid Göteborgsvarvet ifråga är kanske inte så mycket att en kommunist förhindrats att arbeta för marinens räkning — fast konsekvenserna därav kunna bli betydande med hänsyn till de kända politiska förhållandena vid våra västkustvarv, som väl också ha arbeten för marinens räkning — utan att även, såvitt man kan bedöma det, oskyldiga prickats för dessa principer. Det som dock framkallat det starkaste missnöjet är känslan av att myndigheterna sovra på den kommunistiska kanten, medan kända nazister fortfarande få sitta kvar på sina poster, naturligtvis med lika stora möjligheter att utöva skadeverksamhet som de personer, som här misstänkts. Det är vid jämförelser av detta slag, herr talman, som allmänhetens känsla för vad som rätt är blir sårad och förödmjukad. De moraliska skador, som härigenom uppstå, äro inte lätta att hela igen.

På samma sätt är det med uttagningarna till de särskilda arbetskompanier som upprättats för kommunister. Även här väntar man på att likheten skall upprättas och att nazister också — om nu systemet överhuvud taget skall bibehållas — skola isoleras från den rent militära tjänsten.

Man frågar sig också med rätta, varför det inte skall kunna gå att förflytta ledande tjänstemän, som bedriva nazistisk verksamhet, när det visat sig gå att förflytta lägre tjänstemän, vilkas kommunistiska bedrifter äro kända. Fråga är om inte sådana ingripanden mot enskilda individer inom en kår — sedan nu metoden lanserats — äro nödvändiga med hänsyn till kårens intressen och ställning. Enstaka individers handlingar och uppträdande framkalla ofta misstänksamhet hos allmänheten mot hela den kår de tillhöra. Så har vår officerskår med orätt blivit misstänkt för att vara mindre politiskt pålitlig, därför att enstaka officerare visat sig ha så dåligt omdöme, att de engagerat sig i en verksamhet, som är riktad mot styrelseskicket i den stat, vars tjänare de äro. För att skydda denna kår från sådana beskyllningar borde åtgärder vidtagas för att få de personer det här är fråga om så placerade, att det inte längre kan misstänkas att de i sin tjänst få tillfällen att skada varken kåren eller landet. Skilj ut agnarna från vetet, och folkets förtroende till försvaret kommer att stärkas!

Jag har velat framhålla dessa synpunkter därför att jag vet att i dessa frågor sviktat förtroendet till myndigheterna och regeringen ute bland breda lager av vårt folk. Det går inte att komma till rätta med den misstänksamhet, som råder, enbart med lugnande försäkringar och löften om objektivitet. Vad som krävs är handling av det slag som både hörs och syns. Förstorar man den för tillfället minsta faran och blundar för den största, gör man folket misslynt och landet en otjänst. Detta borde alla de betänka, som i tidningarna kräva kraftfulla åtgärder mot kommunisterna men tveka att säga rent ut beträffande nazisterna. Men även de myndigheter, som fått sig anförtrött dessa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

svåra frågors handläggning, måste tänka på det, ty det svenska folket i gemen ger icke företräde åt någon av våra osvenska rörelser, antingen de nu presentera sig i rött eller brunt.

Skulle jag sedan, herr talman, gripa fatt något mera konkret uti statsverkspropositionen, så skulle jag helt kort vilja uttrycka min tillfredsställelse över att femte huvudtiteln upptager ett reservationsanslag på 2 1/2 miljoner kronor för bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. Jag ser i detta förslag ett svar — och ett positivt sådant — på allt det negativa klankandet mot vår ungdom. Bristen på lämpliga samlingslokaler har ständigt utgjort ett påtagligt hinder i folkrörelsernas strävan att samla ungdomen till lämplig och uppfostrande sysselsättning. Vart kommer man med god vilja ifråga om att hjälpa ungdomen tillrätta, när hemmen äro tränga och samhällena sakna lämpliga lokaler att samla dem i. Idéernas bostadsfråga måste först lösas, sedan kan man på allvar taga itu med de många ungdomssysselsättningar, som nu ligga på is i avvaktan på lokaler. Den privata nöjesindustrien får behålla sin publik så länge den ensam kan bjuda de unga plats i sina mammonstempel. Med enbart moralpredikningar — om än så välmenande — när man inga resultat. Endast genom att giva ungdomen möjligheter till egen verksamhet — hjälp till självhjälp — under fritt tak när man önskat resultat. Jag hoppas därför livligt, att riksdagen skall förstå att uppskatta detta initiativ, som jag anser vara ett steg i rätt riktning.

Slutligen vill jag framföra ytterligare ett önskemål, som också hör samman med vår ungdoms, ja, hela vårt folks fostran, nämligen att anslagen till de fria och frivilliga folkbildningsorganisationerna höjdes i enlighet med berörda organisationers anslagsäskanden. De sänkningar av utgående anslag, som skett under kristiden, ha försvärat deras verksamhet. Vår kulturminister har icke ansett sig kunna förorda en återgång till förkrigsanslagets storlek. Detta är att beklaga. Ser man på fjärde huvudtiteln, märker man, att det frivilliga skytteväsendet, som också bedriver en för landet viktig fritidssysselsättning, fått sitt årliga anslag höjt med omkring 370,000 kronor. Vi hälsa skytterörelsens snabba utveckling med tillfredsställelse och ense den därav föranledda anslagsökningen berättigad. Men vi fråga oss samtidigt: kräver ändå inte vårt komplicerade fredsläge en hög beredskap, både på det andliga och militära området? Vad tjänar det till att utbilda skyttar, om folket bakom vapnen icke har tillräcklig andlig och moralisk motståndskraft för att motstå tidens anstormande, för kulor oträffbara spök- och skuggbilder?

Nu kan det tyckas som om detta icke är någon stor sak, intet att bråka om. Nej, summorna äro blygsamma, men just därför är det betänkligt. Ty det gäller här en viktig princip. Skola vi upprätthålla full beredskap, få vi icke sätta ett så viktigt avsnitt som den andliga beredskapen på svältkost. Njugghet med kulturanslagen — särskilt de som beröra verksamheten ute i folkets breda lager — rimmar dåligt ihop med tidens krav. Sviktar vår inre front, äro alla militära ansträngningar förgäves. Vad man därför skulle önska vore, att herr Bagge upprättade en försvarsfront inom regeringen och läte alla angrepp mot åttonde huvudtiteln stoppa mot igelkottens vassa taggar.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Under de överläggningar, som förts i dag i denna kammare liksom i första kammaren, har av nära till hands liggande skäl krisrevisionen och dess verksamhet bragts på tal. Det kanske därför icke kan vara alldeles obefogat, att man ägnar ytterligare några reflexioner åt detta ämne.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det är ju så, att överheten icke skall bära svärdet förgäves, och det skall förvisso icke heller krisrevisionen göra. Så har heller ingalunda varit fallet. Fastmera får man väl säga, att krisrevisionen under den tid den varit i funktion har skött sig mycket väl. Dess argusöga far spanande land och rike omkring och tager fasta på fall av bristande varsamhet, bristande omtanke i fråga om allmänna medel. Jag tror, att jag kan våga säga, att den verksamhet krisrevisionen under sin skickliga ledning utövar har blivit sådan, att revisionen omfattas av riksdagens kamrar med synnerligen stort förtroende.

Emellertid har just i dessa dagar inträffat ett fall, som kanske icke i och för sig men på grund av de former, under vilka det presenterats för allmänheten, kan giva anledning till i någon mån kritiska betraktelser. Jag ifrågasätter för min del icke alls bärigheten i de mycket allvarliga erinringar, som krisrevisionen framställt i detta nu mycket aktuella fall: u-båtsmoderskeppet Patricia, men jag frågar mig, huruvida formen för anmärkningarnas framläggande inför allmänheten varit den bästa. Jag undrar, om det icke borde ha ansetts rimligt, att krisrevisionens offentliggörande av sina anmärkningar skett samtidigt som de marina myndigheterna beretts tillfälle att säga sin mening i saken.

Nu har ju detta viktiga ärende från början kommit en liten smula på sned, en omständighet, som jag tycker är att beklaga icke minst ur försvarets egen synpunkt. Här har, som jag antydde, framställts en lång serie mycket allvarliga erinringar. Men dessa äro ju åklagarens talan i målet så att säga. Ännu har icke svaranden haft tillfälle att yttra sig, och innan så skett, tror jag, att det vore välbetänkt från allmänhetens och den allmänna opinionens sida att vänta med att avkunna en definitiv dom i målet.

Jag skall icke ingå på några detaljer i affären, men jag kan å andra sidan icke underlåta att uppehålla mig vid en sida av saken, som jag tycker icke är oviktig. Det har i krisrevisionens betänkande ordats om de lyxbetonade arrangemangen ombord. Jag ifrågasätter, om detta uttryck är riktigt valt. Vi få ju dock hålla i minnet vad det är för personal, som på detta skepp skall hysas. Man kallar ibland fartyg av denna typ för ubåtshotell, och denna term är ganska riktig. Ombord på Patricia skola hysas de av flottans personal, som utan tvivel ha att utföra den fysiskt och psykiskt mest påfrestande delen av det alltid hårda arbete, som utföres inom vårt sjövärn. Jag tycker icke, att det är alldeles orimligt, att man för dessa strängt arbetande människor, som ju på sina fartyg icke kunna — det förstår var och en — få vare sig vila eller sömn i den utsträckning, som kan anses erforderlig, bereder något så när rimliga förhållanden, när de med ganska långa mellanrum få tillfälle att hämta sig från den ansträngande tjänsten ombord. Jag har i anslutning till vad i tidningarna publicerats i fallet Patricia icke kunnat underlåta att göra dessa påpekanden.

Så skall jag, herr talman, be att få övergå till det ämne, för vars skull jag närmast begärde ordet. Jag finner det så mycket mera påkallat, som vad jag nu kommer att säga i någon liten mån kanske bryter sig mot de reflexioner, som den föregående talaren här framförde.

Herr talman! Att man i en budget, vilken som den föreliggande i så anmärkningsvärt hög grad är ägnad Mars, krigets gud, dock finner, att icke så litet blivit över åt Minerva, vishetens gudinna, det är, tycker jag, en sak som man har att med tacksamhet, och varför inte också med en liten grad av glad överraskning notera. Det är ju annars så — det känna vi alla till — att i tider av kris och penningknapphet för staten är det alltid de kulturella anslagen, som ganska kraftigt få maka åt sig till förmån för de materiella. En och annan här i kammaren minns helt säkert ett intermezzo — det är väl

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i dessa dagar i det närmaste tjugu år sedan — ett på den tiden ganska uppmärksammat och mycket omtalat intermezzo, som gällde åttonde huvudtiteln och, om jag icke missminner mig, var knutet till remissdebatten. Det var den gången en mycket myndig representant på Malmöbanken, ett förutvarande statsråd, som mot den då fungerande ecklesiastikministern riktade en utomordentligt hård salva för det sätt, på vilket denne under då rådande bekymmersamma statsfinansiella läge behandlat kulturbudgeten. Hans anförande utmynnade i, som kanske någon minns, tillvitelsen mot den fungerande kultusministern, att han hade »såsom en mordängel» gått fram över kulturanslagen. Den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet behöver ju icke utsättas för en sådan tillvitelse. Det politiska läget är icke sådant, att han riskerar något dylikt. Icke heller av andra skäl kan väl anledning till en sådan anklagelse föreligga. Därmed är icke sagt, att man av statsrådet skulle vänta några utslag av ekonomiskt lättsinne. Jag tror, att var och en som känner honom förstår, att det icke kan vara frågan om något dylikt. Ofta förekommer — det ha kammarledamöterna säkert sett — i åttonde huvudtiteln termen »statsfinansiella skäl» såsom motiv för att det ena eller andra anslaget icke kunnat upptagas eller icke upptagas i den utsträckning, som departementschefen ansett önskvärd. Besparingsberedningens arbete har ju också på åtskilliga punkter satt spår i huvudtiteln, ehuru det allra svåraste problemet, läroverkslärafrågan, återstår att knäcka, ett spörsmål, som ju är utomordentligt besvärligt icke minst med hänsyn till de obefordrade lärarna. Icke heller har det förbigått mig, att icke öväsentliga delar av huvudtiteln utbrutits för att senare bli föremål för särskilda framställningar till riksdagen. Men trots detta tror jag nog att man kan vara ganska berättigad att säga, att en genomgång av huvudtiteln skapar ett bestående intryck av att man trots alla de svårigheter, som föreligga, har lyckats hålla uppe standarden ganska väl och t. o. m. i vissa fall ytterligare något utvidga och förbättra förutsättningarna för kulturlivet här i landet. Detta är, tycker jag, — jag kan icke hjälpa, att jag måste säga det — icke så litet av ett konststykke i en statsfinansiell situation sådan som den nuvarande.

Jag har sålunda, när jag bläddrat i huvudtiteln, bl. a. fäst mig vid den ökade vakthållningen kring den fria och frivilliga bildningsverksamheten och dess organisationer, dessa »landets lägor», som man med skäl kallar organisationerna, i en hård och bitter tid. Jag förstår mycket väl den syn på detta speciella spörsmål, som den föregående ärade talaren anlade, och jag tror, att departementschefen, om det varit honom möjligt, helt visst skulle ha gått längre, ty spörsmålet ligger honom varmt om hjärtat. Men situationen är sådan, att man icke alltid kan låta hjärtat regera. Man måste också taga hänsyn till den hårda ekonomiska nödvändigheten. Som den föregående talaren mycket riktigt påpekade, har bildningsintresset vuxit starkt under denna tid, och det är givetvis ett allmänt intresse, att det understödes av statsmakterna i den mån våra resurser räcka till därför. Genom de åtgärder, som nu föreslås inom åttonde huvudtitels ram — jag vill fästa uppmärksamheten på att i vissa fall gäller det även anslagsökningar — sättes den frivilliga folkbildningsverksamheten i stånd att åtminstone något så när motstå trycket av de ekonomiska svårigheter, som kanske i annat fall skulle ha blivit folkbildningsarbetet övermäktiga.

Jag vill vidare påpeka, att den alltmera lovande hemgårdsrörelsen tagits om hand. Anslaget till den civila folkberedskapen är oförändrat, likaså föreläsningens anslaget. Där hade man kanske väntat en nedprutning med hänsyn till den omfattande föreläsningens verksamhet, som bedrivs i radio, men departementschefen har med den syn han har på dessa ting icke ansett sig böra

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

företaga någon reducereing, och detta tycker jag, att man har anledning att vara honom tacksam för.

Vidare har det visserligen blygsamma anslaget till författarna något höjts. Jag får emellertid säga, att jag för min del icke skulle ha blivit ledsen, om departementschefen hade kunnat gå litet högre än till de 4,000 kronor, med vilka han nu ökat anslaget. Det är ganska intressant att iakttaga, hur läslusten bland folket har ökat inom alla kretsar. Den andliga beredskap, som här spirar, är naturligtvis mycket viktig, och jag tycker, att den erkänsla gentemot våra författare, som hade legat i ett ytterligare höjt anslag, gott kunde ha skänkts dem. Det är ju fråga om ett så ringa belopp i budgeten, att en höjning med ytterligare ett par tusen kronor säkerligen icke hade spelat någon roll.

För att peka på ytterligare ting, som departementschefen tagit om hand trots tiderna, vill jag nämna det mycket viktiga anslaget till understöd för utgående av tidskrifter, lärda verk, läroböcker och dylikt. Jag anser, herr talman, som jag sade, att det är lofvärt, att man icke kastat yxan i sjön inför de sig upptornande svårigheterna utan verkligen sett till, att vårt land mitt i det andliga mörker, som nu lägrar sig över världen, dock efter måttet av sina resurser och, kanske t. o. m. — det måste vi erkänna, om vi vilja vara uppriktiga — litet grand därutöver fått möjligheter att hålla uppe sina traditioner och hävda sin rangplats som en gammal ganska förnämlig kulturnation.

Den tillfredsställelse man erfar vid konstaterandet av allt detta — och jag tror, att den är allmän — blandar sig emellertid tyvärr med känslor av en något annan beskaffenhet, när man går att undersöka, hur statsmakterna i annan ordning för närvarande anse sig kunna behandla de kulturella frågorna. Jag tänker härvidlag i någon mån på den i dessa dagar rätt livligt diskuterade skatteplikten för donationer till vetenskapliga ändamål. Man frågar sig verkligen — i varje fall gör jag det — huruvida det kan vara staten värdigt och huruvida det kan anses vara i överensstämmelse med den allmänna rättskänslan, i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet, att staten, såsom nu sker, med berätt mod lägger beslag på pengar, som av vidsynta och frikostiga människor ställts till förfogande för vårt folks förkovran och framtid. Betydelsen av att svensk kultur icke får sin standard sänkt är en sak, som nog erkännes av alla. Det finns väl inga delade meningar på den punkten, föreställer jag mig, utan det erkännes som ett nationellt livsvillkor. Detta har ju för övrigt, som jag antydde, fått ett kraftigt uttryck i utformningen av åttonde huvudtiteln i år. Men är detta förhållandet — och det är det självfallet — bör man, tycker jag, från statsmakternas sida lägga i dagen någon konsekvens och icke utan vidare med den ena handen taga igen vad man, rätt generöst i betraktande av förhållandena, givit med den andra.

En framställning om skattefrihet för vissa vetenskapliga donationsfonder har nyss ingivits till Kungl. Maj:t av rikets universitet, högskolor och vetenskapliga akademier. Av denna framställning kan utläsas, att de bestämmelser som nu gälla äro sådana, att nyligen två av våra allra största och mest betydelsefulla vetenskapliga stiftelser genom utslag av regeringsrätten förklarats skattepliktiga, med vidsträckt retroaktiv verkan. Att dessa för vårt kulturliv så viktiga stiftelser härigenom få sin effektivitet betydligt inskränkt för många år framåt — jag vill än en gång understryka att det är fråga om ett beslut med retroaktiv verkan — till nackdel för forskningen och kulturlivet, förstås av sig självt. Men här tillkommer ännu en sak. Till råga på allt får man nog räkna med att detta regeringsrättens prejudikat kan komma att få — jag tror inte att jag gör mig skyldig till överdrift om jag använder detta ord — katastrofala följder för en hel rad betydande donationer för liknande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ändamål. Hade finansministern varit närvarande i kammaren, skulle jag riktat en varm vädjan till honom att beakta denna angelägenhet. Jag får nu hoppas att han skänker uppmärksamhet åt denna framställning från universiteten och högskolorna. Han bör, tycker jag, kunna göra det av rättsskäl, han bör kunna göra det av allmänna kulturella hänsyn, och han kan också uppriktigt sagt, om han vill, göra det utifrån krassa ekonomiska synpunkter. Det måste nämligen, såvitt jag kan förstå, dock vara en ganska god affär för staten att alltså i någon mån hålla vägarna öppna för mecenatskap och filantropi i det här landet. De pengar, som på detta sätt tillföras vetenskap och forskning, bruka ju enligt vad erfarenheten ger vid handen i allmänhet ge en ganska god utdelning åt det allmänna.

När man talar om kulturförsvaret — ett ord, som tyvärr ofta missförstås och kanske ännu oftare missbrukas, därför att man tänker sig detta kulturförsvaret såsom ett substitut för i stället för såsom ett komplement till det militära försvaret — så får man erinra sig våra möjligheter eller kanske snarare vår brist på möjligheter att ute i världen i denna vrånge tid sprida en något så när vederhäftig och effektiv upplysning om oss själva, om vad vi vilja, om vad vi sträva efter. Jag hade här i kammaren för inte så länge sedan tillfälle att något syssla med denna angelägenhet. Jag pekade då på de trista erfarenheter vi i Sverige tyvärr ideligen, jag kan nästan säga dagligen, nödgas göra i fråga om kännedomen bland andra folk om vår svenska neutralitetslinje, om vårt traditionsbundna och sakligt inriktade folkstyre och om våra andliga och materiella villkor i allmänhet. Jag har rätt länge hyst den uppfattningen, att upplysningsverksamheten om vårt land ute i världen icke fungerar tillfredsställande. Orsaken har, såvitt jag förstår, varit väsentligen den, att de svenska statsmakterna, vilka saknat tillbörlig förståelse för vad denna informationstjänst både politiskt, kulturellt och kanske inte minst ekonomiskt betyder, icke ansett sig böra ställa erforderliga pengar och erforderlig organisation till förfogande. Ända in på sista tiden — och jag vill understryka den saken ännu en gång — ha vi haft rätt nedstämmande underrättelser om vilka rent ut sagt groteska vanföreställningar om Sverige, som för närvarande äro i svang ute bland de stora folken i världen.

Jag förbiser, herr talman, ingalunda svårigheterna att i nuvarande ytterst komplicerade och besvärliga läge göra tillräckliga insatser på detta ganska viktiga fält ute i världen. Men å andra sidan måste jag säga, att åtskilligt utöver vad som nu görs dock otvivelaktigt skulle kunna åstadkommas. Jag ser nu, att på tilläggsstaten begäras ytterligare pengar till upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige, ett förhållande i och för sig, som ju bestyrker riktigheten av den kritik, som tidigare riktats mot dessa ting. Motiveringen är att denna upplysningsverksamhet har ställts inför allt mera krävande uppgifter, sedan kriget utbreds till nya delar av världen. Sålunda har till Washingtonlegationens förfogande ställts medel för att, som det heter, »anlita en med amerikansk press väl förtrogen person för frågor rörande landets publicitetsförhållanden». Jag tror, med den inställning jag har i dessa ting, att åtgärden är synnerligen väl befogad. Jag bara beklagar att den har kommit något väl sent, men jag undrar, om inte det skulle varit möjligt att gå än vidare på den vägen. Det är ju bra med sparsamhet, och utrikesdepartementet har ju vad angår dess huvudtitel lagt i dagen en synnerlig återhållsamhet, men man kan ju också som bekant gå för långt i det hänseendet. Rent praktiskt sett är det dock här ytterst fråga om ett slags försvarsanslag, men i jämförelse med andra försvarsanslag gäller det kostnader av, förlåt det kanske något djärva uttrycket, mikroskopisk storleksordning. Kanske man också skulle kunna påpeka, att de anslag till upplysningsverksamhet om oss

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i utlandet, som den svenska riksdagen anvisar, te sig ytterst anspråkslösa i jämförelse med vad utlandet för sin del för närvarande i dessa ting anser sig böra kosta på vår lilla fridsamma igelkott. Kammarledamöternas egna brevlådor torde varje morgon bära syn för sägen i detta hänseende. Jag tror inte att jag ytterligare behöver gå in på den saken. Var och en gör väl sina egna reflexioner, när han ur brevlådan fiskar upp denna mängd propagandatryck, som från alla världens håll och kanter nu sprutas över oss.

Med vad jag nu sagt ifrågasätter jag icke ett ögonblick det berättigade i de krav, som ställas under fjärde huvudtiteln, och vad därmed hänger samman. Med anledning av att förslaget till den nya försvarsordningen i dag har tillkännagivits i detalj, vill jag gärna understryka, vad den talare, som först yttrade sig i debatten i dag, min granne på Malmöbanken, framhöll, då han gjorde gällande, att denna försvarsordning helt säkert med tillfredsställelse kommer att mottagas av en överväldigande majoritet inom vårt folk. Jag tror att detta är alldeles riktigt, och jag tror att man har anledning till tacksamhet mot Kungl. Maj:t för att Kungl. Maj:t har funnit möjlighet att så snabbt presentera detta förslag.

Då jag alltså har gjort dessa erinringar och påpekat att dessa anslag till upplysningsverksamhet även kunna karakteriseras såsom försvarsanslag, vill jag inte ha detta fattat såsom en kritik mot de militära försvarsanslagen. Jag har blott velat peka på att vi även på detta fält ha intressen att taga till vara, som icke kunna nog starkt markeras, och jag vill hoppas att utrikesministern inte skall gå så långt i sin ur andra synpunkter givetvis lofvärda strävan till sparsamhet, att han tvekar inför ytterligare åtgärder i detta hänseende. Jag menar nämligen, att de kostnader, som vi nedlägga på denna upplysningsverksamhet om oss i utlandet, innebära en investering av svenska pengar, som är bland de mera kloka av dem vi kunna företa i denna besvärliga tid.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är åtskilliga talare i denna kammare, som ha yttrat sig i fråga om landsbygdens byggnadsfråga. Det är möjligt att kammaren inte hade väntat sig att jag skulle svara på dessa yttranden i dag, eftersom ju kammaren har medgivit en interpellation i samma ämne av herr Carlström, en interpellation, som jag hoppas kunna svara på inom kort tid.

Jag vill emellertid, eftersom det spelat en viss roll i remissdebatten, lämna några meddelanden. Det har gjorts under höstens lopp två olika försök att skapa ett avtal, som särskilt skulle avse landsbygdens byggnader, byggnader för jordbrukets behov. Bägge dessa försök strandade därpå att parterna uppfattningar om vad ett sådant avtal skulle innehålla voro alltför skilda. Jag vill för min del understryka, att jag icke har haft någon anledning att ändra ståndpunkt i dessa frågor sådan denna ståndpunkt markerades i fjolårets proposition i byggnadsfrågorna. Förutsättningen där var att man skulle kunna enas parterna emellan om vissa i propositionen angivna riktlinjer. Jag är ju inte säker på att inte man har begagnat uttalandena till att kanske spänna bågen något högt, då man har framställt sina anspråk i denna sak. Det kommer emellertid att göras ett nytt försök, som inte avser en direkt medlingsaktion för närvarande utan som avser en utredning, genom vilken man hoppas kunna på ett mera ingående sätt än förut klargöra, i vilken mån det föreligger sådana skiljaktigheter emellan byggnader på landsbygden, närmast ekonomibyggnaderna för jordbruket, och andra byggnader, att det finns tillräckligt motiv för att skapa ett särskilt avtal för denna sortens byggnadsfrågor. Under sådana omständigheter — det ligger i sakens natur — måste det komma att bli en i huvudsak teknisk utredning, som söker ta fasta på var och i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vilken utsträckning verkliga skiljaktigheter förekomma. När denna utredning har lagt fram sitt resultat, får man se, vilka åtgärder som kunna följa därav.

Det är en allmän uppfattning — och jag har delat och delar den — att byggnadskostnaderna för jordbrukets ekonomibyggnader blivit för höga för jordbrukets bärighet. Jag vill emellertid understryka, att i dag lära icke ensamt åtgärder i lönefrågan komma att medföra någon verkligt avgörande ändring på denna punkt. Det förefaller, som om materialkostnaderna åtminstone för stora delar av det svenska jordbruket numera äro så höga, att även om en uppgörelse, som jordbrukarna anse sig kunna acceptera, kommer till stånd i själva lönefrågan, så lär det inte bli någon nämnvärd byggnadsverksamhet av den art, om vilken vi här tala. Avsikten är att inom socialdepartementet göra undersökningar, huruvida det finns någon framkomlig lagstiftningsväg i denna sak. Jag vill inte i dag ta upp en diskussion med dem, som göra jämförelser mellan betodlingen och landsbygdens byggnadsfrågor — det kan få anstå till ett annat tillfälle — men jag vill bara påpeka att det finns föga inom vårt samhälle, som har väckt så stora meningsskiljaktigheter som frågan om lagstiftning på områden som beröra arbetsmarknaden. Det gjordes ett mycket långtgående försök till en sådan lagstiftning år 1935, då det gällde tredje mans rätt. Var och en som var med i kammaren vet, att det såg ut som om man lätt nog skulle komma fram till en överenskommelse om en lagstiftning på den punkten. I allra sista ögonblicket visade det sig emellertid, att på avgörande punkter voro meningsskiljaktigheterna fortfarande så stora, att trots de betydande ansträngningar som gjorts långt förut och även gjordes då i sista stund för att söka åstadkomma ett positivt beslut, så gick alltsammans om intet, och man har funnit frågan så krånglig, att i själva verket har ingen efter det försöket velat återuppta den igen.

Jag erinrar om detta bara för att man skall göra klart för sig, att det finns få områden, där lagstiftningsåtgärder äro så ömtåliga. Detta försök bidrog emellertid till att det s. k. Saltsjöbadsavtalet mellan arbetsmarknadens parter kom till stånd. Man skall därför inte göra sig några stora förhoppningar om att lagstiftningsvägen är framkomlig, och jag vill för min del säga, att jag icke kan utlova att av de undersökningar, som i detta avseende komma att verkställas, det slutligen blir ett positivt resultat. Jag förmodar, att alla äro ense om att den bästa vägen alltjämt är att söka uppnå en frivillig överenskommelse, och, som sagt, i detta avseende skall utredning verkställas för att undersöka, om det nu kan skapas förutsättningar för en sådan frivillig överenskommelse.

Herr Kyling: Herr talman! Då det under en remissdebatt gives tillfälle att behandla olika aktuella samhällsfrågor över huvud, synes det angeläget att ej förbigå ett problemkomplex, som är ett av de mest brännande och svår-gripbara i vårt samhälle, nämligen ungdomsfrågorna.

Jag vet, att det finns många av en äldre generation här i landet, som så fort man för den moderna ungdomen på tal inte har annat till övers för den än grälsjuk kritik. Och vore talet om vår tids ungdomsproblem ingenting annat än en ny refräng på denna gamla klagovisa, skulle det sannerligen saknas anledning att upptaga kammarens tid med vad som blott finge betraktas som naturnödvändigt gnissel i skarvarna mellan generationerna. Men för visso har vår tids ungdomsproblem en helt annan och mera skrämmande innebörd än denna. Härmed är ingalunda något förklenande omdöme givet om Sveriges ungdom av i dag, som i stort sett besitter en stark vilja till goda insatser för sin egen och sitt lands framtid. Dock sakna vi ej därför ung-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

domsproblem. Deras upprinning och deras framväxande måste betraktas som ett följdfenomen av själva samhällsutvecklingen och ej som en helt plötslig moralisk förslappning hos ungdomen, vilken de äldre bekymrat kunna konstatera, samtidigt med att den egna förträffligheten för en del decennier sedan framstår i desto mer förklarad ljus. Den sociologiska förklaringen till det nuvarande tillståndet borde annars lätt kunna inses av var och en.

Vi leva mitt uppe i en teknisk revolution, som skapat oändligt ökade materiella resurser. Men den nya tekniken förutsätter nya produktionsformer, dess resultat förändra snabbt vårt samhälles struktur. En av de viktigaste följdverkningarna är familjens förändrade funktion. Familjen är inte längre centrum för människornas ekonomiska och sociala liv, utan den har slagits sönder i individer, som delvis inordnats i nya former av gemenskap. Det är den utvecklingen, som förklarar, varför vår tids ungdomsproblem är så vitt skilt från den urgamla klagovisan. Förr var familjen en fostrande faktor av över-skuggande betydelse. Inom familjen fann ungdomen vad den nu söker på biografen och på danslokaler, ja, på alla de inrättningar, som det moderna nöjeslivet med så stor affärsmässig skicklighet skapat. Numera har familjen på många håll mycket liten betydelse. Ungdomen äter och sover i hemmen och lämnas därutöver helt åt sig själv. Därför håller föräldraauktoriteten på att försvinna. Ungdomens motståndskraft har också minskat av att ett ensidigt materialistiskt tänkesätt har kommit in i det allmänna medvetandet. Jag tror, att vi ha anledning att påminna oss, att den kultur vi ha är byggd på den kristna livsåskådningen som grund. Ju mer ett folk tappat kontakten med denna åskådning, desto mer kommer allt att i utpräglad grad röra sig omkring det egna jaget. Därmed komma också bekvämlighetssynpunkterna att mer framträda. En annan orsak till hemmens minskade kontroll över ungdomen är trångboddheten och nutidens möjligheter att snabbt förflytta sig. Det är kanske inte så underligt, att ungdomen söker sig ut från hemmet, när dessa förhållanden äro rådande. Dessa faktorer äro några, i vilka ungdomsproblemen ha sin upprinnelse. De sammanhang, som här ligga i öppen dag, understryka med skärpa, att ungdomens problem i dagens Sverige kräva en lösning, som bör åstadkommas snabbt och effektivt.

Ungdomen själv är medveten om detta. Från den samhällsmedvetna, positivt arbetande ungdom, som en hel del av våra ungdomsrörelser inrymmer, ha allt starkare krav rests på samhället att vidtaga åtgärder, som ge ungdomen själv möjlighet att effektivt motarbeta och bekämpa de nedrivande krafterna. Dessa krafter ha tagit hand om ungdomen under dess fritid och fört den ut i ett mekaniserat, andefattigt och moraliskt upplösande nöjesliv. Vapen måste sättas ungdomen i händerna, så att den själv skall kunna slå tillbaka dessa krafter och finna nya och sundare vägar för sin fria dådlust. Men det är nu en gång så, att det hör ungdomen till att stå i opposition mot den äldre generationen. Ingenting torde därför vara farligare än att genom långt gående restriktiva medel från de äldres sida gentemot ungdomen försöka åstadkomma förbättringar. Dessa aldrig så välmående åtgärder skulle helt visst komma ungdomen att reagera i rakt motsatt riktning. Men då ungdomen nu själv begär vårt stöd, skall detta också lämnas i kloka och riktiga former.

För att överföra denna översyn om ungdomen och dess problem på det praktiska planet är det främst två problem, jag här vill rekommendera till en snabb och effektiv lösning. Det ena är ungdomens ledarproblem, och det andra gäller frågan om de allmänna samlingslokalerna. Det är ont om goda ungdomsledare. De behövas i stort antal, om ungdomsrörelserna skola ha möjlighet att på sina marker dra över den stora kategori i svensk ungdom, vars goda

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

utvecklingsmöjligheter nu i stor utsträckning förstöras inom nöjesindustrien, och att bland denna ungdom utföra ett uppbyggande arbete. Regelbundna och längre kurser för utbildning av ungdomsledare, måhända delvis förlagda till ett särskilt institut, äro därför av nöden. Men redan nu ha vi en stor grupp människor, som genom sin dagliga gärning mer eller mindre kommer i kontakt med ungdomen. Frågan är huruvida det inte skulle vara lämpligt föreskriva att dessa under sin utbildning skulle få inlagd en stimulerande undervisning i konsten att leda ungdomen och en inblick i ungdomsproblemens sociala räckvidd. Så skulle det helt säkert vara till stor nytta för exempelvis präster, lärare och många, många andra att få den rätta impulsen för detta frivilliga arbete redan under sin utbildning. Till exempel diakonistyrelsen har för övrigt redan tagit initiativet till dylika kurser. En sådan avslutades för några dagar sedan och var förlagd till Tollare utanför Stockholm. Skidfrämjandet har även tagit upp samma idé, andra organisationer ej att förglömma. Skulle statsmakterna kunna ekonomiskt stödja denna form av kursverksamhet skulle kanske kadern av ungdomsledare växa relativt snabbt.

Jag nämnde för det andra frågan om de allmänna samlingslokalerna. En av de primära förutsättningarna för att de positivt arbetande ungdomsföreningarna skola kunna samla ungdomen är att de ha tak över huvudet. På de flesta platser här i landet är det dåligt ställt med den saken. De samlingslokaler som nu finnas ha i allmänhet vuxit fram genom en viss organisations intresse. Därigenom har det blivit besvärligt att få en god ekonomisk grund, vilket många gånger medfört att föreningen eller organisationen i fråga har fått taga till sådana medel för att hålla det hela ekonomiskt flytande, att arbetet kunnat få en nedbrytande i stället för en uppbyggande karaktär. De organisationer som helt sakna egen lokal ha fått hålla till på utmönstrade biograflokaler, kaféer och konditorier, som inte fyllt de enklaste krav på trivsel. Det är här som en samhällshjälp måste sättas in, som är av den arten att den blir ungdomen en hjälp till självhjälp. När familjehemmens betydelse så kraftigt minskats och det av allt att döma torde dröja, ehuru det vore högst önskvärt, innan hemmen på nytt kunna bli samlingsplatsen framför andra, också för ungdomen, måste andra hem skapas. I annat fall kan aldrig någon bot rådås på ungdomens hemlöshet och rotlöshet.

Till sist vill jag, herr talman, blott framkasta några andra tankar, som också ha sitt samband med dessa frågor. Som väl samtliga här äro underrättade om har ungdomen i stor utsträckning ute i landet på senare år organiserat så kallade ungdomsråd; detta helt och hållet på eget initiativ. Man kan fråga sig, huruvida det ej vore både lämpligt och befogat att dessa ungdomsråd erhöles möjlighet att vända sig till något organ, som hade officellt rådgivande karaktär i ungdomsfrågor. Eller för att uttrycka saken i omvänd ordning: ett statligt såväl som ett kommunalt rådgivande organ skulle kunna ge ungdomen ett ovärderligt stöd i dess självfostrande gärning. Till dessa frågor vill jag dock återkomma i ett annat sammanhang.

Innan jag slutar vill jag dock ytterligare understryka vikten av att ungdomen icke kommer att fostras efter en bestämd mall. Ingenting är farligare. Ungdomens egna initiativ och uppslag få ej hämmas. Vi ha helt enkelt ej råd att få en ungdom, som insnörd i allehanda tvångströjor ej skulle ha möjligheter att göra positiva insatser. Ungdomen är i besittning av en överloppsenergi, som kan brukas till ont eller gott i ungdomlig verksamhetslust. Låt oss i Sveriges riksdag i år visa vår redobogenhet att hjälpa utan att hämma. Låt oss vara med om att på detta sätt bidra till en folkmoral, som är en frukt av ansvarskännande idealitet och ej av indifferent tidsanda.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Vi ha lyssnat till utförliga och väl upplagda anföranden, vilka med sina vida vyer berikat oss högst väsentligt både kunskaps- och känslomässigt. Mitt i eller efter dessa sakliga koncentrat och oratoriska mästerverk torde vi kunna ägna några minuter åt vissa detaljer, som kanske av en och annan anses obetydliga men dock i sitt sammanhang spela en ej oväsentlig roll.

Det har talats om förhandenvarande beredskapstider, vad de kräva av oss, och att vårt folk utan större knot kommer att söka bära både de ekonomiska och personliga bördor, som läget lägger på den enskilde medborgaren. Våra skattsedlar vittna tydligt om, att ingenting sparats ifråga om de militära utgifterna, och den föreliggande statsverkspropositionen hotar likt Rehabeam att ytterligare öka bördorna.

Men när det blir fråga om den andliga och moraliska beredskapen synas inte ansatserna vara lika säkra och målmedvetna. Det är som om många varma fosterlandsvänner anse, att den yttre, den personella och materiella, beredskapen är huvudsaken och nästan allt. Att tala om att den andliga beredskapen spelar en minst lika stor roll anses somligstädes vara ovederhäftighet. Och dock lär oss historien, och de senaste åren ha ytterligare bekräftat detta, att ett andligt och moraliskt försvagat folk har föga gagn av en aldrig så väl trimmad armé och kostbar vapenarsenal. Jag vill inte sätta talmannens klubba i rörelse, annars skulle det ha sin betydelse att till protokollet få föga belysande exempel på vad ovan sagts.

Ett faktum är väl ändå, att under det vi utökat utbildningstiden, sökt säkerställa befälsutbildningen, anslagit miljarder till olika försvarsändamål, har från statsmakternas sida föga åtgjorts för att höja den moraliska och andliga standarden. Och därför är läget inte det bästa vare sig bland civilbefolkningen eller bland männen under fanorna. Det tilltagande nöjeslivet och nöjesindustriens nuvarande guldålder bära tydligt vittnesbörd om att läget är allt annat än tillfredsställande. Man kan visserligen trösta sig med att denna nöjesmentalitet städse synes höra samman med kristider och att läget kanske är ännu värre på andra håll, t. o. m. i vissa krigförande länder. Men denna tröstegrund är dock så ohållbar, att ingen torde vara tillfreds med den. När vi genom försynens skickelse ha fått relativt god tid på oss för att säkerställa den materiella beredskapen och där vunnit aktningvärda resultat, torde det vara ett observandum för oss att ägna synnerlig uppmärksamhet även åt den inre fronten, så att inte vårt folk andligen utarmas och därigenom berövas sin livs- och framtidsmöjlighet. Visserligen finnas stora skikt av vårt folk, som ha en annan livsföring och stramare livsstil, men då det oftast och i alltför stor utsträckning är de yngre årgångarna, alltså framtidens folk, som faller offer för det jäktande nöjeslivet, innebär läget så pass allvarliga moment, att även statsmakternas uppmärksamhet bör ägnas åt denna allvarliga företeelse. Glädjande nog synes man inom vitt skilda kretsar ha börjat inse, att vi äro på väg utför, om intet verkligt ingrepp göres. Till och med kyrkomötet har funnit anledning att taga upp frågan till det allvarligaste övervägande. Men dessa sanerande och väckande krafter behöva auktoritativt stöd i sitt arbete, om önskvärt resultat skall uppnås. Man må därför hoppas, att den utredning av förhållandena inom nöjeslivets djungel som socialdepartementet igångsatt inte blott stannar vid ett kartläggande och konstaterande utan leder till så effektiva åtgärder som möjligt.

Det har redan gjorts och kommer ytterligare att under denna riksdag motionsvis göras framstötter från skilda håll i denna vitala fråga, och man kan väl ha anledning att hoppas, att riksdagens åtgärder inte stanna vid mer eller mindre platoniska uttalanden. Vad som sedan kan och bör göras utöver

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

de betydande enskilda initiativen är inte lätt att på rak arm säga. Givetvis är inte förbudsvägen att rekommendera, ty människors och då i första hand unga människors behov av förströelse och avspänning är något helt naturligt, som måste på lämpligt sätt tillgodoses. Men att den privata företagsamheten och vinningslystnaden böra beredas vissa svårigheter att profitera på detta område, torde alla inse. Ty även om vi till det yttersta vilja värna om den privata företagsamheten, får den inte tillåtas att exploatera områden, då penningbegäret är enda drivkraften och hänsynen till verkningarna lämnas mer eller mindre å sido. Beklagligt är också, att många organisationer med ganska ideella inslag i sina program inte draga sig för att ekonomisera sin verksamhet genom att ställa sina lokaler ganska kritiklöst till det förflackande nöjeslivets förfogande.

Den offentliga dansen i samband med spritservering har redan förts på tal i denna kammare, och en undersökning är igångsatt. När den slutförts torde vi återkomma till ärendet genom förnyad framställning till finansministern.

Förra året fingo landets motbokinnehavare på framställning av riksdagen vidkännas en minskning av den tillåtna kvantiteten. Huruvida denna åtgärd kommer att verka nedpressande på alkoholkonsumtionen får framtiden utvisa. Men samtidigt som detta försök till konsumtionsminskning gjordes, lämnades utskänkingskvantiteterna på restaurangerna obesurna. Utan tvivel skulle en minskning av dessa fått större praktisk påföljd och lett till bättre nykterhetseffekt än den företagna åtgärden, varför man må hoppas, att en nedläggning av utskänkingskvantiteten inte låter vänta på sig alltför länge. En sådan åtgärd skulle utan tvivel visa sig verkningsfull även ifråga om restaurangdans. Klientelet vid dessa dansaftnar är i övervägande grad unga motbokslösa människor, som genom den frikostigt tilltagna kvantiteten få ersättning för den saknade motboken.

Det har på senaste tiden ordats åtskilligt om en annan konsumtions- och därmed nykterhetsfrämjande åtgärd, nämligen restaurangkort på spritdrycker. Det är ju otvivelaktigt ganska egendomligt, att restauranggästerna måste dela upp sin tilldelade ranson av livsmedel såsom bröd, smör och nu snart även köttvaror mellan hemmen och sina eventuella restaurangbesök, medan spritdryckerna serveras utan vidare, så att det för tragna restaurangbesökare blir dubbel ranson och mer än så. Förfaringssättet ger nästan skäl för antagandet, att de berusande dryckerna anses mer oumbärliga och behövliga än det dagliga brödet. Genom införandet av restaurangkort på rusdrycker, vilka givetvis inte skulle tilldelas annat än motboksberättigade personer, skulle man sätta ett synnerligen effektivt stopp för ungdomsfylleriet. Därför hoppas jag, att vederbörande myndigheter, som med frejdigt mod lagt den ena pålagan efter den andra på oss laglydiga medborgare, inte tveka att överväga en sådan åtgärd. Visserligen vore det inte en helt frälsande åtgärd, ty uppfinningsrikedomen är ju på berörda område oerhört stor. Något gagn torde den dock utan tvivel komma att medföra, och den minsta nykterhetsfrämjande åtgärd mottages med tacksamhet.

Det kan visserligen verka inkonsekvent av en »systemfiende» att yrka på en utvidgning av systemet, men det skall vara konsekvens i tillämpningen, så länge vi anse oss benyttade av detta system. Vårt sinnrika, världsbekanta och enastående ransoneringssystem borde väl annars snart bliva föremål för en översyn av mera ingående art än hittills. Inte blott en översyn i likhet med vad som skedde vid senaste rusdryckslagstiftningsrevisionen, utan en verklig omprövning av dess vara eller icke vara är av nöden. Under det att alkoholkonsumtionen sjunkit i samtliga andra europeiska länder en följd av år — vi ha inte tillförlitliga siffror längre än till 1938 — har konsumtionen samma

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tid ökat i vårt land 16 %. Som jämförelse må nämnas att konsumtionen minskat i England med 28 %, i Frankrike med 12 %, i Schweiz med 59 % och i Italien med ända till 70 %. När man studerar statistiken för fylleriförseelserna i vårt land finner man, att dessa förseelser minskade avsevärt under systemets första år eller från omkring 53,000 till 31,000. Efter denna markanta nedgång synes ingen minskning varit möjlig att åstadkomma, utan de senare åren utvisa tvärtom en påtaglig tendens till stegring. I denna tendens till stegring av fylleriförseelserna är det ökade ungdomsfylleriet den mest oroväckande företeelsen. Ett objektivt studium av tillgängligt material ger utan tvivel vid handen, att systemet inte skänkt oss önskat resultat. Länder som valt andra vägar att komma till rätta med alkoholbruket ha nått bättre resultat än vi med vårt invecklade och byråkratiska system. Bästa resultat torde de länder ha uppnått, där man gått fram med en effektiv skattehöjning. Det synes nämligen ha funnits och finnas människor där, som i motsats till många svenskar inte anse, att spriten är värd sitt pris under alla förhållanden. Men även länder med ytterst små ingrepp i alkoholhanteringen ha nått vida bättre resultat än vi kunnat komma till. Förut anförda siffror tala om förhållanden före kriget, d. v. s. till och med 1938, och för att belysa detta må ännu en gång nämnas Italien med en sänkning av 70 %, Grekland 54 %. Rumänien 73 % o. s. v.

Det torde inte finnas någon i denna kammare som anser, att denna utveckling är vare sig gagnelig eller hedrande. Vår inställning till alkoholproblemet är synnerligen skiftande, men alla äro säkerligen ense om, att en ökad folknkykterhet är av största betydelse både för vårt folks värnkraft i dagens läge och med tanke på den ungdom, som snart skall axla ansvaret för vårt fosterland. Äro vi eniga på den punkten, borde vi också vara eniga om att undersöka, om det gives andra och mera effektiva vägar att nå detta mål. Ransoneringsystemet är prövat så länge att de slutsatser man måste komma till inte kunna anses förhastade. Det är ju på alla områden en gyllene regel att inte förkasta ett system eller gå in för nya experiment, förrän en sak blivit grundligt prövad. Nu har vårt system prövats ingående i ett kvartsekel, och slutsatsen att detta system ej motsvarat förväntningarna eller lett till önskat resultat kan inte stämplas som förhastad. Det är inte tänkbart att i en debatt sådan som denna draga upp nya linjer, efter vilka vår alkohollagstiftning bör gå och som kunde tänkas giva en mera positiv nykterhetseffekt. Men att en undersökning och prövning av frågan, om några nya vägar givas, är högeligen påkallad ligger i öppen dag.

Givet är också att i en tid, då alla nödvändighetsvaror ransonerats, ingen förnuftig människa kan påyrka, att en så pass umbärlig vara som spriten skulle frigöras från ransoneringsstvánget. Men dessa statsbeslagstider med åtföljande ransonerings skola väl ha en ände, och då bör även frågan om rusdrycksransoneringen komma med åtminstone i en omprövning. Och i den mån de nuvarande förhållandena stabiliserats, kanske man kunde såsom en beredskapsåtgärd företaga den behövlige undersökningen, så att de åtgärder, som en sådan utredning kunna tänkas leda till, inte alltför länge behöva låta vänta på sig.

En och annan finnes törhända som spörjer efter de vägar, som böra beträdas efter ett eventuellt slopande av det nuvarande försäljningssystemet för att begränsa konsumtionen av starka drycker och dess skadeverkningar till det minsta möjliga, och man menar att det är mer eller mindre — i allmänhet det förra — ansvarslost att ens kunna föra på tal frågan om ett slopande av det nuvarande systemet, om man inte har något bättre att sätta i stället. Men då ovan anförda siffror — flera kunna anföras — klart utvisa, att läget hos

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

oss är sämre än i länder, där man gjort ytterst vaga försök att komma till rätta med missbruket, då kan man inte med skäl fråga efter ett bättre system. Det förefaller nämligen som om det inte funnes något sämre system eller rättare sagt mera misslyckat system än det vi nu prövat i en halv mans-ålder.

När man läser statsverkspropositionen, kan man inte bli annat än ganska tillfredsställd med ett par saker, som delvis beröra det område jag här dröjt inför. Det ena är, att anslagen till nykterhetsupplysning och stöd åt nykterhetsorganisationernas uppfostringsarbete inte ytterligare beskurits utan tvärtom i någon mån ökat, låt vara att det är en minimal ökning. Denna frivilliga upplysningsverksamhet och detta intensiva fostringsarbete, som hundratals tusen av vårt lands medborgare offra personliga krafter och betydande medel för, är utan tvivel ett effektivt medel att stärka vår beredskap och bör därför alltfört och så långt möjligt är röna statsmakternas stöd och uppmuntran. Vi må därför hoppas att nedskärningstiden är ute ifråga om dessa i det stora sammanhanget obetydliga belopp.

Det andra glädjeämnet är att socialministern synes vilja låta länsnykterhetsnämnderna visa sin arbetsduglighet, innan han tar ropet på deras slopande eller nedskärning under omprövning. Dessa nämnder ha ju fungerat så kort tid och måst arbeta under så ogynnsamma förhållanden, att ett klart omdöme om deras arbetsduglighet ej ännu kan givas. På vissa håll, där man lyckats få verkligt intresserade män i ledningen och kompetenta ombudsmän, ha påtagligt goda resultat vunnits. Det visar sig nämligen, att dessa länsnykterhetsnämnder ha helt andra arbetsmöjligheter och en annan auktoritet än de lokala nykterhetsnämnderna. Därför må vi gräva omkring trädet och göda det och låta det stå ännu en tid. Kanske det då kommer att bära ännu bättre frukter.

Annars synes besparingsintresset ha en sällsam förmåga att rikta sin och andras uppmärksamhet på småsaker, under det att de stora beloppen rulla. Allra senast ha rikssjukhusen ställts i gluggen på ett sätt som är beklämmande. Det är i första hand poliklinikverksamheten som anses kunna reduceras. Man menar att alltför många begagna sig av den förmån, som en undersökning på ett större med alla tekniska hjälpmedel utrustat sjukhus innebär. Likaså påstås det, att en stor del av klientelet tillhör så pass bemedlad klass, att de böra gå till privata mottagningar. När man studerar klientelet på till exempel karolinska sjukhuset, kan man omöjligen få den uppfattningen, att poliklinikerna äro överlastade av dessa, som ha råd till litet av varje. Tvärtom! Och när man likt undertecknad helt oförmodat får pröva, vad man på detta moderna sjukhus med sina kunniga läkare och sin hypermoderna utrustning förmår, då är man utan betänkande redo att föreslå en motsatt väg än besparingsberedningen anvisar och i stället påyrka en utvidgning av inte minst poliklinikverksamheten. Genom dessa modernt utrustade polikliniker beredas även obemedlade medborgare möjlighet att få den bästa tänkbara både läkarundersökning och behandling. Och att komma i åtnjutande av detta bör väl inte anses såsom enbart ett individuellt intresse utan lika mycket ett samhällligt, varför besparingsåtgärder på det området äro ganska äventyrliga företag. Det har anmärkts på de orimligt kostsamma röntgenundersökningarna och menats, att där finns ett vitt och tacksamt fält för besparingar. Bedömandet av detta tillhör fackmännen mer än på andra områden, varför det inte är lätt att uttala sig om denna sak. Men då man genom egen erfarenhet fått aning om, huru svårt det i många fall är att ställa diagnos och huru effektivt denna undersökningsmetod förefaller att vara, torde den största varsamhet vara av nöden, om man går in för en nedskärning. I detta sammanhang har det påyrkats ökad arbetstid för läkare och sköterskor. Men när man under några veckor sett arbetet på det modernaste av våra rikssjukhus, undrar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man verkligen, om yrkandet bottnar i verklig kunskap om vad som nu avfordras vår sjukhuspersonal ifråga om tid och arbete. Man förvänar sig i stället över att vederbörande hålla samman fysiskt och psykiskt med sina oerhört påfrestande arbetsprestationer. Besparingsberedningen har också ansett, att rumstemperaturen varit för hög på åtminstone ett av de berörda sjukhusen. Men för de patienter som skola tillbringa dagar och veckor på sjukhuset, antingen till sängs eller på ett begränsat område, förefaller inte temperaturen vara för hög. När man sett några få antydningar om besparingssakkunnigas funderingar om att söka på några småposter inhämta ett och annat hundratusental kronor och sätter vid sidan av det oftast opåtalade miljonlöseriet, anmäler sig bilden osökt i tankarna av den, som silar mygg men sväljer kameler.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang beröra en annan sjukhusangelägenhet, och det är den andliga vården på våra sjukhus överhuvud taget och på rikssjukhusen i synnerhet. Under de något över fem veckor undertecknad förlidet år vårdades på karolinska sjukhuset, mötte jag inte den minsta företeelse, som vittnade om själavård. Det hölls visst en och annan andaktsstund, men den avdelning, där jag hörde hemma, berördes ingen gång under så pass lång tid därav. Att något borde göras för en bättre själavård på en sådan plats, där tusentals människor varje år isoleras, kämpa sin tysta kamp mot missmod och brottas med en mängd frågor, vilka osökt anmäla sig i ensamhetens stunder, torde ingen bestrida. Jag har på detta sätt velat fästa uppmärksamheten på en inte så alldeles oviktig fråga.

En överraskning är det utan tvivel för många skattebetalare att regeringen inte ansett sig böra eller kunna föreslå några mått och steg för att erläggandet av skatt må kunna anknytas ifråga om tiden mera till förvärvandet av inkomsten än som nu sker. Då andra länder kunnat lösa frågan, torde det väl inte vara omöjligt även i vårt land. Genom en sådan åtgärd skulle utan tvivel ganska stora belopp, som nu måste avkortas, med största lätthet inbetalas. Även om ett sådant uppbördssystem medför vissa svårigheter, torde det vara värt att söka övervinna dessa med tanke på den ökade trevnaden för skattebetalarna och den minskade kostnaden för indrivningen av restantier. Man har hänvisat skattebetalarna till intressekontor och dylika anordningar, men det räcker inte. Ty de slarviga skattebetalarna gå med leende intressekontor och uppbördsdagar förbi, och det blir i huvudsak de medborgare, som söka fullgöra såväl denna som andra av sina medborgerliga plikter samvetsgrant, som benytta sig av den anvisade utvägen.

Vi ha under senaste åren fått se vilka djärva grepp regeringen vågat taga både på det ena och det andra området. Man må hoppas att denna friska beslutssamhet står finansministern bi, så att han utan dagtingan löser denna vitala fråga till bättnad för alla parter, staten, kommunerna och de enskilda skattebetalarna.

Det kan synas, herr talman, vara rena bagateller jag upptagit kammarens tid med. Men livet består av småting, som spela den allra största roll i det stora sammanhanget. Och till vår nations välfärd hör inte blott ett starkt väpnat försvar, en väl ordnad folkförsörjning, utan däri ingår åtskilligt därutöver, sådant som så lätt förbises. Och det har varit min mening att med dessa ord åtminstone snudda vid dessa vitala ting, som det oftast inte anses oportunt att beröra.

Alla vilja vi göra vårt bästa för vårt lands frihet och framtid och för att våra efterkommande må få i ett fritt och kulturellt högt stående fosterland ett rikt arv. I detta syfte böra vi förena våra krafter och enligt ett klassiskt uttryck göra det ena utan att låta det andra. Ty är det något som enar oss mer nu än någonsin, så är det den gamle karolinens ord: Gud bevara fosterlandet, ringa är allt annat sen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr andre vice talmannen, att uppskjuta den fortsatta debatten rörande förevarande propositioner till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 13, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

§ 4.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Lindahl m. fl.*, nr 18, angående statlig hjälp till mindre bemedlade studiebegåvade barn från landsbygden för genomgående av realskola;

herrar *Edberg* och *Sundström* i Skövde, nr 19, om anslag till stöd åt segelflygningen;

herr *von Friesen*, nr 20, om sänkning av anslaget till åtgärder för civil folkberedskap;

herr *Edberg m. fl.*, nr 21, angående skapande av ökad trygghet för hyressökande familjer med barn;

herr *Nilsson* i Stockholm *m. fl.*, nr 22, angående översyn av straffverkstäligheten vid frihetsstraff;

herr *Sundström* i Vikmanshyttan, nr 23, angående genomförande av en djurskyddslagstiftning;

herr *von Friesen*, nr 24, angående revision av lagstiftningen om förbud mot äktenskaps ingående;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 25, om helt förstatligande av nöjesskatten;

herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*, nr 26, om undantagande av vissa varor från allmän omsättningsskatt;

herrar *von Friesen* och *Henriksson*, nr 27, om ändring av 2 § 3 mom. förordningen om allmän omsättningsskatt;

herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*, nr 28, om gäldande av skadestånd och livränta till värnpliktige K. H. V. Dinos änka och minderåriga barn;

herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*, nr 29, angående vissa fabrikationen och importen av konsthonung berörande förhållanden;

herr *Pettersson* i Rosta *m. fl.*, nr 30, angående vissa åtgärder till främjande av odlingen av vårrag och vårvete samt matpotatis;

herr *Åqvist m. fl.*, nr 31, angående samhällets ungdomsvård;

herrar *Lindén* och *Edberg*, nr 32, angående samhällets ungdomsvård;

herr *Hermansson*, nr 33, angående visst skydd av den sjukvårdssökande allmänhetens ekonomiska och andra intressen;

herr *von Friesen*, nr 34, angående avskaffande av sinnessjukläkares anmälningsskyldighet till pastorsämbete rörande sinnessjuk eller sinnesslö; och

herr *Ljungberg m. fl.*, nr 35, angående utredning av möjligheten att bereda kommunala organ och enskilda kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.58 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 17 januari.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1942/43, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 och nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet, m. m. nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

*Vid remiss av
statsverkspro-
positionen
m. m.
(Forts.)*

Herr **Carlström**, som anförde: Herr talman! Egentligen borde jag hålla ett långt anförande för att bereda kammarens ledamöter tillfälle att hinna komma tillbaka efter middagsrasten. Jag har emellertid inte berett mig på detta utan endast tänkt hålla ett kort anförande.

Den siste talaren under förmiddagsdebatten erinrade i början av sitt yttrande om att vi i dag fått höra många långa och välskrivna anföranden — senare visade det sig att han själv också kunde ta upp tävlan på den punkten — vilka som han sade gävo oss åtskilligt att tänka på. Det är just av det skälet, som jag har begärt ordet i dag, ty det är nog en del saker, som man har talat om under debatten, som kunna ge anledning till eftertanke.

Det torde väl förhålla sig så, att vi aldrig någonsin här i landet ha ställt ansikte mot ansikte med en statsverksproposition av sådan omslutning som årets i fråga om kostnaderna, och man har måhända haft en känsla av att litet var skulle känna sig förskräckt inför dessa hisnande summor. Emellertid har i dag åtminstone ett par tre talare visat ett ganska belåtet ansikte. Herr Vougt, som var förste talare i debatten, uttalade sig med ganska stor tillfredsställelse över propositionens innehåll, och jag förmodar att detta uttalande också gällde kostnadssummorna. Han överräckte en liten blomma åt herr Wigforss i det han sade, att denne kunde sätta en fjäder i hatten, och jag missunnar inte herr Wigforss den fjädern. Senare på eftermiddagen överlämnade en talare en blomma även åt ecklesiastikministern för att han varit duktig och även för sin del lyckats på sin huvudtitel få ihop en budget, som var ganska tillfredsställande. På sistone kom han emellertid fram till att något tusental kronor *mer* här och där egentligen ingenting haft att betyda. Riktigt belåten var han alltså inte.

Vad jag emellertid särskilt fäste mig vid i ett par tre talares anföranden var de tvenne ansikten, som man visar upp inför denna propositions kostnadssumma. Herr Skoglund var under första delen av sitt anförande ganska tillfreds och gav regeringen sitt erkännande för att den nu verkligen i försvarsfrågan — det kan ju inte hjälpas, det är utgifterna för försvaret som vållat de oerhörda stegringarna i budgeten — gjort vad han betecknade som ett gott arbete. Längre fram i debatten visade han emellertid ett något annat anlete inför budgeten. Han kom då in på att här måste sparas och att vi måste för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

söka att på andra områden spara de pengar, som nu i så stor utsträckning måste gå till försvaret. Jag skall inte beröra detta spörsmål — det har ju sagts att vi nu inte skola diskutera det förslag, som skisserats i fråga om försvarsanordningarna framöver — i annan mån än att jag vill understryka vad jag sade i debatten om värnpliktslagen förra året, att det vore bra om man inte toge till kostnadsramen så stor, att man strax efter krigets slut är i färd med att bryta sönder den. Jag vet att det finns en hel del folk ute i landet och kanske även bland kammarledamöterna, som ha den känslan, att blir det bara fred i världen, så skola vi nog möblera om dessa ting. Jag tror inte att det är så lätt att göra detta under den tilltänkta 5-årsperioden och inte efteråt heller. Ty går man nu in för nya flygförband, nya regementen och nya uppgifter på skilda försvarsområden och bygger ut organisationen, är det väl ändå uppenbart, att man måste försöka att hålla ut, så att man inte kommer i samma läge som när detta krig utbröt, att vi endast kunna tacka en nådig försyn för att vi fingo några år på oss att ställa försvarsberedskapen i ordning. Och till dem som förlita sig på att man skall kunna reducera denna plan efter kriget, vill jag säga, att det är nog ganska besvärligt att då komma fram med bärande skäl för en sådan reduktion.

Jag måste emellertid tillägga, att jag blev inte så litet förvånad, då det skisserade förslaget till försvarsplan framlades. Enligt de informationer vi i våras fingo inom partierna var ju den kostnad som då rimligen ifrågasattes för finansierandet av 5-årsplanen 650 miljoner kronor om året. Men nu har denna siffra växt till 670 miljoner. Det värsta är emellertid, att om vi nu gå med på dessa 670 miljoner som årlig kostnad för denna plans förverkligande, man likväl icke kan vara alldeles säker på att det kommer att räcka för fullbordandet av planen. Vi ha ju haft en del erfarenhet på detta område tidigare, och just i dagarna har man släppt kritiken lös mot ett visst båtbygge. Vi ha ju tidigare inte velat eller vågat ge oss på några sådana saker, men nu ha vi i alla fall kommit därhän, att krisrevisionen framlagt sina synpunkter på detta båtbygge. Jag vet inte, om det var psykologiskt riktigt att komma med detta just nu. Jag vill emellertid säga, att svenska folket i gemen har nog redan förut kännedom om att det skulle behövas litet mera civil sakkunskap, då det gäller att planlägga försvarsanordningarna. Krisrevisionen har säkerligen utfört ett ganska tacknämligt arbete, men krisrevisionen kommer ju i *efterhand*, och då är det ju så dags. Det man nu kan vinna är att genom det avskräckande exemplet sakt och lugnt inverka i förebyggande riktning för framtiden. Vore det ändock inte bra, om det funnes en institution här i landet, en kommission, som hade möjlighet att vara med redan vid planläggningen och diskutera problemen med de militära myndigheterna? Jag skulle vilja vädja till regeringen att överväga, om det inte kunde vara förmånligt att söka åstadkomma en sådan kommission.

Det är klart, att det är i egenskap av ledamot av besparingsberedningen, som jag vågat säga dessa saker. Jag vill emellertid förutskicka, att jag inte är försvarsolustig och att jag ingalunda vill, att det svenska folket skall ge upp nu, t. ex. när det gäller försvarslånet. Det är nödvändigt att svenska folket i fråga om detta tar kraftigare tag än förut, ty det behöva vi med anledning av de redan skisserade försvarskostnaderna. På den punkten skola vi vara överens.

Sedan uppkommer emellertid den stora frågan: vad är det vi skola *avstå* för att kunna bära dessa ökade bördor? Ja, herr Vougt sade att det var ingen anledning att klaga över dessa försvarsbördor. Han menade väl, att vi orkade bära dem. Herr finansministern, som ju inte kan göras ansvarig för dessa bördor, tror också att vi förmå bära dem, och det tror väl också herr försvars-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ministern. Men finansministern har aldrig sagt, att vi orka bära bördorna och samtidigt ha det precis som förut på andra områden. Han har tvärt om ganska tidigt sagt ifrån, att dessa utgifter komma att leda till en sänkt levnadsstandard, leda till att vi måste avstå från en del saker, som vi nu göra anspråk på. Men är det någon som kan säga mig här i dag, om egentligen i dagens debatt någon i större utsträckning har anslagit den strängen? Det skulle möjligtvis vara herr Skoglund. Annars ha vi nästan utan undantag hört de förhoppningsfulla tongångarna, att det kanske inte är så nödvändigt att underkasta sig några särskilda besparingar på det ena eller det andra området, ty det går nog att bära alltihop. Jag tror nog, att ännu har man här i landet den uppfattningen, att detta går, att vi kunna tillåta oss att leva ungefär som förut, att vi kunna tillåta oss att vidmakthålla samma sociala reformer som förut och kanske även fingra en liten smula på nya, trots de miljoner, som vi ha att motse i utgiftsväg i fortsättningen.

Jag får den känslan, då jag tänker på vilket mottagande besparingsberedningens arbete — detta har hittills icke alls varit imponerande, och vi ha kan man säga endast sysslat med en del mindre ärenden, där vi ha ansett att prutningar utan större olägenhet skulle kunna göras — fått ute bland folket. Från alla håll och kanter, där man är berörd av dessa besparingsåtgärder, säger man: »Det här vilja vi inte vara med om — det är galenskap.» Den siste talaren på eftermiddagen var också inne på samma linje. Han sade, att när det gällde sjukvårdskostnaderna få vi inte spara. Jag förmodar att herr Nilson i Eskilstuna vet vad sjukvårdskostnaderna i landet för närvarande uppgå till. Men vi få ingenting spara där, förklarade han. Nej, det är klart. Så låter det på alla andra områden, och det förefaller som om tidningspressen — en del av den åtminstone — skulle ha samma uppfattning. Jag läste häromdagen i en tidning på ledarspalten, att det var bra att besparingsberedningen fanns och att den nog hade en hel del uppslag. Men strax bredvid i samma nummer angrep man besparingsberedningen för vad den velat utträtta på ett visst område. Här möta vi på nytt de två ansikten, som man alltjämt visar när det gäller besparingsarbetet; å ena sidan säger man: det är bra, vi skola spara, å andra sidan visar man sura miner och förklarar: nej, det vilja vi icke vara med om. Kunna kammarens ledamöter kanske upplysa mig om något område, där man vill spara, där vi alla räcka upp händerna och säga: det vilja vi vara med om? Om vi fråga jordbrukarna: vilja ni gå med på mindre subventioner? svara de: nej, det vilja vi inte. Frågar man konsumenterna, om de nöja sig med mindre, kommer svaret lika säkert: det vilja de inte. Det finns överhuvudtaget inte något enda område, där man är övertygad om att det är nödvändigt att spara och villig att förverkliga talet om sparsamhet. Den nödvändigheten vill man inte tro på ännu.

Jag måste göra dessa reflexioner, när jag nu verkligen märker, att man på alla håll har den uppfattningen, att på försvaret *få* vi inte spara, och på andra områden *vilja* vi inte spara. Kan herrskapet säga mig, vad man skall spara? Luft kanske. Men då skulle jag hellre se, att det blir litet mindre luft i pratet om sparsamhet, så att vi kunna få klart för oss, hur det verkligen ligger till.

Det var dessa synpunkter, som jag här velat framföra, och jag tror inte att jag tar fel om jag säger, att antingen det ena eller det andra måste ske. Äro vi villiga att bära de försvarskostnader, som nu hägra i fortsättningen, skola vi vara överens om detta, men då skola vi också vara eniga om att när det gäller andra områden tvingas vi att spara. Ty eljest kan det gå därhän, att herr Wigforss så småningom avsäger sig sin post och inte längre tar emot några fjädrar i hatten för att han gör upp en snygg budget.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Detta var det väsentliga av vad jag ville anföra. Jag skall i dag inte gå in på ett annat spörsmål, som redan har berörts i debatten av flera talare, nämligen jordbrukets byggnadsfråga. Socialministern har ju ställt i utsikt ett svar på den interpellation, som jag för några dagar sedan framförde i denna fråga. Om den utredning, som vi från vårt håll begärde i följd men som då ansågs överflödig, nu kunde komma till stånd, vore det ju bara tacknämligt, om vi innan dess hade möjlighet att diskutera detta ämne med bättre tid till vårt förfogande än som kan ges under en remissdebatt.

Vidare yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Statsministern har genom sitt anförande bekantgjort vad som är att vänta med anledning av uttalandet i trontalet, att regeringen ämnar framlägga förslag till skärpt lagstiftning mot verksamhet, som är skadlig för rikets säkerhet. Man har undrat, vad som kunde återfinnas bakom detta uttalande, om det avsåg den tidigare förebådade skärpningen i kap. 8 strafflagen eller om, såsom jag uttalade i mitt första anförande, regeringen kunnat ena sig om att sätta upplösningslagen i kraft.

Av statsministerns yttrande framgick nu, att enighet om omedelbart parti-förbud icke kunnat uppnås inom regeringen. Men det framgick också, att regeringen dock enats om vissa andra åtgärder. Jag uppfattar det som skett på följande sätt. Regeringen gör ett klarare uttalande än tidigare, hur den betraktar den samhällsskadliga verksamhet, som pågår i riket. Den fastslår, att i dessa brottsliga förhåvanden »deltagit åtskilliga personer, som tillhört eller tillhört det kommunistiska partiet eller annat ytterlighetsparti», och att det kunnat konstateras »att dessa partier genom sin verksamhet vållat svårigheter av utrikespolitisk art». Regeringen understryker, att det är en klar nödvändighet för statsmakterna att övervaka sådan verksamhet och förhindra att den blir till allvarlig skada för landet, men regeringen vill, av skäl som den anger, icke för närvarande gå så långt som till att sätta upplösningslagen i tillämpning, utan nöjer sig med vissa begränsade åtgärder.

Såsom mitt omdöme skulle jag vilja säga, att regeringen kommit en bit på väg, dock inte så långt som vore motiverat av den mycket allvarliga beskrivning, som göres av den samhällsskadliga verksamheten. Det är tacknämligt, att justitieministern kommer fram med förslag till ändringar av kap. 8 strafflagen. Vad förstärkningen av polisen beträffar, tillät jag mig framföra en önskan i den riktningen vid en tidigare remissdebatt och har alltså nu att på den punkten uttala min tillfredsställelse. Den utlovade effektivare övervakningen av vissa tidningar är också välbehövlig. Jag utgår också ifrån, fastän det inte är särskilt utsagt, att regeringen ämnar föreslå förlängning av lagen om rätt att upplösa vissa sammanslutningar. Det torde därvid inte skada att undersöka möjligheten att förbättra denna lag.

Min inställning till denna fråga och min uppfattning om regeringens initiativkraft på detta område har, såsom jag förut erinrat om, tidigare tillkännagivits här i kammaren. Högern har, när det gäller att bekämpa den samhälls-farliga verksamheten, en mycket bestämd uppfattning om att därvidlag får inte klemas. Jag tror, att vi känna oss lugnare, om vi veta att regeringen med verkligt allvar och kraft går till detta upprepningsarbete — man har nog ibland kunnat hysa farhågor på den punkten — och att regeringen inte försitter någon tid att, såsom slutorden i statsministerns anförande föllo, tillgripa mera vittgående mått och steg, om de nu tillämpade åtgärderna icke visa sig tillfyllest. Regeringens argumentering mot att redan nu använda sig av upplösningslagen förefaller inte fullt övertygande. I alla händelser bör det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vara regeringen angeläget att förbereda de ytterligare åtgärder, som förklaras kunna vara nödvändiga för att en upplösningsåtgärd skall bli så effektiv som möjligt.

Vad statsministern yttrade i fortsättningen av sitt anförande med anledning av min erinran om det socialdemokratiska partiets maktställning föranleder mig att svara: I dagens situation äro mina farhågor beträffande socialdemokraternas maktutövning kanske inte så särskilt stora, men gäller det framtiden äro de långt ifrån obefintliga.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Till detta senare önskar jag endast säga, att jag är övertygad om att den svenska socialdemokratien kommer att vara likadan i morgon som i dag och att det alltså inte finns någon anledning för herr Skoglund att hysa oro för den maktställning, som socialdemokratien uppnått. Socialdemokratien kommer på samma sätt som hittills att fullfölja sina strävanden till hela landets bästa.

Beträffande det mer eller mindre dolda missnöje, som herr Skoglund visat med den förklaring jag å regeringens vägnar avgav i förmiddags, finner jag ingen anledning att upptaga en diskussion. Jag förstår uppriktigt sagt inte vad det skall tjäna till att pressa på i en sak, som man vet precis hur den ligger till.

Herr **Skoglund** i Doverstorp erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det gläder mig mycket, om man vågar lita på statsministerns förklaring här och om socialdemokratiens ställning i framtiden sålunda kommer att vara den som han angav. Behåller socialdemokratien den uppfattning, som den nu har i försvarsfrågan och många andra frågor, och den nationella inställning, som den vid olika tillfällen under de nu gångna krigsåren visat, skall ingen vara gladare än jag.

Härefter yttrade:

Herr **Lindmark**: Herr talman! Såsom lämpliga arbetsobjekt vid åtgärderna mot arbetslösheten ha vägarbeten ansetts vara att rekommendera. Under de senast förflutna två decennierna ha också stora summor nedlagts på nybyggnader och omläggningar av vägar såsom statliga och statskommunala beredskaps- eller reservarbeten. Statens arbetslöshetskommission respektive arbetsmarknadskommission ha genom att statsmakterna ställt betydande penningbelopp till förfogande kunnat utföra ett utomordentligt arbete på vägväsendets utveckling. Statens A.K. bygger goda vägar, även om kommissionen på grund av sina direktiv, som den måste följa, icke alltid har vant folk till förfogande vid arbetenas utförande.

Om vägarbete, såsom redan framhållits, lämpar sig mycket bra som beredskapsarbete, vidlåder dock den svagheten dessa arbeten att, på grund av konjunkturernas växlingar, igångsatta arbeten många gånger icke kunna slutföras inom rimlig tid.

En genom statens arbetsmarknadskommission tillgänglig uppgift utvisar, att den 30 juni 1941 funnos oavslutade 55 företag av de allmänna vägarbeten, vilka under tiden 1930—30 juni 1941 igångsatts såsom reserv- respektive beredskapsarbeten. 12 av dessa företag voro påbörjade under år 1941, medan av de övriga 43 företagen 1 igångsatts i september 1931, 6 år 1933, 11 år 1934, 23 år 1935 o. s. v.

Många av dessa icke färdigställda vägar utgöras av vägförbindelser av betydelse för genomfartstrafiken, och ofta äro de av stor vikt för skogsbru-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
ket, icke minst nu med hänsyn till bränsleproblemet och folkförsörjningen i övrigt.

Förutom den betydelse för samfärdseln och försörjningen, som ett färdigställande av dessa vägar skulle innebära, kunna en hel del direkta olägenheter påvisas genom att vägarna lämnas i ofullbordat skick. Så t. ex. bli redan utförda arbeten på de nedlagda vägbyggnaderna mer eller mindre förstörda, innan arbetena återupptagas. Arbetsledningen blir oftast även mycket kostsam i förhållande till utgifterna för företaget i övrigt, och räntorna för marklösen bli oroväckande stora. Dessutom böra uppmärksammas de olägenheter, som onekligen mången gång drabba markägarna, i all synnerhet när vägbyggnaden går fram över odlad jord och bebyggda områden. Estetiska synpunkter ävensom den otrevnad, som arbetenas fördröjande medför för därav berörda gårdar och lägenheter, torde heller icke få lämnas alldeles obeaktade.

1937 års riksdagsrevisorer anmärkte på den stora mängden ofullbordade vägarbeten och förordade, att statsmakterna skulle taga under övervägande vilka åtgärder, som borde vidtagas för att de vägbyggnader, vilkas fullbordande i första hand vore av vikt, måtte bli inom rimlig tid färdigställda. Av i 1939/40 års riksstat uppfört anslag till bidrag till vägförbättringsarbeten å landsbygden anvisades 2.5 miljoner till statens A.K. för färdigställande av de viktigaste ofullbordade vägarna. Ännu återstodo dock den 30 juni förra året 43 äldre företag ofullbordade, men 12 nya företag igångsattes under 1941.

Jag bortser givetvis icke ifrån att kommissionens uppgift är att i första hand bekämpa arbetslösheten. När arbetslösheten minskar, minskar även arbetsstyrkan, varvid arbetena i samma mån nedbringas. Under senaste tiden tillkomma dessutom svårigheterna med landets bränsleförsörjning, vilka gjort att all tillgänglig arbetskraft måst sättas in för frambringande av bränsle.

Då det emellertid är obestriddigt, att många av här ifrågavarande vägar äro av den vikt för samfärdseln och försörjningen, att det medför stora olägenheter, om de icke bliva färdigställda inom rimlig tid, vill jag framhålla önskvärdheten av att vägarna snarast möjligt färdigställas och att i görligaste mån nya arbeten icke kontrakteras och påbörjas innan äldre företag fullbordats.

Med hänsyn till de påtalade stora olägenheter, som följa av att påbörjat vägarbete icke slutföres inom rimlig tid, anhåller jag att regeringen, framför allt statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, måtte taga denna angelägenhet under närmare övervägande för vidtagande av de ytterligare åtgärder, som äro möjliga och finnas lämpliga.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Det är ju två stora områden, som under dessa krisår alldeles särskilt tilldragit sig statsmakternas uppmärksamhet och som också lägga beslag på en mycket stor del av de pengar, som svenska folket måste ställa till statsmakternas förfogande. Det är dels försvarsberedskapen och dels folkförsörjningen. Jag skall inte här försöka ge mig in på några allmänna reflexioner, när det gäller vare sig det ena eller det andra området, men det är några saker rörande livsmedelsförsörjningen och jordbruket, som jag skulle vilja beröra.

När det gäller jordbruksregleringen i dess mest vidsträckta mening ha vi nu kommit därhän, att det utbetalas åtminstone 300 miljoner kronor om året i livsmedelsrabatter, subventioner och andra omkostnader. Det är klart, att med en summa av den storleksordningen finns det anledning att noga under-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

söka, hur pengarna användas. De utgifter det här gäller ha i stor utsträckning direkt kommit till genom beslut av Kungl. Maj:t, även om riksdagen sedan godkänt och förnyat dem. Som exempel kan jag nämna den subvention, som nu utgår beträffande brödet och som, om man lägger samman alla kostnader, rör sig mellan 60 och 70 miljoner kronor. Det i denna subvention ingående förmalningsbidraget beslutades sålunda första gången av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande, och arealbidraget kom förra sommaren till på samma sätt.

Det är enligt min uppfattning två olika krav, som måste tillgodoses, när det gäller livsmedelsförsörjningen och jordbruket. Å ena sidan måste nödvändiga betingelser skapas för livsmedelsproduktionen, så att den kan hållas i gång i hela den utsträckning som det finns resurser därtill i form av produktionsmedel. Å andra sidan måste man — och det kravet kan lika litet eftergivivas — taga nödig hänsyn till sådana mindre bemedlade folkgrupper, som bli hårt klämda av prisstegringarna under krisen.

Men även om man erkänner det berättigade i bägge dessa krav, tror jag att det kan finnas anledning att rikta vissa erinringar mot ett och annat av vad som gjorts. Kanske betyder det inte så mycket, ur den synpunkten att vad som gjorts är gjort, men eftersom fortsättning följer, finns det väl ändå anledning att nämna om saken.

Den första fråga jag då skulle vilja beröra är prisregleringen för fodercellulosa och vad därmed hör samman. Tidigt i somras åtsatte livsmedelskommissionen fodercellulosa ett pris av 17 kronor, och det var i förhållande till vad andra fodermedel kostade egentligen inte något högt pris, men litet senare sänktes detta pris till 12 kronor för den bästa sortens fodercellulosa. Därmed satte man detta fodermedel i absolut särklass i fråga om pris. Det var så billigt, att det helt och hållet föll utom ramen för prissättningen i övrigt på våra fodermedel. Därtill kom, att man till mycket stor del knöt tilldelningen av kraftfoder till inköpet av cellulosa. Härigenom uppkommo alltså två faktorer, som gjorde cellulosa begärlig: dels det låga priset och dels den med inköpen följande tilldelningen av kraftfoder. Fastställandet av detta låga pris medförde en subventionskostnad på 35—40 miljoner kronor. Det är alltså en mycket betydande post, som på den vägen skulle tillföras jordbruket. Så satte man i gång med en kraftig reklam för inköp av cellulosa, och var och en fick köpa så mycket han ville, så mycket han hade råd till och förstånd till. De som hade mest förstånd och mest pengar köpte givetvis redan tidigt stora mängder fodercellulosa, med resultat att det inte dröjde så värst länge förrän det visade sig att man inte hade så mycket fodercellulosa, att man på långa vägar kunde tillgodose efterfrågan. Vad blev följden av prissänkningen, reklamen och den stora subventionen? Jo, att vissa lantbrukare tämligen slumpartat lade beslag på de fördelar, som skulle ges åt jordbruket i dess helhet.

Jag får säga, att om man jämför vad som förekommit i detta fall med vad som förekom vid förhandlingarna med jordbrukets representanter i höstas, är det verkligen mycket stor skillnad på, hur man förfar. I bägge fallen gäller det en summa av 35—40 miljoner kronor som skall tillföras jordbruket. I ena fallet förhandlar en stor del av regeringen med en mycket representativ delegation för jordbruket, förhandlar i dagar och veckor, och hela den allmänna opinionen är i mycket hög grad inriktad på vad som sker härvidlag. Man har den känslan att det gäller att mycket noga överväga, hur stort stöd jordbruket skall ges och hur pengarna skola fördelas. Jag klandrar inte detta, ty det är som det bör vara, men när man sätter detta mot vad som hänt i fråga om fodercellulosa, måste man säga, att skillnaden är mycket stor. I det senare fallet förefaller det ju som om man slängt ut en lika stor summa täm-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ligen på måfå. Att verkningarna ur social synpunkt inte bli gynnsamma i det senare fallet är också alldeles klart.

En annan fråga, som jag skulle vilja beröra, gäller formen för den rabatt, som beslutades här i riksdagen i juni månad, då sådana bestämmelser beträffande mjölk- och smörrabatten infördes, att även de mindre jordbrukarna skulle få del därav, d. v. s. de som hade under 15,000 kronors förmögenhet och vilkas beskattningsbara inkomst till staten samtidigt var mindre än 900 kronor. Man lade då till den mycket förnuftiga bestämmelsen att de mindre jordbrukarna — och de större för all del också, om de voro berättigade att erhålla denna rabatt — skulle ha rätt att utbyta mjölk- och smörrabatten mot rabatt på vissa produktionsmedel för jordbruket, fodercellulosa, kraftfoder, konstgödsel och vad det nu är. Denna rabatt kan gå till rätt mycket pengar, om familjen är stor. Om jag tar en familj på man, hustru och fyra barn, alltså en svensk normalfamilj, går mjölk- och smörrabatten till 14:60 kronor för en fyraveckorsperiod eller 189:80 för ett år, alltså en icke obetydlig summa för människor i de omständigheter, vari småbrukare och med dem jämställda leva. Naturligtvis kan rabattsumman för en familj bli t. o. m. dubbelt så stor som den jag här nämnde, nämligen om familjen består av man, hustru och tio barn, och sådana familjer finnas också här och var på den svenska landsbygden.

Så långt är ju allt gott och väl, men när man sedan börjar läsa livsmedelskommissionens närmare bestämmelser för denna rabatt finner man, att för inköp av 10 kilogram av en vara får man icke använda mer än högst en halv rabattkupong på 35 eller 37 öre beroende på vilket det är. Det betyder alltså, att den högsta rabatt per kilogram, som man kan taga ut, är 3.7 öre. En familj, som icke tar tillbaka smör från mejeriet och som icke heller köper mjölk utan skall överföra hela denna rabatt på inköp av andra produktionsmedel, skulle följaktligen behöva köpa 3,000 å 6,000 kilogram varor allt efter familjens storlek för att överhuvud taget kunna använda den rabatt, som familjen har fått genom beslutet i fråga. Så stora varumängder kunna dessa familjer i många fall icke köpa, och även om de kunde göra det, finns det icke tillräckligt att köpa. Resultatet blir alltså helt enkelt det, att sedan man givit en förmån åt landsbygdens småfolk genom denna rabatt, så beslutar man en sådan tillämpningsbestämmelse, att man därigenom tar tillbaka det mesta av denna förmån för de familjer, som allra bäst skulle behöva utnyttja den.

Småbrukarnas riksförbund skrev till livsmedelskommissionen, så fort denna sak blev känd, och bad att tillämpningsbestämmelsen skulle ändras. Jag ringde i dag till livsmedelskommissionen och frågade, om något hade blivit åtgjort i saken. Så hade emellertid icke skett. Såsom skäl för att man icke kunde göra en ändring anförde man bl. a. att man tyckte cellulosan var så billig. Enligt mitt förmenande är detta att försvara det ena misstaget med det andra. Jag tycker, att det är upprörande, att man den ena gången efter den andra skall behandla småfolket på detta nonchalanta sätt, som man gör då man icke ställer de olika besluten och tillämpningsförfordningarna i något rimligt förhållande till varandra. Jag hoppas, att det skall bli en ändring på denna punkt.

Jag skall icke, herr talman, uppehålla kammaren många minuter till. Det är bara en enda liten detalj, som jag skulle vilja erinra om. Vi hade här i kammaren den 11 juni i fjol en debatt i anledning av en motion, där man yrkade, att livsmedel icke skulle få användas för framställning av sprit. I denna debatt angav jag den ordning, på vilken potatis borde användas under innevarande vinter, på följande sätt:

För det första bör man givetvis använda så mycket som behövs för direkt konsumtion. För det andra bör man utnyttja fabriker, som tillverka potatis-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mjöl och potatisflingor, i hela den utsträckning, som är möjlig. För det tredje bör man använda så mycket man kan till foder med hänsyn till den brist på kött och fläsk, som man självfallet måste förutse. Först i fjärde hand bör man använda potatis till sprit, ifall man icke kan taga vara på den på något annat sätt. Såsom nykterhetsman lade jag givetvis icke däri in den betydelsen, att man skulle dricka sprit.

Nu ha vi i alla fall fått förbud på att använda några större mängder potatis till foder. Trots bevillningsutskottets förhoppningsfulla skrivsätt och trots allt som förekommit har det alltså gått på det sättet, att vi använda betydande mängder potatis till sprit framför att använda dem till foder. Det kan finnas anledning att erinra om den saken i detta sammanhang. Det skulle för övrigt också i förbigående kunna sägas, att det finns åtskilliga andra förnuftiga ändamål, när det gäller bryggerikorn, än att använda det till öl.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! De flesta anföranden här i dag ha ju rört sig om tvenne frågor, nämligen livsmedelsförsörjningen och det ekonomiska läget, penningfrågan. För min del skall jag icke alls röra vid penningfrågan utan vill såsom jordbrukare i första hand tala om försörjningsmöjligheterna.

Det talas ju om och har gjorts även i dag, att jordbrukarna skola taga vara på varenda jordbit för att försöka få fram så mycket livsmedel som möjligt. En annan sida av denna sak är emellertid, att landsbygden har svårt att få arbetskraft. Ungdomen drar sig från landsbygden, och särskilt den kvinnliga ungdomen försvinner mer och mer, så att det blir mycket ont om arbetskraft. Man kan fråga sig vad orsaken är till detta. För min del skulle jag tro, att kanske en rätt stor orsak ligger däri, att landsbygden icke kan bjuda på samma nöjen och samma möjligheter till förströelse som städerna. Det gjorde mig litet vemodig, när jag i år hörde i radio och sedan läste tidningarna, att det hade delats ut rätt så stora anslag till teatrarna i de stora städerna men att ingenting därav gick till landsbygden. Hur det än är har kanske varje människa behov av en viss förströelse, och när icke landsbygden kan bjuda på sådant är det klart, att ungdomen drar sig dit, där nöjen bjudas samtidigt som den också kan få lättare arbete och bättre betalt.

En annan mörk sida är landsbygdens byggnadsfråga. Jag skall icke här gå in på den, eftersom herr socialministern här har gjort ett uttalande i frågan. Jag vill emellertid säga, att jag hoppas, att det också skall bli något resultat. Det kan gå en tid med de gamla byggnader, som landsbygden har. Med hänsyn till de nya krav, som undan för undan ställas på lantruket, och med nuvarande brist på arbetskraft vill ju varje jordbrukare gärna se, att han kan förbättra sina byggnader på sådant sätt, att han kan utnyttja allt, som på det tekniska området kan underlätta jordbruksdriften.

Vi hade i höstas en debatt här i kammaren om ett anslag till ekonomibyggnader för Sundby arbetshem. Det gällde en gård på 35 hektar, och anslaget uppgick till 90,000 kronor. Byggnadskostnaderna på en sådan gård skulle alltså uppgå till ungefär 2,500 kronor per hektar. Jämfört med den prissättning, som man anser vara den riktiga för jordbruksprodukter, skulle jag verkligen vilja se den jordbrukare, som skulle kunna kosta på sina byggnader 2,500 kronor per hektar och ändå kunna reda sig och betala sin arbetskraft. Det är ju alldeles otänkbart. En uppgörelse om byggnadskostnaderna är icke enbart en jordbruksfråga utan gäller hela landet. Det gäller icke blott, om jordbrukarkåren skall ha möjlighet att reda sig, utan även hur det skall gå med hela landets försörjning.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag skulle härefter vilja taga upp en fråga från i höstas, nämligen prissättningen på ägg. Livsmedelskommissionen genomförde en sänkning av äggpriset med 15 öre per kilo. Jag ringde äggcentralen i Stockholm och jag ringde också äggcentralen hemma, ty jag trodde först, att jag hade hört fel, för att få veta vad denna prissänkning skulle betyda per vecka och person. Jag fick emellertid konstaterat, att prissänkningen icke betydde mer än 1,4 öre per vecka och person. Man kan verkligen fråga sig, om livsmedelskommissionen gjorde denna prissänkning bara för att låtsas visa sitt nit, ty i det praktiska livet kan denna prissänkning icke ha någon som helst betydelse. Sedan försökte man lappa på synden genom att höja priset med 3 eller 5 öre inom en del zoner.

Vilka människor drabbades nu av denna prissänkning? Jo, den drabbade de fattigaste i samhället. Dessa små äggproducenter här och var på landsbygden äro verkligen fattigt folk. Åt dem, som ha en större äggproduktion, gav livsmedelskommissionen däremot en särskild hjälp, ty åtminstone en del av dem ha blivit så kallade auktoriserade försäljare, varigenom de fått möjlighet att få ut ett litet bättre pris.

När det gäller så lågt prissatta varor tycker jag en dylik prissänkning knappast innebär mer än en demonstration. Jag skulle vilja tillägga, att jag tror man ansåg sig kunna göra detta, därför att man visste, att det här gällde en grupp, som icke spjånade emot utan som fick lida och tåla och ta de svårigheter, som sänkningen medförde. Jag är säker på att konsumenterna icke skulle ha reagerat, om priset hade fått stå kvar i sitt förra läge.

Jag har här ett tidningsurklipp framför mig, hämtat ur en av de stora tidningarna för vårt lands största parti. Enligt vad som där meddelas levereras franskt bröd till sjukhusdirektionen i Stockholm för 52 öre, fint bröd för 45 öre och grovt bröd för 35 öre per kilo, medan motsvarande priser i detaljhandeln äro, för franskt bröd kronor 1:27, för fint bröd 80 öre och för grovt bröd 67 öre. Man skulle ju kunna tycka, att denna väldigt fina livsmedelskommission, som kan leta reda på 1.4 öre i veckan per person, också skulle ha kunnat taga reda på detta. Här hade väl ett ingripande varit riktigt, men här gäller det någon annat, som man icke tycks vilja röra vid.

För min del vill jag hoppas och tro, att en rättelse skall göras, som låter denna fattiga producentgrupp komma i ett bättre läge.

Jag vill vidare med några ord beröra en av riksdagen antagen lag, nämligen olycksfallsförsäkringslagen. Det passar kanske icke riktigt att göra det nu, eftersom lagen är så pass gammal, men jag känner mig tvungen att taga upp saken i anledning av en olycka, som har träffat en jordbrukare hemma, och i anledning av det sätt, på vilket denna sak har behandlats av riksförsäkringsanstalten.

På uppdrag av kristidsnämnden skulle en så kallad blockledare hjälpa en granne, som var utkallad och vars hustru låg på sanatorium och för övrigt sedan avlidit. Det fanns alltså ingen på gården, utan blockledaren skulle försöka få in skörden. Den vagn, som han skulle lasta säden på, var emellertid trasig. Den inkallade grannen var hemma över en söndag och bad då blockledaren att rusta vagnen. Eftersom det icke fanns någon smedja gjorde denne arbetet hemma, och därvid högg han av en järnbit, som flög upp i ögat och förstörde det.

Den skadade har nu försökt få ut ersättning från riksförsäkringsanstalten, men det är fullständigt hopplöst. Jag talade i går med den advokat, som har hand om saken, och det lät alldeles omöjligt. Från kommunens sida ha vi delvis försökt hjälpa honom med barnen, och han försöker reda sig. Han har dock gått i kristidsnämndens arbete. Jag är själv ordförande i nämnden, och jag har försökt göra vad som varit möjligt för att få saken tillrättad, men det tycks

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som sagt vara omöjligt. Lagen är så väl skriven, att alltid finns det något kryphål, och riksförsäkringsanstalten har tillräckligt med jurister för att alltid någon skall kunna hitta någon lucka, som kan hindra ett bifall.

Hur det skall bli för dem, som ha råkat ut för olyckor, är väl en sak, som vi kanske framdeles få diskutera i riksdagen. Jag skulle i alla fall vilja uttala den förhoppningen, att jordbrukarna försäkra sig i privata bolag, så att de kunna gardera sig för den stora risk, som följer med arbetet nu för tiden.

Ett annat fall, som hände helt nyligen, var följande. En jordbrukare hade lejt ett tröskverk. Den karl, som skulle gå upp och mata, var enögd och på grund av något fel kom han att stiga ned i cylindern och tröska av sig ena benet. Följden härav blev bara att jordbrukaren blev tillsagd, att han icke skulle skicka upp en karl, som icke hade båda ögonen i behåll, för att mata ett tröskverk.

Den ena olyckan efter den andra drabbar jordbrukarna, och man tycker, att när riksdagen inför en lag om skydd för olycksfall i arbete, skall man icke göra en lag, som bara skyddar den anställde. Jag opponerar mig icke emot att dessa få skydd, ty det är ju riktigt, men andra personer, som gå i eget arbete, och deras barn ha icke något skydd av lagen. Det är ett stort fel, och jag måste säga, att man tycker nästan att det är under riksdagens värdighet att stifta lagar på sådant sätt.

En annan fråga, som jag skulle vilja beröra, är lönetillägget till statstjänstemännen. Det är kanske icke riktigt att taga upp den saken nu, men jag känner mig tvungen att göra det. Fr. o. m. den 1 januari 1942 utgår rörligt tillägg och kristillägg med 27 procent på lönen intill ett belopp av 10,800 kronor per år. Det blir således ett lönetillägg på 2,916 kronor. Jag har sökt statistiskt belysa denna sak och har därvid funnit, att det finns 2,200,000 personer i landet, som ha lägre årsinkomst än enbart detta lönetillägg. När man som i dag talar om sparsamhet och om att vi äro tvungna att sänka levnadsstandarden, får jag säga, att det förhållandet, att de, som äro lyckligt lottade nog att ha denna stora inkomst, ändå få mer och mer betalt ju högre priserna stiga, visar ändå, att det måste föreligga något fel. Jag vill icke missunna dem lön för deras arbete, men när det finns stora grupper, som få leva på under 1,000 kronor i inkomst, och det finns en mycket stor grupp, som får leva på mellan 1,000 och 2,000 kronors inkomst, skulle man också kunna rubba något på dessa stora lönetillägg. Jag skall icke nu gå närmare in på denna fråga, ty jag tänker avlämna en motion i ärendet, så att det blir kanske tillfälle att diskutera saken sedermera.

Jag kommer sedan till en fråga, som jag förut har haft uppe här i kammaren i form av en interpellation. Denna interpellation har besvarats och ärendet har gått ut på remiss och skall väl någon gång avgöras av riksdagen. Men medan gräset växer, dör kon, heter det ju. Frågan gäller arrendatorers skyldighet att betala arrende efter markegångspriserna. Dessa arrenden skola betalas till den 14 mars. Innan ärendet kommer tillbaka och ett beslut föreligger i riksdagen, ha vederbörande redan fått betala sina arrenden. En del myndigheter, som ha haft ärendet på remiss, har sagt, att man får tänka sig att rätta till saken genom att vederbörande arrendatorer få tillbaka vad de betalt för mycket, dock icke på en gång utan successivt. När emellertid radion kan användas för att sänka priset på ägg med 15 öre och till allt möjligt, tycker jag, att man också skulle kunna via radion försöka rätta till saken för dem, som nu få betala oerhört höga arrenden just under denna kristid.

Med anledning av arrendefrågan skulle jag också vilja meddela, att jag på måndag kommer att besöka statens egnahemsstyrelse. Jag fick i går ett brev från en arrendator, som meddelar, att han icke står ut med att betala detta höga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arrende. Det skall bli intressant att se, om man kan göra något åt saken. Mannen är utkallad och har ingenting att betala arrendet med nu den 14 mars.

Till sist skulle jag vilja säga, att jag vill, att vi skola göra vad vi kunna göra för de lägre inkomsttagarna, och att det är vår plikt att var och en försöka göra vårt bästa, men att jag å andra sidan tycker, att när man fattar sådana beslut i struntsaker i tro att man gör någon nytta som man gjorde i äggfrågan, då går det litet för långt.

Jag vill, herr talman, med det anförda ha uttalat mina tankar om frågor, som ligga mig om hjärtat.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Under debatten i dag har vid ett par tillfällen frågan om fodercellulosaförsörjningen bragts på tal, och jag vill med anledning härav lämna några upplysningar om hur den saken förhåller sig.

Tillverkningen av fodercellulosa togs upp föregående produktionsår och drevs vid de sulfitmassefabriker, som hade egen spritfabrik knuten till sin rörelse. Vid utgången av det avtal, som upprättats i våras, upptogs förhandlingar med sulfitmasseindustrien för förnyelse av detta tillverkningsavtal för nästa produktionsår. En av de frågor, man då ställdes inför, var denna: huru stor kvantitet bör man överenskomma för nästa produktionsår? Situationen var den, att jordbruket vid den tidpunkten och långt därefter lade i dagen mycket stor tveksamhet i fråga om detta nya fodermedel — en sak, som i och för sig är mycket begriplig, eftersom man rörde sig på ett nytt område. Denna tveksamhet var så starkt uttalad, att man faktiskt hade att brottas med vissa avsättningsvårigheter i fråga om fodercellulosan. Skulle man ha bedömt behovet av fodercellulosa efter den erfarenhet, som förelåg för juni månad, hade man antagligen kommit att stanna vid en kvantitet fodercellulosa för nästa produktionsår av ungefär 150,000 ton. Vi ansågo emellertid från kristidsmyndigheternas sida, att det vore skäl i att gå längre än så, och man avslöt ett kontrakt med sulfitmasseindustrien, som tillförsäkrade oss en tillverkning för nästa produktionsår av 200,000 ton. Dessutom ingick i överenskommelsen, att spannmålsbolaget fick option på en kvantitet av ytterligare 25,000 ton, alltså inalles 225,000 ton, varmed enligt industriens bestämda deklARATIONER dess kapacitet tagits ut ända i botten.

Sådan var situationen ungefär vid midsommartiden, ehuru uppgiften var klar och färdig. Man ställde därför den frågan, huruvida icke situationen skulle kunna komma att bli sådan, att även denna betydande kvantitet skulle visa sig otillräcklig, och man sporde sig, vilka ytterligare medel som kunde stå till förfogande för att utdryga tillgången på detta hjälpfoder, om skörden skulle göra det nödvändigt. Den enda möjlighet, som då återstod att undersöka, var, huruvida sulfatmaseindustrien skulle kunna framställa för jordbruket användbar fodercellulosa. Försök med utfodring med foder, framställt vid sulfatmasefabrikerna, skulle igångsättas på statens initiativ. Fram på hösten förelåg den preliminära rapporten från försöksanstalten, vilken visade, att fodercellulosa, framställd vid sulfatmasefabrikerna, var ungefär likvärdig med den fodercellulosa, som tidigare utvunnits vid sulfitmasefabrikerna. Två å tre dagar efter det den preliminära rapporten om utfodringsresultatet förelåg, sattes tillverkningen i gång vid den mest produktionskraftiga fabriken inom sulfatmaseindustrien, och kontrakt tecknades i rask följd med företag, som arbetade under sådana förutsättningar, att de över huvud kunde komma i fråga såsom leverantörer av fodercellulosa.

Då man på något håll ifrågasatt, huruvida från de statliga myndigheternas sida allt gjorts som göras kunnat för att få fram en tillräckligt stor produk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tion av fodercellulosa, vill jag här uttala — och jag gör det utan minsta tvekan — att från de statliga myndigheternas sida icke eftersatts någonting, som rimligen kunnat göras inom ramen för förhandenvarande möjligheter för att få fram fodercellulosa åt jordbrukarna. Emellertid har man i fråga om jordbrukets försörjning med fodercellulosa ställts inför en rad faktorer, som verka en smula störande, och som föranlett regleringsingripanden av olika slag från tid till tid. Jag nämnde, att man från jordbrukarnas sida ännu i våras och långt därefter visade en påfallande skepsis inför det nya fodermedlet, och att man därför hade avsättningssvårigheter. Fram på hösten 1941 slog det emellertid mycket hastigt om, och den tidigare återhållsamheten efterträdades av en mycket hektisk iver från jordbrukarnas sida att få fodercellulosa. Till en början ledde detta till att mycket stora order från alla håll lämnades in från spannmålsbolaget med påföjd, att när sedan andra jordbrukare kommo och rekvirerade fodercellulosa var bolagets leveransförmåga för lång tid framåt så utnyttjad, att det icke fanns någon möjlighet för spannmålsbolaget, som hade hand om försäljningen, att tillgodose nyinkomna rekvisitioner. Detta nödvändiggjorde ett beslag på fodercellulosa, vilket beslag åsyftade att häva de kontrakt, som spannmålsbolaget dittills trätt in för, och som sålunda gav spannmålsbolaget fria händer att åstadkomma en jämnare fördelning av fodercellulosa mellan jordbrukarna i allmänhet.

Den ordning, som nu gäller, innebär, att rekvisition på fodercellulosa rättas efter det djurbestand, som vederbörande jordbrukare har. Och man utgår vid bestämmande av rekvisitionen från en viss kvantitet per djur, varvid man när det gäller kor utgår från en reduktion av förkrigsbesättningen med 15 procent, alltså ungefär den beräknade minskningen i kobesättningen i landet. Emellertid har det icke varit möjligt och är icke möjligt och blir, efter allt att döma, heller icke möjligt under de närmaste månaderna att leverera fodercellulosa till sådan kvantitet, som dessa rekvisitioner uppgå till. Man har att brottas med åtskilliga svårigheter. Spannmålsbolaget och industrien i första hand ha nämligen icke den kapacitet i fråga om rivningsanordningar, som behövs, för att man skall kunna riva fodret och ställa det till förfogande i den form, som jordbrukarna önska få det. Emellertid pågår i mycket rask takt ett utbyggnadsarbete av denna del utav tillverkningen, och vi hoppas att inom en rätt så kort tid ha övervunnit den svårigheten, varigenom något större leveranser böra kunna vara att påräkna. Kvar står emellertid såsom grundläggande hinder, att industrien icke kunnat med nyttjande av den kapacitet, som vi kunna ta i anspråk för detta ändamål, åstadkomma en kvantitet, som står i paritet med de rekvisitioner, som anmälts från jordbrukarnas sida. Man måste därför för närvarande reducera rekvisitioner till ungefär 35 procent av den ifrågasatta kvantiteten. Detta gäller för landet i allmänhet, men för de av missväxt särskilt drabbade Mälardalen har man sett sig i stånd att kunna lämna en tilldelning, som uppgår till drygt 50 procent av de i rekvisitioner angivna beloppen. På detta sätt har man eftersträvat och, såsom jag tror, även lyckats åstadkomma en jämnare fördelning av den kvantitet fodercellulosa, som det är möjligt för oss att ställa till jordbrukarnas förfogande.

Herr Senander: Herr talman! Årets statsbudget illustrerar på nytt det oriktiga i talet om »bördornas rättvisa fördelning». Budgeten motsvarar icke på något sätt det sociala läget här i landet. Man spanar förgäves efter verkliga krafttag för att trygga massorna mot en förödande kristids verkningar. De rika här i landet lämnas i stort sett i orubbat bo. Finansieringen av de ökade statsutgifterna sker i avsevärd utsträckning genom höjda indirekta skatter samtidigt som man signalerar nya sådana. Dyrare järnvägsbiljetter, höjda post-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
och telegraftaxor och höjd omsättningsskatt på sprit äro de medel, med vilka budgeten skall balanseras, utan att intrång sker på de rikas privilegier. Några reformer komma inte längre i fråga. Tvärtom äro de sociala utgifterna föremål för beskärning. Minskningen av arbetslöshetsanslaget från av A. K. begärda 40 miljoner till 20 miljoner kan inte gärna tolkas annat än som en ytterligare åtstramning av understödsverksamheten. I varje fall har jag den uppfattningen, att nedsättningen av anslaget betyder, att de administrativa myndigheterna komma att gå hårdhäntare fram mot de arbetslösa än tidigare. De arbetslösa komma att som hittills kommenderas ut till ett hårt och uselt betalt skogsarbete. Vägran att för en svältavlönning och en tillvaro under primitiva förhållanden lämna sin hemort och sin familj kommer alltjämt att bestraffas med förlust av understöd. Det hade enligt min mening varit på sin plats, att socialministern kommit med ett initiativ till förbättring av de arbetslösas villkor vid skogsarbete — en fråga, som nu diskuteras över hela landet och även tagits upp på allvar inom fackföreningarna. Ingen arbetslös vänder sig mot arbetet i och för sig, men när man begagnar sig av de arbetslösas oförskyllta nödläge och driver ut dem i skogarna för underbetalning från sina hem och familjer, som, även de, äro utlämnade åt en mycket knapp existens, då ha de arbetslösa rätt att reagera mot denna arbetsform.

Minst sagt anmärkningsvärt är socialministerns konstaterande av att det stort upplagda bostadsprogrammet icke kunnat realiserats. För byggnadsarbetarna måste ju detta konstaterande verka som en kallusch. Det bör erinras om att de under hotelser om tvångsåtgärder, alternerande med löften om att arbetstillfällen skulle skapas i massor, påtvingades en lönereducering. Nu se byggnadsarbetarna, vad detta offer verkligen var värt. Det går icke att i detta fall skylla på oförutsedda omständigheter, som socialministern gör. Bristen på byggnadsmateriel och de höjda trävarupriserna bero till stor del på statens egna åtgärder eller underlåtenhet att göra något. Sålunda uttalar exempelvis finansminister Wigforss i sin översikt över det ekonomiska läget följande: »De farhågor, man under sommaren hyste för cementtillgången, och vilka ledde till en sträng ransonering med nyss angivna följder för bostadsbyggandet, ha visat sig vara överdrivna». Herr Wigforss slår således här fast, att cementransoneringen medfört stagnation i bostadsbyggandet. Den mäktiga industrikommissionen, som inte behöver ta några hänsyn till riksdagen, därför att riksdagen frivilligt böjt nacken under dess ok, har sålunda dragit ett brett streck över riksdagens och regeringens vällovlige beslut att söka öppna vägarna för bostadsproduktionen. Detta utgör en hälsosam erinran om hur rätt vi kommunister haft, då vi krävt en sammansättning av krisorganen, som mera motsvarar de breda folklagrens intressen än som nu är fallet. Samma är förhållandet med de höjda trävarupriserna. Riksdagen har lagt en maximiprislag i regeringens händer. Det finns en priskontrollnämnd, men tack vare att denna sammansatts av personer, som ha helt andra intressen än folkets breda lager, ha materialpriserna fått åka i höjden och därmed ett nytt hinder rests för riksdagens och regeringens planer att få i gång bostadsbyggandet och byggnadsverksamheten över huvud. Vi mena, att de intressen, som stå hindrande i vägen för bostadsproduktionen, måste hänsynslöst ställas åt sidan. I stället för undfallenhet för dessa intressen, i stället för att, såsom nu sker, konstatera sin hjälplöshet borde regeringen, om intet annat kunde åstadkommas, själv ta hand om bostadsproduktionen. Arbetslösheten bland byggnadsarbetarna och bostadsbristen, som nu tagits till intäkt av bl. a. fastighetsägarna i Göteborg att där öppna en strid för högre hyror, visar på nödvändigheten av att riksdagen tar verkliga krafttag i denna fråga.

Folkpensionärerna ha inte heller ägnats den uppmärksamhet, som deras nöd-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

läge kräver. Många av de gamlas ställning är — det har jag framhållit så många gånger tidigare — faktiskt förtvivlad. Från den plats, jag representerar, skulle jag kunna teckna de mest upprörande bilder från de fattiga gamlas värld. Jag är emellertid övertygad om att flertalet av ledamöterna i kammaren känna till att bland folkpensionärerna existera i många fall ruskiga förhållanden. Folkpensionärerna ha aldrig fått full kompensation för dyrtiden. Säkert notera de med tacksamhet, att socialministern reserverat medel även för, såvitt man kan utläsa av det anslagsbelopp, som begärts, ett fjärde månadstillägg för kommande år. Men det räcker inte med att ge dem kompensation för dyrtiden. Det räcker icke med att blott återställa den köpkraft, som folkpensionärerna hade, innan denna dyrtid satte in. Det fordras en ordentlig förbättring av själva pensionsbeloppen, innan man kan tala om en god folkpensionering.

Jag vill så säga några ord i anslutning till rättssäkerheten här i landet. Genom de fullmakter, riksdagen gett polismyndigheterna, ha vi kommit ett gott stycke på väg mot polisstaten. Det minsta, vi kunna konstatera redan nu, är att vi ha en polisstat i staten. Atlantic-razzian, som i och för sig var ett utslag av ett grönköpingsmässigt sedlighetsnit, bidrog ändock verksamt till att ställa polisens metoder i offentlighetens ljus på ett sätt, som kanske icke skett tidigare. Emellertid är det klart, att polisens politiska verksamhet i enlighet med dessa fullmakter är vida allvarligare. Alltjämt äro politiskt misshagliga utsatta för en närgången övervakning genom telefon- och brevcensur eller andra liknande åtgärder. Övervakningen begränsar sig icke enbart till kommunister. Under förra året blev till och med en stor borgerlig tidnings lokalredaktion utsatt för en polisrazzia, och redaktören underkastades förhör. Den motivering, man angav för denna razzia, var övermåttan löjlig. Polisen tar sig sålunda nu de mest långtgående befogenheter. Det har på senare tid till och med inträffat, att den sökt hindra statstjänare att få tillträde till sin arbetsplats. Fallet gäller, bland annat, mig själv, som först flera dagar efter den övriga tullpersonalen i Göteborg och efter särskilda påstötningar från tullmyndigheterna erhöll passerkort till min arbetsplats på grund av krångel från polisens sida. Rena småkitsligheten och trakasseringslusta! Man har till och med försökt på politiska grunder hindra en tulltjänsteman att utföra sin tjänst. Till den minskade rättssäkerheten här i landet hör också, att man inom stats-tjänsten numera i betydande utsträckning delar upp tjänstemännen efter politiska linjer. Statstjänare, som förmodas vara kommunister eller sympatisörer med kommunistpartiet eller som eljest äro misshagliga, berövas rätten till fördelaktigare tjänstgöring, förflyttas till andra tjänsteområden och ställas under särskild övervakning. Detta gäller numera icke bara i statstjänst anställda personer utan på många platser även de kommunalanställda.

Statens föredöme på detta område börjar nu också följas av privata företag. På Götaverkens varv i Göteborg äro av allt att döma arbetarna inrutade efter politisk åskådning. Marinförvaltningen lånade för någon tid sedan arbetare från Götaverken för vissa fartygsarbeten i Stockholm. Tre dagar före avresan fick en av de uttagna arbetarna meddelande om, att han icke fick resa på grund av sin politiska uppfattning. Senare återsände marinförvaltningen två arbetare, som arbetat i Stockholm i fjorton dagar. Dessa två hava — enligt vad som vitsordats av styrelsen för Götaverkens verkstadsklubb — aldrig varit politiskt organiserade. Verkstadsklubben, som består av 3,900 medlemmar, har i ett uttalande karakteriserat detta tillvägagångssätt. I detta uttalande heter det: »Vi protestera mot det förfaringsätt verkstadsledningen och myndigheterna använt sig av genom att klassificera och skilja ut annars skickliga och oförvitliga arbetare som farliga att användas i arbete tillhörande marinförvaltningen. Samtidigt som vi kräva av verkstadsledningen att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

arbetare uttages på vanligt sätt hemställa vi hos förbundsstyrelsen att protestera hos marinförvaltningen mot dess sätt att misstänkliggöra svenska arbetare medan långt farligare personer ha hand om kommandoposter.»

Vad jag här anfört tyder på att rättssäkerhetens grundvalar börja upplösas. Beklagligt nog ha statsmakterna själva medverkat härtill. Riksdagen har satt sådana vapen i händerna på polisen, att denna blivit en stat i staten. Det är hög tid, att en ändring sker. Många av de beslut, som öppnat portarna för osäkerhetstillståndet bland medborgarna, ha fattats i skräckens och panikens tecken. Det finns därför så mycket större skäl till ett återställande av demokratin och rättssäkerheten här i landet. Jag beklagar, att vad statsministern i dag anförde tyder på att man icke ämnar gå in på en annan väg. Men jag hoppas, att man i varje fall icke skall taga statsministerns yttrande alltför högtidligt. Man bör ha rätt att hysa den förhoppningen, att statsmakterna snart skola söka återgå till normala förhållanden på detta område.

Till sist några ord till herr Skoglund. Innan jag går in på hans upprepade attacker mot kommunisterna och kommunistpartiet, skall jag säga ett par ord i anledning av hans faderliga förmaning till socialdemokratien att icke missbruka sin maktställning. Naturligtvis svarar socialdemokratien för sig själv, men jag vill erinra herr Skoglund om, att intet parti i detta land någonsin missbrukat sin maktställning, till och med då det befunnit sig i klar minoritetsställning, så som just högerpartiet.

Herr Skoglund begagnar varje tillfälle som bjudes för att draga i härnad för nya reaktionära lagar. Detta sker alltid under svulstiga deklamationer i syfte att framhålla sitt eget demokratiska sinnelag och sin och sitt partis politiska moral. I dag har han åter varit på krigsstigen. Han önskade två krafttag av regeringen: dels ingripande mot byggnadsarbetarna i syfte att pressa ned deras löner och dels att upplösningslagen skall sättas i kraft mot det kommunistiska partiet. Båda dessa krav äro karakteristiska för högerledaren Skoglund. De korrespondera också utmärkt med varandra. Det ena är avhängigt av det andra. För att man skall kunna pressa ned arbetarnas levnadsstandard gäller det att avlägsna det kommunistiska partiet, som konsekvent vänder sig mot att krisens bördor läggas på det arbetande folket.

Vi förstå därför, att herr Skoglund anser ett förbud mot det kommunistiska partiet vara en verkligt parlamentarisk lager för en så storvulen svensk som han. Att han därvidlag i verkligheten går ärenden åt utländsk makt tycks icke besvära. Detta kan man ju alltid förklara bort genom att — som det sker i tid och otid — beskylla andra för sådant hantverk. Icke heller bekymras herr Skoglund av att han med sitt ständiga idisslande av förbudskravet sänker högerns tämligen nyförvärvade »demokratiska» anseende, icke minst hos vissa av högerns egna anhängare. Det finns nämligen även inom högerpartiet folk, som anser att ett partiförbud dåligt rimmar med en demokratisk uppfattning. Jag syftar därvid givetvis på de högermän och högerkvinnor, som sträva efter att vara demokratiska så långt deras uppfattning medger det. Jag tänker sålunda icke på de kryptonazister, som operera inom högern i hägn av sådana tidningar som Göteborgs Morgonpost och Norrbottens-Kuriren. De äro helt överens med högerledaren Skoglund om partiförbudet.

I sin argumentation för partiförbudet har herr Skoglund visat en enastående djärvhet, för att icke säga frankhet. Utan att blinka har han stämplat kommunisterna som spioner och sabotörer. Bevisningen har han fördomsfritt struntat i. Djärvheten ligger emellertid icke på det planet. Den ligger däri, att det inom hans eget parti och bland personer som stå högern nära hittats flera spioner och sabotörer. Den spion, som för en tid sedan dömdes till livstids straffarbete, var högerman. Det är sannerligen djärvt att under sådana

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förhållanden söka uppträda som skarprättare mot andra partier. Icke minst är det djärvt, när man tänker på att högern själv håller sig med tidningsorgan, som släta över sådana förbrytelser som spioneri mot eget land. Göteborgs Morgonpost skrev på sin tid om Renhammarligan bland annat följande: »Detta 'spionage' är emellertid ett alldeles för starkt ord. Vad det gäller är tydligen ingenting annat än att de två ynglingarna icke kunnat övervinna sin egen orimliga stolthet över officersuniformen. De ha känt ett oavvisligt behov att bevisa sin militära karaktighet, att uppträda på den styva linan och diskutera 'hemligheter' det lilla de vetat! Så gick det som det gick.»

Detta är alltså högerns officiella organ i västra Sverige, som försöker släta över förbrytelser av personer, som sedermera i laga ordning dömts till straffarbete i resp. sju år, fyra år, tre år samt ett år sex månader. Jag har icke hört herr Skoglunds moraliska indignation spela mot högerns officiella organ i västra Sverige på grund av detta försök att släta över förräderi mot det egna landet. Man har faktiskt svårt att värja sig för misstanken, att brotten bedömas olika, beroende på vems intressen de tjäna.

Vi skulle vara de sista att göra högerpartiet som sådant ansvarigt för att man hittat spioner och sabotörer inom detsamma. Intet parti kan värja sig för sådant. Även en frisk man kan få löss i håret. Men vad man bestämt kan fordra är, att herr Skoglund finkammar sitt eget parti, innan han mot andra uppträder som den politiska hygienens riddare.

Herr Bergvall: Herr talman! Krisrevisionen och dess arbete har berörts i åtskilliga anföranden i dag. Man har därvidlag närmast anknutit till ett aktuellt fall. Det är emellertid icke om krisrevisionens arbete i allmänhet och icke heller om dess åtgöranden i detta speciella fall som jag nu tänkte yttra några ord. Beträffande det speciella fallet vill jag endast säga, att krisrevisionen givetvis icke kan taga ansvaret för rubrikerna i tidningarna eller för den värdering av krisrevisionens anmärkningar, som skett i dessa. Vad krisrevisionen sagt står i dess skrivelse till Kungl. Maj:t.

Vad jag nu närmast vill beröra är frågan om offentligheten över krisrevisionens arbete. Det förhåller sig ju så, att krisrevisionen kom till genom ett särskilt initiativ från riksdagens sida. Jag tror icke, att jag målar situationen vid dess tillkomst felaktigt, om jag säger, att det var två särskilda skäl som motiverade tillskapandet av krisrevisionen. Dels önskade man en extra kontroll över förvaltningen av de ofantliga summor, som anslås till krisändamål, en kontroll, som icke då den borde vara av löpande natur kunde anförtros åt statsrevisionen, och dels önskade man, att riksdagen skulle få större möjlighet än eljest skulle bli fallet att följa användningen av dessa medel. I vad mån det första av dessa båda syftemål, den ökade kontrollen, blivit förverkligat, skall jag icke fälla något omdöme om. Det blir ett omdöme om krisrevisionens arbete, och då jag är medlem av denna, tillkommer det icke mig att fälla något sådant omdöme. Vad det andra önskemålet beträffar, alltså ökad möjlighet för riksdagen att följa medel dispositionen, kan man måhända säga, att det blivit endast i viss mån förverkligat. Detta önskemål tog sig ju bland annat uttryck i valet av ledamöter i krisrevisionen. Där sitta riksdagsmän, som äro medlemmar av de fyra stora politiska partierna. Direkt har önskemålet, att riksdagen skulle få kännedom om krisrevisionens arbete, endast förverkligats genom några på initiativ från statsutskottet tillkomna föredragningar inför utskottet.

Det vore otvivelaktigt ett mycket betydelsefullt önskemål, att riksdagen finge tillfälle att närmare taga del av krisrevisionens arbete. I vad mån detta är möjligt att förverkliga är svårt att säga. Revisionens arbete rör sig ju inom

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en mångfald områden. Den sysslar med både större och mindre frågor, och allt kan naturligtvis icke komma fram till riksdagen. Men jag tror, att det skulle vara av stor betydelse, om man via regeringen kunde ordna det så, att riksdagen i större utsträckning fick kännedom om vad som förekommer.

Med detta krav på offentlighet syftar jag emellertid till något mer än att riksdagen skall erhålla meddelanden från revisionen. Jag tror, att det är av en utomordentlig betydelse, att det överhuvud taget är offentlighet över detta arbete. Det är uppenbart, att denna offentlighet har sina naturliga gränser. I den mån man kommer in på ömtåliga militära spörsmål får givetvis ingenting slippa ut till offentligheten. Men när det icke föreligger sådana speciella skäl, borde offentligheten göras större än vad hittills varit fallet. Jag tror icke, att det är obekant för någon av denna kammars ledamöter, att det ute bland allmänheten talas mycket om och finns föreställningar om, att det sker ett stort slöseri med de militära anslagen. Dessa föreställningar äro säkerligen delvis felaktiga och delvis riktiga. Även berättigade anmärkningar måste i vissa fall modifieras med hänsyn till de svåra förhållanden under vilka man haft att arbeta. Klart är emellertid, att om man skall få slut på dessa rykten och få dem reducerade till rimliga proportioner, får man arbeta i offentlighetens ljus. Det är nödvändigt, att allmänheten får förtroende för medelsdispositionen, som ju gäller oerhörda summor och dessutom avser råvaror och annan materiel, som vi ha svårt nog att skaffa. Man måste giva allmänheten en bestämd föreställning om att det verkligen göres ansträngningar för att kontrollen skall bli effektiv, att upptäckta missförhållanden bestämt och kraftigt beivras och att arrangemang träffas, som förhindra upprepningar av missförhållandena. Och detta kan icke ske på annat sätt än genom offentlighet.

Det var en talare i kammaren, jag tror det var herr Hagberg i Malmö, som gjorde gällande, att anmärkningar från krisrevisionens sida — han anknöt till det i dag speciella fallet — inte borde offentliggöras, förrän den myndighet mot vilken anmärkningen riktas fått förklara sig. Det är självklart, att man mycket väl kan diskutera en sådan princip. Men jag vill erinra om att den är relativt främmande för vårt offentliga liv. Om en person lämnar in en anmälan till J. K. eller J. O. mot en domare eller en annan statstjänsteman, så komma dessa anmärkningar inför offentligheten, långt innan vederbörande fått yttra sig. Om jag skall ta ett exempel från ett ännu närmare till hands ligande håll, kan jag erinra om statsrevisionen, vars alla anmärkningar komma till offentlighetens kännedom, innan förklaringar inkommit från vederbörande. Jag måste sålunda konstatera, att vad herr Hagberg strävar efter är en allmän omläggning av den praxis som för närvarande följes, och den kan man för all del med skäl diskutera. Men detta har knappast något speciellt sammanhang med krisrevisionen.

Det sades från något annat håll, att krisrevisionen var sent ute. Jag måste konstatera, att detta säkert i många fall är riktigt. Men det ligger i krisrevisionens egenskap av revision, att den icke kan komma med allt på så tidigt stadium, som önskvärt vore för att man skulle kunna rädda betydande summor åt det allmänna. I vissa fall kunna vi inte komma med anmärkningar, inte få klart för oss, om överhuvud taget några anmärkningar finnas att framställa, förrän arbetet nått sitt slut. Krisrevisionen har emellertid hela tiden strävat efter att komma in i arbetet på ett så tidigt stadium som möjligt, när man befarat, att någonting skulle hända, som kunde vara skadligt för de intressen som krisrevisionen har att bevaka. Den har överhuvud taget strävat efter att inrikta sitt arbete på ett sådant sätt, att detta icke i första hand skulle få karaktären av att det gällde att komma med anmärkningar, klagomål och dylikt, utan den har sökt att i möjligaste mån förebygga uppkomsten av miss-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förhållanden. Men i många fall — det ligger i sakens natur, och det gäller måhända ofta de stora fallen — måste den komma i efterhand, såsom en revision måste komma.

Sedan kommer jag emellertid till det som för mig är det väsentliga, när jag skall bedöma krisrevisionens arbete. Krisrevisionen har att granska och kontrollera, den har icke, och det bör den icke ha — det säger jag för tydlighetens skull — någon befogenhet eller möjlighet att ingripa och vidtaga ändringar i de dispositioner, som olika myndigheter träffa. Resultatet av krisrevisionens arbete måste ytterst bli beroende på åtgöranden från försvarsministern och regeringen i dess helhet. Endast dessa kunna i anledning av krisrevisionens anmärkningar vidtaga åtgärder, som leda till beivrande av och framför allt till förebyggande av nya olägenheter, nya felaktigheter, nya bristfälliga medelsdispositioner.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag tror, att kammararen är ense med mig om att herr Senanders utsökt tarvliga inlägg i dagens debatt inte förtjänar något bemötande. Men det framlockar osökt den anmärkningen, baserad på hans eget ordval, att han själv tydligen på den i övrigt friska svenska samhällskroppen är en av lössen i håret.

Herr **Thorell**: Herr talman! Under senare delen av oktober och första delen av november månader förra året hölls det, i likhet med vad som brukar vara fallet vid samma tid övriga år, en hel del auktioner å kronoskog landet runt med början i Norrland. De priser som där betalades voro mycket höga, och därom skulle kanske icke vara så mycket att säga, ifall de priser som bjödos vid tillfället i fråga godtagits av auktionsförrättaren. Så var emellertid icke fallet. Vederbörande jägmästare förkastade en hel del av anbudena och pressade de högsta anbudsgivarna till att ytterligare höja anbudena, innan de antogos.

Det är allmänt känt, och det var det säkert även för dessa domänstyrelsens tjänstemän, att de priser som betalas vid kronoskogsauktioner bli i viss mån normerande för de priser som bli gällande under säsongen, när timmerinköpen ske till våra sågar. Dessa priser stodo inte alls i proportion till de priser som vid ifrågasvarande tidpunkt gällde för sågat virke. Att köparna ändå gingo med på att betala dessa höga priser berodde i mycket stor utsträckning på det kända förhållandet, att stämplingen av timmer i skogarna har skett i mycket mindre omfattning i genomsnitt i landet detta senare år än vad som varit fallet tidigare, vilket i stor utsträckning beror på att skogsägarna ålagts att producera så mycket brännved. De anse sig icke hinna med stort mera, och därför ha de inte stämplat så mycket timmer. Härtill inverka också de höga skatterna, särskilt krigskonjunkturskatten, som nu kommer att falla på de avverkningar som skett i större skala än vanligt.

Den 17 november bevistade jag en skogsauktion i Uppsala. Efter auktionens slut kom det fram ett papper från priskontrollnämnden, där det meddelades landets sågverksägare, att det inte kunde tagas någon hänsyn till de höga priser som dessa hade betalt vid inköp av skogsposter. Det var inte underligt, herr talman, om det väckte stor bitterhet, att detta meddelande lämnades först då nästan alla kronoskogsauktioner voro över och även de enskilda auktionerna samt överhuvud taget de flesta inköpen voro gjorda. Det var inte underligt, att vi fingo den uppfattningen, att inom statsförvaltningen den ena handen icke vet vad den andra gör.

Vi veta ju, att på grund av avstängning västerut en mycket stor del av vår exportmarknad är stängd. Vi veta också, att det är handelsavtalet med Tysk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

land som reglerar priserna på exportvaror som skickas dit. Det var alltså inte något annat att göra för dem som köpt dessa timmerpartier till de alldeles för höga priserna än att spekulera i en stark prisstegring på de sågade varorna inom landet, en sak som på intet sätt är något särskilt glädjande ens för trävarumännen, därför att vi ha alltför väl i minnet, hur det gick efter förra kriget, då utvecklingen under detta krig var likartad med den nuvarande. Priserna drivas upp, och ju högre de drivas upp, desto större risk är det, att det blir samma oerhörda prisfall med samma oerhörda förluster och kullerbyttor i ekonomiskt avseende, som det blev förra gången.

Att priskontrollnämnden icke släppt tanken på att sätta något slags maxipris på trävaror visar en senare skrivelse, som vi fingo för fjorton dagar sedan, med förfrågan om hur mycket timmer vi köpt in, hur mycket vi ytterligare skulle behöva köpa för att det skulle bli normal tillverkning samt hur mycket vi således bruka såga under normala förhållanden. Vad priskontrollnämnden vill med denna förfrågan vet jag inte, men kanske det är meningen, att det skall bli något slags tvångsavverkning även på timmer hos våra skogsägare för att få ned priserna, vilket naturligtvis i sin mån kommer att ha inverkan på just det område som den senaste talaren, herr Senander, var inne på, när han talade om byggnadsverksamheten. Är det så, att man tänker sig, att det skall bli lägre priser och att genom tvångsavverkning allt mera timmer skall tvingas ut i marknaden från skogsägarna, som få lov att sälja, varvid det mesta av deras inkomst sedan skall gå till att betala de alltför stora skatterna, då ber åtminstone jag för min del att få protestera mot ett sådant tillvägagångssätt.

Jag ser, att socialministern begär ordet, och det vore mycket intressant att höra, vad han kommer att meddela. Jag förmodar, att han känner till denna sak. Men då den hör under domänstyrelsens förvaltning, är det kanske icke så säkert, att han avser att yttra sig härom.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag kan tyvärr icke tillmötesgå den siste ärade talaren med att yttra mig i den fråga, som han berörde. Att jag begärt ordet beror närmast på de erinringar, som äro gjorda mot att arbetslöshetslagen jämfört med föregående är nedskurits mycket väsentligt, med icke mindre än 50 procent. Det betyder naturligtvis ingenting annat, än att man grundar de nuvarande beräkningarna, som för övrigt icke äro definitiva, på de utgångspunkter man nu har. Skulle det visa sig, att arbetslösheten sväller i en grad som man nu icke kan förutse, är det sannolikt, att regeringen återkommer med en framställning om ökade anslag. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att arbetslösheten under den senaste hösten har i jämförelse med de allra flesta tidigare år varit ganska obetydlig.

I fråga om den anmälda arbetslösheten vill jag nämna, att novembersiffran är den lägsta som vi ha haft i vårt land sedan 1929. Under den markanta högkonjunkturen 1937, 1938 och 1939 voro siffrorna något högre. I december har siffran stigit till 19,500 anmälda arbetslösa i hela landet. Den siffran ligger över siffrorna för åren 1939 och 1937 men däremot under siffrorna för 1938 och 1940.

Nu är det riktigt, att den anmälda arbetslösheten icke är någon tillförlitlig mätare på den faktiska arbetslösheten, och därför vill jag nämna, att även fackföreningssiffrorna på arbetslösheten, så långt statistiken hittills har framförts — jag har tyvärr inga siffror senare än för oktober månad — visa en så låg procentsiffra i förhållande till hela antalet rapporterade fackföreningsmedlemmar, att den endast understiges av 1939 års. I oktober rapporterades det 8.2 procent arbetslösa i fackföreningarna. Siffran 1937 var 8.3 procent, siffran

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

1938 9 procent och siffran 1939 8 procent, under det att siffran för 1940 var 11 procent. Det är ju under sådana förhållanden icke ägnat att förvåna, om man inte begär så våldsamt stora anslag särskilt till arbetslöshetens bekämpande. Anslagens storlek måste ju, som jag tidigare nämnde, något så när rätta sig efter utgångspunkten, nämligen beräkningen av storleken på den arbetslöshet, som man har att bekämpa.

Jag har bara velat upplysa kammaren om detta. Det är ju i och för sig ett mycket glädjande faktum, att arbetslösheten trots krig och annat elände företer så relativt gynnsamma siffror, som jag här tillåtit mig anföra.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Ifrågavarande propositioner remitterades till statsutskottet, varjämte dels propositionen nr 1 hänvisades, såvitt den avsåg pensionsväsendet (tolfte huvudtiteln, dock med undantag av det därunder upptagna förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten) samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet samt, i vad den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet, dels ock propositionen nr 2 hänvisades, i vad den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de vid föredragningen av propositionerna inom kammaren avgivna yttranden.

§ 2.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 10 av herr *Hage m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 11 av herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.*;

nr 12 av herr *Nilsson* i Kristinehamn; och

nr 13 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 14 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 15 av herr *Rosander m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 16 av herr *Nilson* i Spånstad *m. fl.*; samt

nr 17 av herrar *Hallén* och *Hedlund* i Östersund.

§ 3.

Föredrogs riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Herr talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

På därå av herr talmannen given proposition godkände kammaren härefter vald kanslideputerade annålt och hemställt.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:
herrar *Olsson* i Mellerud och *Hedlund* i Östersund, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 4, med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m.; samt
herrar *Aqvist* och *Svensson* i Ljungskile, nr 37, om pension åt pastor J. A. Rehnberg.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9.37 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 20 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 14, angående gäldande av vissa haverikostnader.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 18 av herr *Lindahl m. fl.*;

nr 19 av herrar *Edberg* och *Sundström* i Skövde; samt

nr 20 av herr *von Friesen*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 21 av herr *Edberg m. fl.*;

nr 22 av herr *Nilsson* i Stockholm *m. fl.*;

nr 23 av herr *Sundström* i Vikmanshyttan; och

nr 24 av herr *von Friesen*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 25 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;

nr 26 av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*; samt

nr 27 av herrar *von Friesen* och *Henriksson*;

till bankoutskottet motionen nr 28 av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 29 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*; och

nr 30 av herr *Pettersson* i Rosta *m. fl.*;

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 31 av herr *Aqvist m. fl.*;

nr 32 av herrar *Lindén* och *Edberg*;

nr 33 av herr *Hermansson*;

nr 34 av herr *von Friesen*;

nr 35 av herr *Ljungberg m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 36 av herrar *Olsson* i Mellerud och *Hedlund* i Östersund; samt

till bankoutskottet motionen nr 37 av herrar *Aqvist* och *Svensson* i Ljungs-kile.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet av-
givna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande
riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Gustafsson* i Tenhult *m. fl.*, nr 38, om anslag till ombyggnad och mo-
dernisering av tjänstebostäderna vid statens järnvägar;

herr *Sefve*, nr 39, om höjning av anslaget för understöd åt anstalter och
föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar;

fru *Nordgren*:

nr 40, om undantagande av barnskor från allmän omsättningsskatt; och
nr 41, om undantagande av sill och strömming från allmän omsättningsskatt;

herr *Aqvist*, nr 42, i anledning av väntat förslag till förordning om krigs-
konjunkturskatt för år 1942;

herr *Thapper*, nr 43, angående ändring av gällande bestämmelser om ersätt-
ning för kroppsskada under militärtjänstgöring; och

herr *Jonsson* i Skutskär, nr 44, om ändring av 7 § lagen om folkpensionering.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.7 f. m.

In fidem
Sune Norrman.